

Sosiaalinen ulossulkeminen nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa Turun Varissuolla

Selma Smolander

Maantiede
Pro gradu -tutkielma
Laajuus: 30 op.

Ohjaaja:
Mia Jaatsi

20.10.2023
Turku

Pro gradu -tutkielma

Pääaine: Maantiede

Tekijä: Selma Smolander

Otsikko: Sosiaalinen ulossulkeminen nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa Turun Varissuolla

Ohjaaja: Mia Jaatsi

Sivumäärä: 84 sivua + liitteet 3 sivua

Päivämäärä: 20.10.2023

Tarkastelen maantieteen pro gradu tutkielmassani, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää kaupunkitilassa ja miten ne vaikuttavat liikkumisen ja harrastamisen mahdollisuuksiin Turun Varissuolla. Varissuo on monikulttuurisuudestaan tunnettu lähiö itä-Turussa. Tutkimuskohteenani ovat 13–29-vuotiaat varissuolaiset nuoret ja nuoret aikuiset. Ikärajaus perustuu nuorisolakiin (Nuorisolaki 1285/2016), jota noudattaen esimerkiksi kaupunki järjestää nuorille liikuntapalveluita.

Sosiaalisen ulossulkemisen teoreettisena lähtökohtana hyödynnän sosiaalipsykologi Kipling D. Williamsin (mm. 2007) tunnetuksi tekemää erottelua, jonka mukaan sosiaalinen ulossulkeminen voidaan jakaa kolmeen alaluokkaan, jotka ovat: ostrakismi, torjuminen ja sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen (Williams 2007: 427; Syrjämäki ym. 2017). Kiinnitän tarkastelussani erityisesti huomiota näkymättömään ja passiiviseen ulossulkemiseen, eli ostrakismiin.

Toistaiseksi maantieteen kentällä ei juuri olla tehty ostrakismitutkimusta. Maantieteessä ostrakismia on luonnollista tarkastella suhteessa arkielämän tiloihin, jolloin ulkoisten tekijöiden kuten yksilön sosiaalisen taustan, vallitsevien normien ja tilan ominaisuuksien merkitys korostuu. Tilat ja paikat luovat arkielämän ulossulkemiselle kontekstin, joka määrittelee sen, miten ulossulkevat tilanteet rakentuvat. Hyödynnän tutkielmassani tilan teoreettisessa tarkastelussa erityisesti Henri Lefebvren työtä.

Keräämäni aineiston ja toteuttamani analyysin perusteella tutkielmassani nousi esille kolme temaattista kokonaisuutta, joiden avulla pystyin vastaamaan tutkimuskysymyksiini siitä, miltä ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, ketkä ovat riskissä joutua ulossuljetuiksi ja miten yhteenkuuluvuutta ja mukaanpääsyä voitaisiin edistää nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa ja vapaa-ajanvietossa Varissuolla.

Tutkielmani perusteella käy ilmi, että Varissuolla on paljon monipuolisia liikkumisen mahdollisuuksia, joita Turun kaupunki ja alueelliset järjestöt tarjoavat. Liikuntapaikkojen suhteen etenkin ulkotiloissa on melko runsaasti kaikille avoimia ja maksuttomia liikkumisen mahdollisuuksia. Kaikilla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua liikunnallisiin harrastuksiin tai käyttää olemassa olevia liikuntapaikkoja, vaan osa tulee näistä ulossuljetuiksi. Liikkumisen mahdollisuuksista ulossulkemiselle näyttää olevan tiettyjä riskitekijöitä kuten sukupuoli, kulttuurierot ja kielitaidon puutteet sekä taloudelliset- ja sosiaaliset haasteet. Lisäksi nuoret aikuiset kuvautuvat aineiston perusteella kohderyhmänä, jonka olemassaolo usein sivuutetaan kokonaan, jolloin he joutuvat passiivisen ulossulkemisen eli ostrakismin kohteeksi.

Avainsanat: Sosiaalinen ulossulkeminen, ostrakismi, liikkuminen, Varissuo, nuoret, nuoret aikuiset

Master's thesis

Subject: Geography

Author: Selma Smolander

Title: Social Exclusion in Physical Activity and Hobbies of Youth and Young Adults in Varissuo, Turku

Supervisor: Mia Jaatsi

Number of pages: 84 pages + appendixes 3 pages

Date: 19.10.2023

In my geography master's thesis, I examine how various forms of social exclusion can manifest in urban space and impact the opportunities for mobility and leisure activities in Varissuo, Turku. Varissuo is a multicultural neighborhood located in eastern Turku. The focus of my research is on young people aged 13 to 29 who reside in Varissuo. The age range is based on the Youth Act (Youth Act 1285/2016), which governs the provision of services for young people, including sports and recreational services, provided by the city.

As a theoretical framework for social exclusion, I draw upon the categorization introduced by social psychologist Kipling D. Williams (2007), which distinguishes three subtypes of social exclusion: ostracism, rejection, and social exclusion (Williams 2007: 427). In my analysis, I particularly focus on invisible and passive exclusion, namely ostracism.

So far, there has been very little research on ostracism within the field of geography. In geography, it is natural to examine ostracism concerning everyday spaces, where the significance of external factors like an individual's social background, prevailing norms, and the characteristics of space becomes more evident. Spaces and places provide the context for everyday exclusion, shaping how exclusionary situations develop. In my thesis, I particularly rely on the theoretical framework of Henri Lefebvre when exploring the role of space.

Based on the data and analysis in my thesis, three thematic areas emerged, which allowed me to address my research questions regarding what different forms of exclusion can look like, who is at risk of being excluded, and how a sense of belonging and inclusion can be promoted in the mobility and leisure activities of young people and young adults in Varissuo.

My thesis reveals that Varissuo offers a wide range of diverse mobility opportunities, provided by the City of Turku and regional organizations. Especially in outdoor spaces, there are quite a few freely accessible options for physical activity. However, not everyone has equal opportunities to participate in hobbies or use existing sports facilities; some groups and individuals are excluded. There appear to be certain risk factors for exclusion in terms of using space and participate in hobbies, including gender, cultural differences, language proficiency, as well as economic and social challenges. Additionally, young adults emerge as a group that is often overlooked, leading to their experience of passive exclusion or ostracism.

Keywords: Social Exclusion, Ostracism, Use of space, Varissuo, Youth, Young Adults

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys	10
2.1	Sosiaalinen ulossulkeminen on uhka yksilön olemassaololle	10
2.1.1	Ostrakismi	11
2.1.2	Torjuminen	13
2.1.3	Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen	13
2.1.4	Sosiaalisen ulossulkemisen kesto ja vaikutukset	14
2.1.5	Sosiaalisen ulossulkemisen ehkäiseminen ja interventiot	17
2.2	Ulossulkemisen maantiede	18
2.2.1	Mitä annettavaa maantieteellä on sosiaalisen ulossulkemisen tutkimiseen?	18
2.2.2	Sosiaalisen tilan teoria	20
2.2.3	Sosiaalinen ulossulkeminen kaupunkitilassa	23
3	Turun Varissuo tutkimusalueena	27
3.1	Varissuolaiset	27
3.2	Varissuon liikuntapaikat	28
4	Aineistot ja menetelmät	30
4.1	Aineistot	30
4.1.1	Haastatteluaineisto	30
4.1.2	Havainnointi ja keskustelut nuorten kanssa	31
4.1.3	Muu aineisto	32
4.1.4	Aineiston luotettavuus	34
4.2	Analyysi	34
4.2.1	Analyysin lähtökohdat	34
4.2.2	Temaattisen analyysin toteutus	35
5	Tulokset	38
5.1	TEEMA 1: Liikkumisen mahdollisuudet Varissuulla	38
5.1.1	Kaupungin ja yhdistysten tarjoama harrastustoiminta	38
5.1.2	Ulko- ja sisäliikuntatilojen käyttö Varissuulla	41
5.1.3	Koronanpandemian vaikutukset harrastusyhteisöihin ja harrastusten lopettamiseen	44
5.2	TEEMA 2: Riskiryhmät ja risteävät tekijät ulossulkemisen taustalla	46
5.2.1	Tytöt ja nuoret äidit	47
5.2.2	Kulttuurierot ja kielitaidon haasteet	50
5.2.3	Näkymättömät nuoret aikuiset	51

5.2.4	Sosiaaliset – ja taloudelliset haasteet	56
5.3	TEEMA 3: Yhteenkuuluvuuden ja mukaanpääsyn tukeminen	58
5.3.1	Sosiaalisen ulossulkemisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen	59
5.3.2	Eryitystarpeiden huomioiminen ja mukaanpääsyä tukevat käytännöt Varissuolla	63
6	Keskustelu	67
6.1	Sosiaalisen ulossulkemisen eri muotojen vaikutus liikkumisen mahdollisuuksiin	67
6.2	Sosiaalisen ulossulkemisen tarkastelu Sosiaalisen tilan teorian avulla	68
7	Johtopäätökset	73
	Kiitokset	76
8	Kirjallisuus	77
	Liitteet	85
	Liite 1. Eettinen selvitys	85
	Liite 2. Suostumus osallistua tieteelliseen tutkimukseen	86

1 Johdanto

Tarkastelen maantieteen pro gradu tutkielmassani, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää kaupunkitilassa ja miten ne vaikuttavat liikkumisen ja harrastamisen mahdollisuuksiin Turun Varissuolla. Varissuo on lähiö, joka on tunnettu erityisesti monikulttuurisuudestaan (mm. Laakkonen 2022: 101). Tutkimuskohteenani ovat 13–29-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset. Ikärajaus perustuu nuorisolakiin, jossa nuoriksi katsotaan alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 1285/2016, 3§) ja jota noudattaen esimerkiksi kaupunki järjestää nuorille liikunta- ja nuorisopalveluita. Pysin ymmärtämään tutkimusaiheeni käsittelemällä sosiaalipsykologiasta lainaamaani sosiaalisen ulossulkemisen teoriaa maantieteellisenä ilmiönä, joka rakentuu tiloissa ihmisten ja ympäristön vuorovaikutuksessa.

Keskeinen lähtökohtani sosiaalisen ulossulkemisen suhteen on, että sillä on useita eri muotoja. Tutkielmassani hyödynnän erityisesti sosiaalipsykologi Kipling D. Williamsin (mm. 2007; 2009) käyttämää erottelua, jossa hän jakaa sosiaalisen ulossulkemisen kolmeen alaluokkaan, jotka ovat: ostrakismi (engl. Ostracism), torjuminen (engl. rejection) ja sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen (engl. social exclusion) (Williams 2007: 427). Maantieteessä sosiaalista ulossulkemista on tutkittu paljon erilaisissa tiloissa (mm. Valentine 2007; Herbert 2008), mutta sen eri muotoja ei juuri olla eritelty. Kaikki sosiaalisen ulossulkemisen muodot ovat yleisiä ilmiöitä, ja niitä tapahtuu kaikissa mittakaavoissa kuten koululuokissa, urheilukentillä, julkisessa kaupunkitilassa tai vaikka globaaleissa muuttoliikkeissä. Jako on osittain karkea ja yksinkertainen, eikä se kata kaikkea ulossulkemista, mutta sen avulla pyrin tuomaan esiin eri sosiaalisen ulossulkemisen muotoja, jotta ilmiön moninaisuutta voitaisiin ymmärtää paremmin.

Kiinnitän tarkastelussani erityisesti huomiota näkymättömään ja passiiviseen ulossulkemiseen, eli ostrakismiin. Toistaiseksi maantieteen kentällä ei juuri olla tehty ostrakismitutkimusta. Puolestaan sosiaalipsykologian kentällä ostrakismitutkimuksella on pidemmät perinteet. Sosiaalipsykologiassa ostrakismia on tutkittu paljon standardoiduissa laboratorio-olosuhteissa kokeellisin menetelmin (Williams 2007: 430, 431; Syrjämäki ym. 2017: 376). Verrattuna kokeelliseen tutkimusotteeseen maantieteessä ostrakismia on luonnollista tarkastella suhteessa arkielämän tiloihin, jolloin ulkoisten tekijöiden kuten yksilön sosiaalisen taustan, vallitsevien normien ja tilan ominaisuuksien merkitys korostuu. Tilat ja paikat luovat arkielämän ulossulkemiselle kontekstin, joka määrittelee sen, miten ulossulkevat tilanteet rakentuvat.

Tilan ja paikan käsitteet ja niiden ymmärtäminen ovat ihmismaantieteen teorian keskiössä (mm. Tuan 1977; Massey 2005). Lisäksi aika vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisiksi tilat ja

paikat muodostuvat (mm. Soja 1989; Lefebvre 2004; Massey 2005). Hyödynnän tutkielmassani tilan teoreettisessa tarkastelussa erityisesti Henri Lefebvren työtä. Lefebvren sosiaalisen tilan teoria (Lefebvre 1974/1991) on laajasti tunnettu, ja sillä on ollut poikkeuksellisen suuri vaikutus tilallisuutta käsittelevien tieteenalojen kuten maantieteen ja kaupunkitutkimuksen teorioihin (mm. Shields 2011: 280). Lisäksi Lefebvre teki töitä kaupunkien ja arkielämän tutkimuksen parissa ja käsitteli myös ulkopuolisuutta tilassa. Esimerkiksi tunnettu käsite ”The right to the city”, joka kuvaa sitä, että kaupunkitilojen tulee olla inklusiivisiä, oikeudenmukaisia, demokraattisia ja kaikkien asukkaiden saavutettavia on alun perin Lefebvren kehittämä (Lefebvre 1996).

Tutkielmassani hyödyntämäni Lefebvren sosiaalisen tilan teoria on yksi teoreettinen viitekehys, jonka avulla voi pyrkiä hahmottamaan sitä, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää ja miten ne rakentuvat tiloissa. Siihen, että joku ulossuljetaan jostain tilasta tai tilanteesta vaikuttaa moni asia, kuten lait (mm. Neuvonen: 2017; Rannila: 2017), normit, kulttuuriset tekijät, tilan fyysiset ominaisuudet sekä eri ihmisten eri sosiaaliset asemat (mm. Valentine 2007: 19; Hall & Bates 2019). Käsitän ulossulkemisen myös osittain subjektiivisena kokemuksena, jota ei voida tutkia pelkästään objektiivisen tarkastelun kautta. Kaikki nämä ulkoiset ja sisäiset ulottuvuudet muodostavat laajoja, ajansaatossa muovautuvia kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat jokapäiväiseen elämään ja toimintaan.

Hyödynnän tutkielmassani laadullisia menetelmiä. Tutkielman aineisto on itse tuotettu ja se koostuu asiantuntijahaastatteluista, nuorten ja nuorten aikuisten kanssa keskusteluista- ja havainnoinnista Varissuolla. Toteutin aineistolleni abduktiivisen temaattisen analyysin, jossa jäsensin teorian ja aineistoni temaattisiksi kokonaisuuksiksi. Analyysin avulla pyrin ymmärtämään, miksi joku ryhmä tai yksilö tulee ulossuljetuksi tietyissä tiloissa tiettyinä hetkinä, ja miten sitä voisi ehkäistä. Näiden lähtökohtien perusteella tutkielmani edustaa ihmismaantieteellistä tutkimusta, jossa valitsemani tilan teoreettinen viitekehys antaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalista ulossulkemista eri tieteenfilosofisista näkökulmista, ja jota hyödyntäen muodostan analyysin avulla tulkinnan eri ajattelutapoja yhdistäen.

Tutkielman empiirinen puoli keskittyy Varissuolaisiin nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Tekemieni havaintojen perusteella Varissuolla on paljon erilaisia liikkumisen ja vapaa-ajanvieton mahdollisuuksia, mutta tietyillä käyttäjäryhmillä on vähemmän mahdollisuuksia hyödyntää niitä. Siihen ketkä voivat osallistua esimerkiksi vapaa-ajan harrastustoimintaan vaikuttavat useat tekijät kuten varallisuus, sukupuoli ja kielitaito (mm. VANUPO 2020: 11). Hyödyntämällä teoriapohjaani sosiaalisesta ulossulkemisesta ja tiloista olen pyrkinyt huomaamaan hankkimastani aineistosta tilanteita, joissa eri ulossulkemisen muodot tulevat esille, ja

analysoimaan, millaisia tekijöitä niiden taustalla on, ja millaisissa tiloissa ja paikoissa ulossulkeminen tapahtuu. Pyrkimykseni on ollut tunnistaa ja ymmärtää myös sellaisia osittain piilossa olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat vapaa-ajalla liikkumiseen ja harrastamiseen Turun Varissuolla. Näiden lähtöajatus perusteella muodostin tutkielmani tavoitteet:

Tutkielman päätavoite on havainnollistaa aineistosta löytyvien esimerkkien avulla, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, jotta niitä voitaisiin paremmin tunnistaa ja ymmärtää.

Ensimmäinen osatavoite on tarkastella, millaiselle toiminnalle ja toimenpiteille voisi olla tarvetta, jotta mahdollisimman monella varissuolaisella nuorella – ja nuorella aikuisella olisi mahdollisuus liikkua vapaa-ajalla.

Toinen osatavoite on pohtia millaisista näkökulmista sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja olisi vielä tarpeellista tutkia maantieteessä.

Tavoitteiden pohjalta muodostuivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot näkyvät 13–29-vuotiaiden liikkumisessa ja vapaa-ajan vietossa Varissuolla?
2. Ketkä jäävät tiloissa näkymättömiksi?
3. Miten tukea mukaanpääsyä ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia?

2 Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys

2.1 Sosiaalinen ulossulkeminen on uhka yksilön olemassaololle

Ihmisillä on luontainen taipumus muodostaa sosiaalisia yhteyksiä muihin ihmisiin (Baumeister & Leary, 1995: 497; Wesselman ym. 2023: 1). Tästä syystä sosiaalisen ulossulkemisen kohteeksi joutuminen uhkaa yksilön keskeisiä psyykkisiä perustarpeita (Williams 2009: 308; Syrjämäki ym. 2017: 379) ja sitä kautta aiheuttaa monia kielteisiä psyykkisiä ja fyysisiä seurauksia kuten sosiaalista kipua sekä mielialan laskua (Syrjämäki & Hietanen 2019: 1126; Wesselman ym. 2022: 454). Kokemus sosiaalisesta ulossulkemisesta voi olla henkisesti hyvin raskas, sillä uhka, joka kohdistuu psyykkisiin perustarpeisiin uhkaa pahimmillaan koko yksilön olemassaoloa (Baumeister & Leary 1995: 497). Sosiaalipsykologi Kipling D. Williamsin (2009: 288) määritelmän mukaan ihmisellä on neljä keskeistä psyykkistä perustarvetta, jotka ovat: yhteenkuuluvuus, itsetunto, hallinnan tunne ja tarve tulla nähdyksi merkityksellisenä muiden silmissä (Williams 2009: 308). Sitä, miten yksilö reagoi ulossulkemiseen ohjaa se, mikä psyykkinen perustarve on ensisijaisesti uhattuna (Williams 2009: 296). Yhteenkuuluvuus on ulossulkemisen kannalta ehkä kaikkein olennaisin psyykkinen perustarve, sillä se on välttämätön vaatimus yksilön turvallisuudentunteen, pärjäämisen ja mielenterveyden säilyttämisen kannalta (Williams 2007: 427).

On useita syitä, miksi jotkut halutaan sulkea ulos ryhmästä, kuten ryhmän identiteetin vahvistaminen ja ryhmän sisäisten normien ylläpitäminen sekä se, että ryhmä pyrkii takaamaan jatkuvuutensa ja olemassaolonsa poistamalla niitä uhkaavat yksilöt (Wesselman ym. 2019: 1). Pitkittyessään sosiaalisen ulossulkemisen aiheuttamat ongelmat voimistuvat. Myös yksinäisyys on usein yhteydessä ulossulkemiseen, ja pitkään jatkuessaan se muun muassa heikentää psyykkistä- ja fyysistä terveyttä sekä lisää syrjäytymisen, itsetuhoisuuden, radikalisoitumisen ja väkivallan riskiä (Right to belong... 2022: 3).

On erilaisia tapoja, miten yksilö tai ryhmä voidaan sulkea ulos. Laajasti määriteltynä sosiaalisen ulossulkemisen katsotaan olevan toisista ihmisistä eristämistä joko fyysisesti tai tunnetasolla (Wesselman ym. 2023: 1). Sosiaalinen ulossulkeminen voidaan jakaa useampiin eri alalajeihin. Tutkimuskentällä ei ole yhtenäistä linjaa sosiaalisen ulossulkemisen jaotteluihin (mm. Williams 2007: 429). Luokitteluita ja käsitteitä on useita, niitä käytetään ristiin tai samalla käsitteellä voidaan tarkoittaa eri asioita. Hyödynnän tutkielmassani Williamsin (2007) käyttämää erotelua, joka on sosiaalisen ulossulkemisen tutkimuskentällä yksi laajimmin tunnetuista tavoista erotella sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja. Williams nimeää kolme

sosiaalisen ulossulkemisen muotoa: Ostrakismi (engl. ostracism), torjuminen (engl. rejection) ja sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen (engl. social exclusion) (Williams 2007: 427).

Vaikka eri ulossulkemisen muodoilla on omat erityispiirteensä ja ilmenemismuotonsa, sekä itseraportointimenetelmillä, että neurologisilla mittauksilla on pystytty todentamaan, että ne jakavat joitain samankaltaisia seurauksia ulossuljetuille yksilöille, kuten kivun kokemuksen loukatuksi tulemisen seurauksena (Ferris 2019: 100; Wesselman ym. 2019: 2; Wesselman ym. 2022: 455). Lisäksi erityyppiset ulossulkemisen kokemukset aiheuttavat yksilölle samanlaisia tunnekokemuksia kuten vihaa, surua, nöyryytystä ja häpeää, jotka voivat johtaa aggressiiviseen käyttäytymiseen jopa sellaisia ihmisiä kohtaan, jotka eivät alun perin liittyneet ulossulkemistilanteeseen (Wesselman ym. 2023: 2).

Tässä osiossa pyrin avaamaan sosiaalista ulossulkemista ilmiönä erityisesti sosiaalipsykologian tutkimuksen näkökulmia painottaen. Aloitan tarkasteluni erottelemalla sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan sosiaalisen ulossulkemisen ja erityisesti ostrakismin vaikutuksia ajassa Williamsin (2009) kehittämän ostrakismin mallin avulla. Osion lopussa tarkastelen sosiaalista ulossulkemista ennaltaehkäisyä ja puuttumisen näkökulmista.

2.1.1 Ostrakismi

Ostrakismin käsite kuvaa sosiaalista näkymättömyyttä tai hyljeksintää (mm. Syrjämäki ym. 2017). Se on ryhmän tai yksilön olemassaolon huomiotta jättävää ulossulkemista esimerkiksi puhumattomuuden, viesteihin reagoimattomuuden, informaation jakamatta jättämisen tai katsekontaktin välttelyn seurauksena (Wesselman ym. 2023: 2). Ostrakismi voi olla tahallista tai tahatonta. Tahatonta ostrakismia voi olla unohtaa kutsua joku mukaan työporukan yhteiselle lounaalle, kun taas tahallista ostrakismia on jättää joku tarkoituksella kutsumatta ja pyrkiä sitä kautta satuttamaan. Ostrakismi on siis yksipuoleinen ulossulkemisen muoto, jossa yksilöltä puuttuu yhteys ulossulkemisen lähteeseen. Verrattuna suoraan fyysiseen tai verbaaliseen väkivaltaan ostrakismi on passiivisempaa ja hienovaraisempaa, mutta passiivisuudesta huolimatta ostrakismin kokeminen voi olla jopa kivuliaampaa kuin suoraan torjutuksi tuleminen. Ostrakismissa on kiinnostavaa juuri se, että sen kohteeksi joutuneella ei ole tehokkaita keinoja puolustaa itseään, sillä häntä ei toisen osapuolen silmissä ole olemassa. Jotkut ovat kuvailleet kokemustaan ostrakismista kertomalla, että jopa negatiivinen huomio olisi parempi kuin täysin huomiotta jättäminen, mikä kuvaa sitä kuinka vastenmieliseltä kokemus siitä, ettei ole muiden silmissä edes olemassa voi todella tuntua (Wesselman ym. 2019: 5).

Ostrakismi on yleinen ja kaikissa yhteiskunnissa esiintyvä ilmiö (mm. Nezlek ym. 2012: 102), ja sitä on havaittu ihmisten lisäksi myös kaikilla sosiaalisilla eläimillä (Williams 2009: 276). Ostrakismi vahvistaa ryhmien sisäistä yhtenäisyyttä. Ryhmä pyrkii säilyttämään yhtenäisyytensä kohdistamalla ostrakismia ei-toivottuihin jäseniin (Williams 2007: 445). Myös rasistinen syrjintä (Syrjämäki ym. 2017: 376) ja sukupuolittunut kielenkäyttö voivat olla ostrakismia. Teknologian kehityksen myötä myös älypuhelinostrakismista on tullut arkinen ja monien tuntema ilmiö (Wesselman ym. 2019: 6; Wesselman ym. 2023: 3). Älypuhelinostrakismissa toinen osapuoli jättää keskustelukumppaninsa huomiotta keskittämällä huomionsa puhelimeensa toisen ihmisen sijaan.

Ostrakismia on tutkittu viimeisen 25 vuoden aikana paljon erilaisin kokeellisin menetelmin laboratorioissa (Nezlek ym. 2012; Williams & Nida 2022: 1). Tunnetuin laboratorio-olosuhteissa toteutettava koe on Williamsin kehittämä Cyberball-peli (Syrjämäki ym. 2017: 378). Virtuaalisessa pelissä heitellään palloa kolmen osallistujan kesken. Jossain vaiheessa koetilannetta yhdelle pelaajista lakataan heittelemästä palloa, eli hänet jätetään passiivisesti pelin ulkopuolelle, ja hänelle syntyy ostrakismin kokemus (Williams 2007: 430). Koetilanteella pyritään tyypillisesti selvittämään manipulaatiolla synnytetyn hetkellisen ostrakismikokemuksen vaikutuksia tutkittaviin (Syrjämäki ym. 2017: 378). Pitkäaikaisen ostrakismin tutkiminen on kokeellisin menetelmin haastavampaa (Syrjämäki ym. 2017: 378). Pitkäaikaista ostrakismia on tutkittu muun muassa yksilön omaan raportointiin perustuvien laadullisten menetelmien avulla (mm. Williams 2009: 279).

Arkielämässä tapahtuvaa ostrakismia ei myöskään voida tutkia pelkkien kokeellisten tutkimusmenetelmien avulla. Tilat ja paikat luovat arkielämän ulossulkemiselle kontekstin, joka määrittelee sen, miten ulossulkevat tilanteet rakentuvat. Arjessa tapahtuvaa ostrakismia voidaan tutkia ei-kokeellisilla menetelmillä. Esimerkiksi Nezlek ym. (2012) on hyödyntänyt päiväkirjametodia, jossa osallistujat kirjasivat kahden viikon ajan ylös niitä tapahtumia, joissa he olivat kokeneet ostrakismia. Laboratorio-olosuhteiden ulkopuolella tehtävissä ei-kokeellisissa ostrakismitutkimuksissa on luonnollisesti huomattavasti enemmän yksilön sosiaaliseen asemaan ja tilanteen kontekstiin vaikuttavia tekijöitä kuin laboratoriossa tehtävissä yksinkertaisissa manipulaatioissa (Syrjämäki ym. 2017: 387). Nezlek ym. (2012) löydösten perusteella myös arkielämässä koettu ostrakismi lisää surun ja vihan tunteita ja heikentää Williamsin (2009) määrittelemien psyykkisten perustarpeiden, eli yhteenkuuluvuuden, itsetunnon, hallinnan tunteen ja tarpeen tulla nähdyksi merkityksellisenä muiden silmissä toteutumista.

2.1.2 Torjuminen

Toinen sosiaalisen ulossulkemisen muoto on torjuminen. Torjuminen (eng. rejection) on suoraan sen kohteeksi joutuvaan kohdistettua, sanallista tai sanatonta toimintaa (Wesselman ym. 2019: 3; Wesselman ym. 2023: 2). Tällaista voi olla esimerkiksi kiusaaminen, johon liittyy suoraa fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa. Torjumista voi olla myös toisen ilkeä nauru (Ford ym. 2020) tai esimerkiksi nimittely dehumanisoivilla sanoilla kuten eläinmetaforilla. Ihminen voi käyttäytyä torjuvasti, vaikka torjuminen ei olisi ollutkaan alun perin tarkoitus. Torjumisen käsitteen voidaan katsoa kattavan myös laajemmin ryhmien ja yhteiskunnan tasolla sellaiset syrjivät käytännöt, joissa joku ihminen tai ryhmä tulee suoraan torjutuksi.

Keskeinen ero ostrakismin ja torjumisen välillä on se, että kun ihminen tulee suoraan torjutuksi, hänen kanssaan voi esimerkiksi kiistellä tai häntä voidaan satuttaa fyysisesti. Näin ollen hän on muiden silmissä olemassa, sillä vain jonkun, joka on olemassa voi torjua (Williams 2009: 290). Torjutuksi voi joutua hyvin monista syistä (Wesselman ym. 2019: 3, 4). Esimerkiksi yksi riskitekijä on johonkin stigmatisoituun ryhmään kuuluminen. Torjumista on tutkittu paljon erityisesti laboratorio-olosuhteissa koetilanteissa, joissa jollekin osallistujalle tai ryhmälle ilmaistaan suoraan sanallisesti tai sanattomasti, ettei heidän kanssaan haluta olla vuorovaikutuksessa (Twenge ym. 2001; Wesselman ym. 2019: 3).

2.1.3 Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen

Kolmantena sosiaalisen ulossulkemisen muotona käsittelen sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämistä (Williams 2007: 425; Syrjämäki ym. 2017: 377). Joskus ulossulkeminen tapahtuu sattumanvaraisemmin ja se ei kohdistu yksilön persoonaan tai identiteettiin (Williams 2007: 427, 429). Tällöin voidaan puhua sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämisestä. Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen liittyy usein sellaisiin tilanteisiin, joissa tilaan ei mahdu enempää ihmisiä ja joku joutuu jäämään ulkopuolelle (Leary 2005: 39). Esimerkiksi, jos urheilukentällä alkaa jonkun seuran harjoitukset, on muiden tilan käyttäjien poistuttava niiden tieltä. Tällöin yksilö ei välttämättä koe itseään torjutuksi ja hänessä ei herää voimakkaita negatiivisia tunteita, koska ulosjääminen ei ole seuraus kenenkään häneen kohdistamasta arvottamisesta (Leary 2017: 48).

Myös tällainen sosiaalisesta tilanteesta ulkopuolelle jääminen voi saada yksilön kokemaan ikäviä tunteita kuten turhautumista ja kateutta. Kuitenkaan varsinaista hylkäämisen tai torjumisen kokemusta ei tällöin synny (Leary 2005: 39). Tilanne eroaa ostrakismista sen suhteen, että yksilön olemassaolo huomioidaan, vaikka hän ei pääse mukaan syystä tai toisesta. Tällaiseen ulossulkemiseen ei aina liity se, että henkilö olisi jollain tavalla epäpidetty

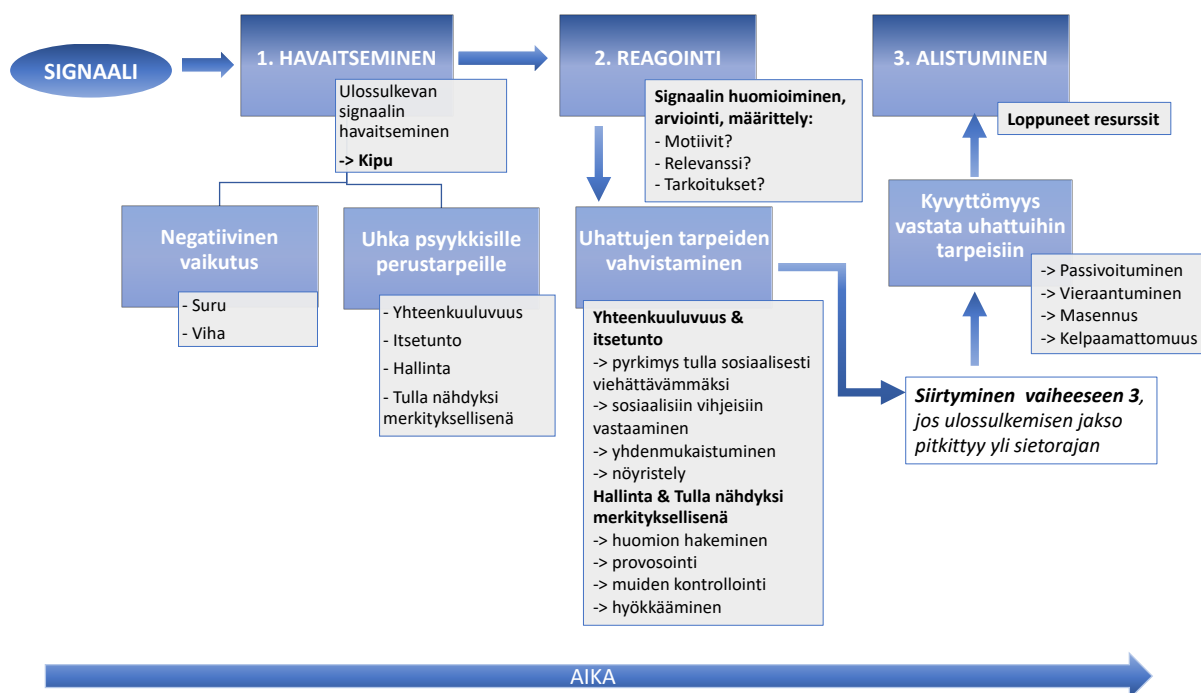
tai häntä ei haluttaisi mukaan (Williams 2007: 429). Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämistä on käsitelty sosiaalista ulossulkemista koskevassa kirjallisuudessa vähiten ja useat artikkelit käsittelevät vain ostrakismia ja torjumista eritellessään sosiaalisen ulossulkemisen muotoja (ks. mm. Pfundmair ym. 2022; Wesselman ym. 2023). Tutkielmassani huomioin kuitenkin myös sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämisen yhtenä sosiaalisen ulossulkemisen muotona ja nojaudun erityisesti Williamsin (2007) sekä Learyn (2005) määritelmiin sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämisestä.

2.1.4 Sosiaalisen ulossulkemisen kesto ja vaikutukset

Tässä kappaleessa käyn läpi Williamsin (2009: 280) kehittämän ostrakismin mallin, joka on ostrakismitutkimuksen kentällä kenties tunnetuin teoria, ja se kuvaa ostrakismin vaikutuksia ajassa (Syrjämäki ym. 2017: 379; Williams & Nida 2022: 1). Ihmisen tarve täyttää psyykkiset perustarpeet on Williamsin mallin keskeinen lähtökohta. Williamsin malli kuvaa sosiaalisen ulossulkemisen muodoista vain ostrakismia ja yksilön reaktioita siihen. Tarve täyttää psyykkiset perustarpeet on kuitenkin yhteydessä myös muihin ulossulkemisen muotoihin kuin ostrakismiin (mm. Leary 2005: 40), mutta eri ulossulkemisen muodoissa reaktiot voivat erota toisistaan, sillä eri ulossulkemisen muotoihin liittyy erilaisia uhkia ja reaktiomahdollisuuksia. Jo hetkellisenä kokemuksena ostrakismin on todettu aiheuttavan uhkan psyykkisille perustarpeille, fysiologisen kipureaktion sekä emotionaalista ahdistusta (Williams & Nida 2022: 1). Hetkellisistä ostrakismin kokemuksista toivutaan kuitenkin tyypillisesti melko nopeasti. Toipumisnopeuteen vaikuttavat sekä yksilölliset, että tilannekohtaiset tekijät (Williams 2009: 293, 294). Silloin kun ostrakismin kokeminen muuttuu jatkuvaksi ja pitkäaikaiseksi sen aiheuttamat haitat myös voimistuvat (mm. Syrjämäki ym. 2017: 376, 377).

Williamsin mallin keskeinen lähtökohta on, että ulossulkemisen kohteeksi joutuminen uhkaa neljää keskeistä psyykkistä perustarvetta, jotka ovat: yhteenkuuluvuus, itsetunto, hallinnan tunne ja tarve tulla nähdyksi merkityksellisenä muiden silmissä (Williams 2009: 308; Syrjämäki ym. 2017: 379). Psyykkiset perustarpeet voidaan kuitenkin määritellä monella tavalla, eikä niistä myöskään Williamsin malliin liittyen ole täyttä yksimielisyyttä. Tutkimuskentällä on muun muassa ehdotettu, että ostrakismin teorioiden kehittämisessä voitaisiin myös hyödyntää laajalti tunnettua (Deci & Ryan, 2000) itsemääräämisteoriam (Wesselman ym. 2017: 279; Syrjämäki ym. 2017: 379), jossa ihmisen psyykkiset perustarpeet on jaettu kolmeen keskeiseen tarpeeseen, jotka ovat yhteenkuuluvuus, hallinnan tunne ja pystyvyyden tunne (Ryan & Deci 2000: 76). Teorioiden määritelmät psyykkisistä perustarpeista ovat melko saman suuntaisia, joten keskityn selkeyden vuoksi ensisijaisesti Williamsin mallissa määriteltyihin psyykkisiin perustarpeisiin.

Williamsin (2009) esittämä malli koostuu kolmesta vaiheesta, jotka seuraavat toisiaan ajallisesti. Vaiheet ovat, 1. Välitön eli refleksiivinen vaihe (havaitseminen), 2. Reflektiivinen vaihe (reagoiminen) ja 3. Alistuminen, mikäli ostrakismin jakso pitkittyy ja yksilöllä ei ole jäljellä resursseja vahvistaa uhattuja tarpeita (Kuva 1).

Kuva 1. Ostrakismin malli (Kuva: Williams 2009: 280, mukaillen)

Ensimmäisessä eli refleksiivisessä vaiheessa ympäristöstä tulee signaali ostrakismista. Yksilö havaitsee signaalin ja saa merkin siitä, että johonkin neljästä psyykkisestä perustarpeesta kohdistuu uhka, mikä laukaisee kipuvasteen (Williams 2009: 279, 280). Nykyisten käsitysten perusteella ihmiset ovat kehittyneet hyvin herkeksi havaitsemaan hienovaraisiakin vihjeitä heihin kohdistuvasta ostrakismista. Nämä vihjeet auttavat kalibroimaan odotuksia sosiaalisesta osallisuudesta ja ohjaavat huomiota sosiaaliin uhkiin (Wesselman ym. 2019: 5). Tästä syystä havaitsemisen vaiheessa tulee helposti ylitulkintoja (Williams 2009: 280). Havaitsemisen vaiheessa yksilöiden persoonallisuustekijät tai se, kuka ulos sulkee ja miksi näyttävät vaikuttavan vain vähän ostrakismin havaitsemiseen tai ostrakismin aiheuttaman kivun määrään (Williams 2007: 445).

Toiseen eli reflektiiviseen vaiheeseen siirryttäessä kipuvaste ohjaa yksilön huomion pohtimaan ostrakismin jakson merkitystä ja uhkaavuutta (Williams & Nida 2022: 2, 3). Välittömästi kun yksilö suljetaan ulos, hänen psyykkisiin perustarpeisiinsa kohdistuu uhka (Williams 2009: 308). Ostrakismin signaalin huomaaminen on sen kohteelle tärkeä viesti, joka ohjaa muokkaamaan

käyttäytymistä ryhmään sopivaksi vahvistamalla uhattuja tarpeita (Williams 2009: 308). Havaitsemisen vaiheessa yksilöllisillä eroilla oletetaan olevan merkittävä rooli toipumisen nopeuteen ja käyttäytymisstrategioihin, jotka valikoituvat uhattujen tarpeiden käsittelyyn (Williams 2007: 445; Williams 2009: 293, 294). Yksilöllisten erojen lisäksi palautumisnopeuteen vaikuttavat keskeisesti tilannekohtaiset tekijät.

Siihen millainen reagointimalli uhattujen tarpeiden vahvistamiseksi yksilölle valikoituu vaikuttaa keskeisesti se, mitkä neljästä psyykkisestä perustarpeesta hän kokee ensisijaisesti uhatuiksi (Williams & Nida 2022: 3). Jos yhteenkuuluvuus ja itsetunto ovat ensisijaisesti uhatut tarpeet, yksilö tyypillisesti pyrkii vahvistamaan asemaansa ryhmässä prososiaalisin keinoin, eli esimerkiksi palvelemalla muita, olemalla ystävällinen ja avoin, sekä olemalla mukautuvainen ryhmän normeihin (Williams 2009: 308; Williams & Nida 2022: 3). Jos puolestaan hallinnan tunne ja tarve tulla nähdyksi merkityksellisenä muiden silmissä ovat ensisijaisesti uhattuina, yksilö todennäköisemmin pyrkii vahvistamaan asemaansa antisosiaalisin keinoin, joita voivat olla provosoiminen, aggressio ja muiden kontrollointi (Williams 2007: 425; Williams 2009: 308). Ostrakismi voi johtaa selvän prososiaalisen tai antisosiaalisen reaktion lisäksi myös muunlaisiin reaktioihin, kuten järkyttymiseen ja vaikeuteen olla tilanteessa, joka voi näyttäytyä lamaantumisenä tai haluna paeta tilannetta. Williamsin (2007: 445) mukaan valitun reagointimallin ymmärtäminen on tutkijoille vielä avoin kysymys.

Mallin kolmanteen vaiheeseen siirrytään, mikäli ostrakismijakso pitkittyy riittävästi. Pitkittynyt ostrakismi voi liittyä tietyn tai useamman eri ryhmän ulkopuolelle jäämiseen. Merkittävä ero pitkäaikaisen ja tilapäisemmän ostrakismin välillä on se, että pitkäaikaista ostrakismia kokeneilla ei enää synny samanlaisia ostrakismin negatiivisia vaikutuksia kuin sitä lyhytaikaisesti kokeneilla (Williams 2009: 303). Tällöin aiemmin voimakkaatkaan ostrakismiin viittanneet signaalit eivät enää aiheuta yksilössä reaktiota. Muutos johtuu siitä, että yksilön voimavarat reagoida ostrakismiin ovat hupenneet ja hänellä ei enää ole resursseja vahvistaa uhattuja psyykkisiä tarpeita (Williams 2009: 302; Rudert ym. 2021: 2), mikä johtaa lopulta tilanteelle alistumiseen. Tutkimuksissa on todettu, että pitkittyneen ostrakismi jakson seurauksena yksilö kokee avuttomuutta, arvottomuutta, masennusta ja etääntymistä muista ihmisistä (Williams 2009: 276, 308; Williams & Nida 2022:1). Lisäksi riski vakaviin mielenterveyden ongelmiin ja itsetuhoisuuteen voi kasvaa (Rudert ym. 2021: 1; Wesselman ym. 2022: 455; Wesselman 2023: 6).

Useat tutkimukset ovat viime vuosina osoittaneet, että sosiaalinen ulossulkeminen lisää radikalisoitumisen riskiä (Pfundmair ym. 2022: 1). On mahdollista, että varsinkin pitkäaikaista ostrakismia kokeneet yksilöt ovat vastaanottavaisempia ääriryhmille, jotka osoittavat

kiinnostusta yksilöä kohtaan (Hales & Williams 2019; Wesselman ym. 2023: 6, 7). Samaan aikaan, jos hallitseva yhteiskunta torjuu myös nämä ryhmät, he voivat olla taipuvaisia käyttämään antisosiaalisia keinoja kuten toimimaan aggressiivisesti ja väkivaltaisesti (Williams 2007: 445).

2.1.5 Sosiaalisen ulossulkemisen ehkäiseminen ja interventiot

Koska sosiaalinen ulossulkeminen on kaikissa yhteiskunnissa ja kaikilla sosiaalisilla eläimillä tapahtuva ilmiö (Williams 2009: 276; Nezlek ym. 2012: 102), on epätodennäköistä, että siitä tullaan koskaan täysin pääsemään eroon (Williams & Nida 2022: 4). Viime vuosina tutkimus sosiaalisen ulossulkemisen haittojen lieventämisestä ja interventioista on kuitenkin lisääntynyt. Interventiolla tarkoitetaan väliintuloa tai toimenpidettä, jolla johonkin asiaan pyritään vaikuttamaan (interventio 21.5.2023; interventio 22.9.2023). Interventio voi olla kohdennettu tiettyyn riskiryhmään tai yksilöön (selektiivinen interventio tai indikoitu interventio) tai se voi olla kohdennettu laajemmin esimerkiksi koko yhteisöön tai yhteiskuntaan (universaalinen interventio) (Lönqvist & Lehtonen 2017: 26; Baumann & Ylinen 2020: 1532). Ostrakismitutkimuksissa interventioita on tutkittu erityisesti yksilötasolla Williamsin mallin (2009) ensimmäisen ja toisen vaiheen, eli lyhytkestoisesta ostrakismista osalta (Williams & Nida 2022: 4). Näissä tutkimuksissa on todettu, että toipumista lyhytaikaisesta ostrakismista voi edistää jo pienillä teoilla, kuten muistutuksella läheisistä ihmissuhteista. Kuitenkaan toistaiseksi pitkäaikaisemmasta ostrakismista toipumisesta ja siihen liittyvistä interventioista ei juuri olla tehty tutkimusta (Williams & Nida 2022: 4).

Sosiaalisen ulossulkemisen ehkäisemistä ja interventioita voidaan kuvata kolmella eri puuttumisajankohtaa kuvaavalla käsitteellä. Primaaripreventiolla tarkoitetaan ennaltaehkäisevää puuttumista (Barry 2001: 26; Lönqvist & Lehtonen 2017: 26). Sekundaaripreventio puolestaan tarkoittaa varhaista puuttumista, kun esimerkiksi ulossulkemistilanne on käynnissä ja sen kulkuun voidaan vielä vaikuttaa. Tertiääripreventio on puuttumista siinä vaiheessa, kun ulossulkeminen on jo tapahtunut ja sen seurauksia pyritään hoitamaan (Lönqvist & Lehtonen 2017: 26). Näitä käsitteitä käytetään paljon erityisesti terveyden edistämiseen liittyvissä yhteyksissä (ks. mm. Baumann & Ylinen 2020: 1532, 1534) ja niitä on hyödynnetty jonkin verran myös liikkumiseen liittyvissä tutkimuksissa (mm. Dandurand & Heidt 2020). Käsitteet sopivat myös sosiaalisen ulossulkemisen tarkastelemiseen, sillä sosiaalinen ulossulkeminen on moniulotteinen yksilön terveyttä, hyvinvointia sekä yhteiskuntaa koskettava ilmiö.

Maantieteen kontekstissa sosiaalisen ulossulkemisen interventioita on luonnollista tarkastella suhteessa tilaan, sillä sosiaalinen ulossulkeminen on sosiaalinen ilmiö, joka tapahtuu

yksilöiden, ryhmien, yhteiskunnan ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Näin ollen sen ehkäisemiseen eivät myöskään riitä pelkät yksilötason interventiot. Esimerkiksi maantieteilijä Steve Herbert (2008: 663) nostaa esille, että on tärkeää ymmärtää sosiospatiaalisia realiteetteja eri tilallisissa mittakaavoissa, jotta voidaan ymmärtää, miten ulossulkemisen mekanismit toimivat jokapäiväisessä elämässä. Tällaista ymmärrystä yksilöiden, yhteiskunnan ja ympäristön monimutkaisista suhteista ja vuorovaikutuksista tarvitaan, jotta ulossulkemisen interventiot osataan kohdentaa tehokkaasti.

2.2 Ulossulkemisen maantiede

2.2.1 Mitä annettavaa maantieteellä on sosiaalisen ulossulkemisen tutkimiseen?

Maantieteessä sosiaalista ulossulkemista on luonnollista tarkastella suhteessa tilaan. Tilan ja paikan käsitteet ja niiden ymmärtäminen ovat ihmismaantieteen teorian keskiössä (mm. Tuan 1977; Massey 2005). Lisäksi aika vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisiksi tilat ja paikat muodostuvat (mm. Soja 1989; Lefebvre 2004; Massey 2005). Tässä osiossa pyrin avaamaan näitä käsitteitä, sekä sitä mitä niillä tutkielmassa tarkoitetaan ja keiden kirjoituksiin näkemykset pohjautuvat. Painotan tarkastelussani tilan käsitettä, ja hyödynnän teoreettisessa tarkastelussa erityisesti Henri Lefebvren työtä.

Teoriat ja käsitykset tilasta ovat muovautuneet monin eri tavoin läpi länsimaisen tieteen historian. Kuitenkin yhteiskuntatieteissä tilan sosiaalisen ulottuvuuden huomioiminen yleistyi vasta 1990-luvulla (Haarni ym. 1997; Smith 2008). Tämän 1990-luvun niin kutsutun tilallisen käänteeseen taustalla olivat monet ajattelijat, sekä laajemmin 1900-luvulla eri tieteenaloilla ja mannermaisessa filosofiassa tapahtuneet murrokset (mm. Lohtaja 2015: 8, 9). Verrattuna aiempaan, keskeistä tilan tarkastelun muutoksessa oli tilan käsittäminen laajemmin kuin vain neutraalina geometrisena säiliönä (Smith 2008, 94, 95). Tutkielmani keskeinen maantieteellinen näkökulma on tilojen käsittäminen moniulotteisena sosiaalisen, fyysisen ja henkisen ulottuvuuden sekä niiden vuorovaikutuksen muodostamina dynaamisina kokonaisuuksina. Tilat ovat jatkuvasti ajassa uudelleen organisoituvia ja kaikki tilassa olevat elementit ja niiden väliset yhteydet vaikuttavat siihen millaisiksi tilat kulloinkin muotoutuvat (mm. Massey 2008). Tilan sosiaalisen ulottuvuuden takia tilat eivät myöskään koskaan ole valtaneutraaleja (Massey 2008).

Myös paikoilla on tutkielmani kannalta merkitystä. Paikan käsite edustaa tutkielmassani ennen kaikkea tiettyä, jossain määrin fyysisesti rajattavaa tilaa, jolle voidaan määritellä maantieteellinen sijainti. Paikka voi siis olla esimerkiksi Varissuon liikekeskus. Fyysisen rakenteen ja sijainnin lisäksi ihmismaantieteessä paikan käsite ymmärretään tyypillisesti paljon

moniulotteisemmin (mm. Hubbard & Kitchin 2011: 6). Ihmisten jokapäiväinen elämä tapahtuu paikoissa ja siksi ne muovautuvat eletyn elämän kautta. Muistot, kokemukset, tunteet ja toiminta kiinnittävät ihmiset paikkoihin emotionaalisesti. On myös tavanomaista, että ihmisille muodostuu erilaisia paikkaan ja aikaan sidonnaisia rutiineja (Seamon 1979: 55, 56), kuten joka aamu työmatkalla samalle paikalle istuminen bussissa tai kahvin ostaminen aina tietystä kioskista matkalla töihin. Vaikka keskityn erityisesti teoreettisessa tarkastelussani tilan käsitteeseen, myös paikoilla on merkitystä kokonaisuuden ja arkielämän ulossulkevien tilanteiden kuvauksen kannalta.

Edellä määriteltyjen tilan ja paikan käsitteiden perusteella tilat ja paikat vaikuttavat sosiaalisten suhteiden dynamiikkaan ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat siihen, millaiseksi tilat ja paikat muodostuvat (Massey 2008). Tästä lähtökohdasta voidaan myös todeta, että sosiaalinen ulossulkeminen tapahtuu aina suhteessa tilaan. Kuten feministiseen maantieteeseen merkittävästi vaikuttanut Gill Valentine (2007: 19) nostaa esille, tiloissa on aina oma sosiaalinen järjestyksensä ja kaksi samassa tilassa olevaa ihmistä voivat olla hyvin erilaisessa asemassa suhteessa toisiinsa, joten he voivat myös kokea tilan hyvin eri tavoin. Näin ollen on myös tavallista, että muodostuu tilanteita, jolloin joku ryhmä tai yksilö tulee ulossuljetuksi.

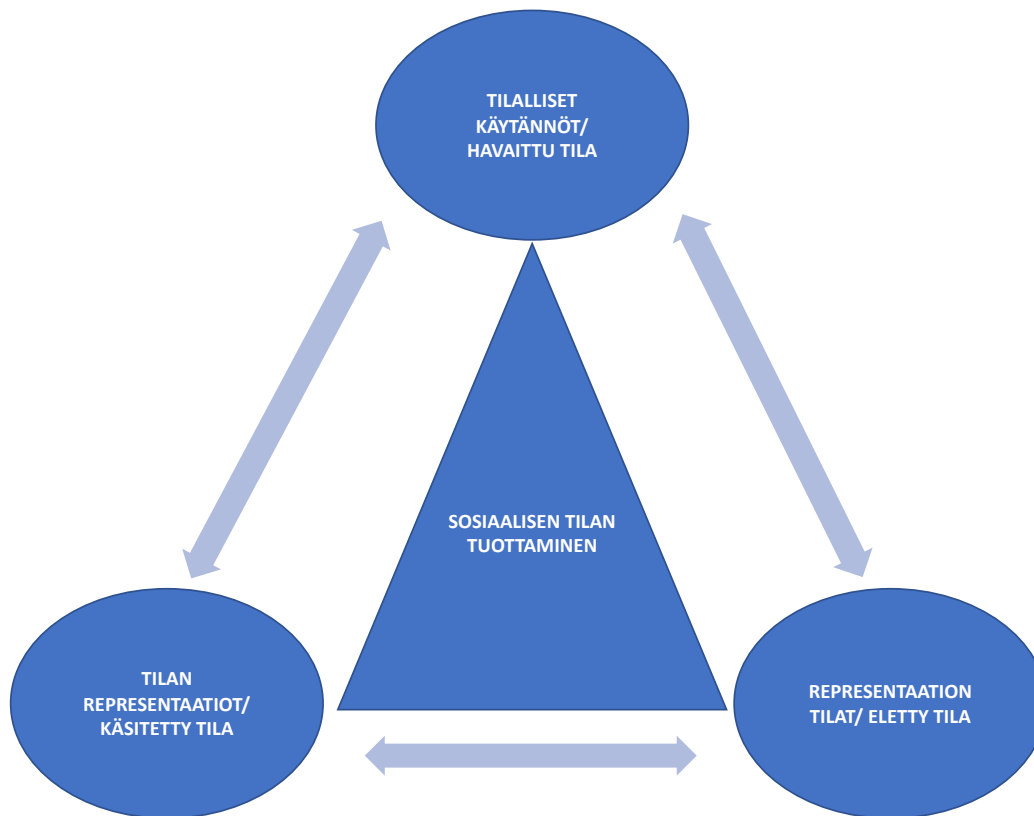
Maantieteessä sosiaalista ulossulkemista on tutkittu paljon erilaisissa tiloissa, mutta sen eri muotoja ei juuri olla eritelty. Kaupunkitilat ovat yksi tyypillinen maantieteellinen konteksti, jossa sosiaalista ja tilallista ulossulkemista on tutkittu paljon esimerkiksi segregaaion ja gentrifikaation näkökulmista (mm. Musterd 2020; Kortteinen & Vaattovaara 2015; Bernelius & Vaattovaara 2016). Myöskään näiden tutkimusten piirissä esimerkiksi ostrakismin käsitettä ei juuri tunneta. Esimerkiksi maantieteilijä Steve Herbert mainitsee ostrakismin käsitteen sosiaalista ulossulkemista käsittelevässä artikkelisarjassaan (2008; 2009; 2011) kuvatessaan huonompiosaisten kaupunkilaisten eristämistä omiin kaupunginosiinsa pois parempiosaisten kaupunkilaisten silmistä (Herbert 2008: 663). Herbert ei kuitenkaan erittele ulossulkemisen muotoja, ja ymmärtää ostrakismin eri tavalla kuin mitä sillä tarkoitetaan tutkielmassani hyödyntämissäni sosiaalipsykologian teorioissa (ks. Williams 2007). Tarkastelen sosiaalista ulossulkemista kaupunkitilassa erityisesti luvussa 2.2.3.

Sosiaalisen ulossulkemisen kolmea muotoa – ostrakismia, torjumista ja sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämistä voidaan tarkastella kaupunkitilassa maantieteellisiä tilan teorioita hyödyntäen. Esittelen seuraavaksi Henri Lefebvren ja hänen kehittämänsä sosiaalisen tilan teorian, joka on yksi teoreettinen viitekehys, jonka avulla voi pyrkiä hahmottamaan sitä, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää ja miten ne rakentuvat tiloissa.

2.2.2 Sosiaalisen tilan teoria

Yksi 1990-luvun tilan tarkastelun paradigman muutokseen keskeisesti vaikuttaneista henkilöistä oli ranskalainen filosofi ja yhteiskuntateoreetikko Henri Lefebvre (1901–1991). Lefebvren sosiaalisen tilan teoria, sekä työ kaupunkien ja arkielämän tutkimuksen parissa tunnetaan laajasti yhä nykypäivänä (mm. Shields 2011: 280). Erityisesti alun perin vuonna 1974 ilmestyneen *La Production de l'espace*-teoksen englannin kielisellä käännöksellä *The Production of Space* (1991) on ollut poikkeuksellisen suuri vaikutus angloamerikkalaisessa akateemisessa maailmassa tilallisuutta käsittelevien tieteenalojen kuten maantieteen, arkkitehtuurin ja kaupunkitutkimuksen teorioihin (Elden 2003: 163).

Lefebvre koki, että siihenastinen luonnontieteellinen ja filosofinen tarkastelu eivät vielä olleet yltäneet luomaan yhtenäistä teoriaa tilasta, joka käsittää tilan fyysisen, tiedollisen ja sosiaalisen ulottuvuuden vuorovaikutteisena kokonaisuutena (Lefebvre 1991: 11, 12). *The Production of space* -teoksessa Lefebvre esittelee kehittämiensä sosiaalisen tilan teorian. Lefebvren huomion mukaan tilat ovat sosiaalisesti tuotettuja, relationaalisia ja moniulotteisia prosesseja (mm. Lohtaja 2015: 8), ja niitä tulisi tarkastella yhden ulottuvuuden sijaan useiden samanaikaisten ja toisiinsa vaikuttavien ulottuvuuksien dynaamisena kokonaisuutena. (Lefebvre 1991: 11, 12). Lefebvren sosiaalisen tilan teorian pohjana on hänen kehittämiensä tilan dialektinen triadi (kuva 2). Lefebvren triadi on teoreettinen malli, jossa tila on samanaikaisesti havaittu (fyysinen), käsitetty (tiedollinen) ja eletty (sosiaalinen) (Lefebvre 1991: 40). Nämä ulottuvuudet muodostavat kolminaisuuden dialektiikan, jonka osat ovat tilalliset käytännöt, tilan representaatiot sekä representaation tilat (Lefebvre 1991: 33; Villanen & Immonen 2002). Triadi on monimerkityksellinen ja monitulkintainen kokonaisuus ja sen tulkinnasta ei ole yhtenäistä näkemystä (Lohtaja 2015: 51).

Kuva 2. Havainnollistus Lefebvren tilan dialektisesta triadista (Kuva: Smolander 2023)

Tieteen filosofisesta näkökulmasta, kun sosiaalisen tilan teoriaa tarkastellaan eri traditioiden kautta, korostuvat tilan eri ulottuvuuksissa erilaiset käsitykset todellisuuden ja tiedon luonteesta (Kumpulainen 2012: 5). Sosiaalisen tilan teoria antaa mahdollisuuden tarkastella todellisuuden eri ulottuvuuksia samanaikaisesti, sillä eri tilallisten ulottuvuuksien kautta sekä tiedon positivistinen että relativistinen ulottuvuus tulevat huomioiduiksi tilan dialektisessa triadissa (Kumpulainen 2012: 6). Positivismissa korostetaan näkemystä siitä, että tieto voidaan perustaa ainoastaan havaittavien tosiasioiden tutkimiseen. Tällöin pyritään saavuttamaan objektiivista ja vertailtavaa tietoa asioista ja ilmiöistä havaintojen ja mittausten avulla (Positivismi 27.7.2023). Puolestaan relativismin näkökulmasta tiedon ja totuuden muodostumiseen vaikuttaa se, millaisessa ympäristössä tietoa tuotetaan ja tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan. Näin ollen esimerkiksi Varissuo lähienä näyttäytyy relativistisesta näkökulmasta konstruktiona, jonka olemassaolo perustuu siihen, kuka sen määrittelee ja millaisia intressejä ja näkökulmia tarkastelussa otetaan huomioon (Kumpulainen 2012: 6; Relativismi 27.7.2023).

Lefebvren triadin ensimmäinen momentti on havaittu tila, joka on materiaalista, konkreettista ja aistittavaa tilaa (Lefebvre 1991: 33; Kumpulainen 2012: 7). Kolminaisuuden dialektiikan tilalliset käytännöt kuuluvat havaitun tilan ulottuvuuteen ja ne ovat osin tiedostettua ja osin

tiedostamatonta arkipäiväistä tiloissa tapahtuvaa toimintaa, joita Lefebvren mukaan tilan toinen ulottuvuus, eli seuraavaksi esiteltävät tilan representaatiot sekä käsitetty tila määrittelevät merkittävästi yhteiskunnassa (Viljanen & Immonen 2002: 39). Havaittu tila on empiiristä ja tieteen filosofisesta näkökulmasta tilan positivistisin ulottuvuus (Kumpulainen 2012: 7). Tutkielmani kontekstissa havaittu tila voi tarkoittaa esimerkiksi liikuntapaikkoja ja niissä tapahtuvaa toimintaa, joista voidaan puhua myös tilallisina käytäntöinä.

Toinen tilan ulottuvuus on käsitetty tila, eli tilan representaatiot (Lefebvre 1991: 33). Ne ovat tilan tiedollinen ulottuvuus, johon kuuluvat vallan skeemat tilasta (Viljanen & Immonen 2002: 39). Tiedolla eli vallitsevalla ymmärryksellä ja ideologioilla on tilojen representaatioissa keskeinen merkitys. Tilojen representaatioita hallitsevat poliittiset päättäjät, tieteen tekijät ja suunnittelijat sekä muut tahot, jotka tuottavat tietoa ja sääntöjä siitä, millainen maailma on ja miten se toimii, ja jotka omien suunnitelmiensa ja ideoidensa kautta saavat tuottaa kaupunkitilaa sellaiseksi millaisena se tilan havaitussa ulottuvuudessa näyttäytyy (Lefebvre 1991: 42). Tilan representaatiot ovat tieteenfilosofisesta näkökulmasta tilan konstruktionistisin ulottuvuus. Tutkielmani näkökulmasta käsitettyyn tilaan kuuluu erilaisia liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja normeja, jotka ohjaavat liikkumista ja tilojen käyttöä. Tämän lisäksi käsitetyn tilan ulottuvuus konkretisoituu havaitun tilan ulottuvuudessa, sillä rakennetun ympäristön suunnittelulla ohjataan sitä, millaisia liikkumisen mahdollisuuksia Varissuolle rakennetaan.

Kolmas tilan ulottuvuus on eletty tila, eli representaation tilat (Lefebvre 1991: 33). Representaation tilat ovat ihmisten kokemusten ja luomisen tilaa. Elettyä tilaa on kuvailtu tilan kolmesta momentista hankalimmin tulkittavaksi ja ristiriitaisimmaksi. Eletty tila rikkoo havaitun tilan ja käsitetyn tilan kahtiajakoa konkreettisen ja abstraktin tilan välillä olemalla samaan aikaan sekä materiaalista, että abstraktia (Kumpulainen 2012: 8). Representaation tilat eivät noudata tiettyä yhteistä logiikkaa, vaan ne ovat jokaiselle yksilölle omanlaisiaan. Verrattuna tilan representaatioihin, jotka ovat ylhäältäpäin määriteltyjä, representaatioiden tilat ovat tilan käyttäjien kokemusten, mielikuvien sekä merkitysten tiloja (Lefebvre 1991: 38; Kumpulainen 2012: 8; Lohtaja 2015: 53). Ne sisältävät kokemusmaailman kuvitteellisia ja symbolisia elementtejä, jotka pohjaavat sekä yksilön omasta, että yhteisestä kulttuurisesta historiasta. Eletty tila on Lefebvren tilateorian fenomenologisin ulottuvuus (mm. Kinkaid 2020: 176). Tutkielmani kontekstissa elettyyn tilaan kuuluvat nuorten ja nuorten aikuisten kokemukset Varissuolla liikkumisesta, heidän olemisensa tuottama tila ja kulttuuri, sekä se miten he käyttävät tiloja, ja kokevatko he tulevansa niistä ulossuljetuiksi. Varsinkin näkymätön ulossulkeminen, eli ostrakismi sekä sen aiheuttama kipu konkretisoituvat erityisesti eletyn tilan ulottuvuudessa.

Lefebvren dialektinen triadi on kokonaisuutena paljon moniulotteisempi kuin vain kolmen eri tilallisen ulottuvuuden summa. Näiden lisäksi kaksi teorian keskeistä elementtiä ovat tilan tuottaminen sekä jo triadin nimessä mainittu dialektiikka. Tuotanto on perinteisesti Marxilaiseen suuntaukseen viittaava termi. Lefebvrelle tuotannon ja tuotteen käsitteet eivät tarkoittaneet vain materiaalisia asioita. Hän näki tilan osana tuotantoa, eli osana toiminnan ja asioiden organisoitumista, liikettä ja verkostoja. Tuottavassa roolissaan ja tuottajana tila tulee osaksi tuotannon ja tuotantovoimien suhteita. Näin ollen tilasta tulee dialektinen, eli tuote ja tuottaja on osana itseään tuottavaa kokonaisuutta, joka tukee taloudellisia ja sosiaalisia suhteita (Elben 2003: 207). Tutkielmassani tilan teoreettisen tarkastelun kannalta tuottamisella on merkitystä sosiaalisen ulossulkemisen ja ulossulkevien tilanteiden ymmärtämisen suhteen. Tila ja jokainen tilassa olijalla on osallisena tilan tuottamiseen ja näin ollen vaikuttaa myös tilassa tapahtuvaan ulossulkemiseen. Dialektiikan huomioiminen puolestaan auttaa ymmärtämään tilan relationaalisuutta ja triadin eri tasojen samanaikaista sosiaalista tuottamista.

Dialektiikalla tarkoitetaan eri yhteyksissä hieman eri asioita. Dialektinen ajattelu korostaa prosessien, virtojen, muutostilojen ja suhteiden ymmärtämistä elementtien, asioiden, rakenteiden ja organisoitujen järjestelmien analyysin sijaan (Henderson & Sheppard 2006: 58, 59). Dialektiikkaan liittyy ontologinen periaate, että elementtejä, asioita, rakenteita ja järjestelmiä ei ole olemassa niiden prosessien ulkopuolella. Tällaisen dialektisen ajattelun kautta maailma ymmärretään luonteeltaan relationaalisena eli kaikki olemassa oleva on jollain tavalla yhteydessä johonkin muuhun. Prosessien ja niiden vuorovaikutusten tarkastelun avulla yksittäisten elementtien ja asioiden sijaan pyritään välttämään tulkintoja, jotka johtavat liian yksinkertaisiin kausaalsiin johtopäätöksiin ja mekaaniseen ajatteluun (Harvey 1996: 49; Henderson & Sheppard 2006: 58, 59).

2.2.3 Sosiaalinen ulossulkeminen kaupunkitilassa

Tutkielmani näkökulmasta tilat ovat aina sosiaalisia ja sosiaalinen ulossulkeminen tapahtuu suhteessa tilaan. Ihmismaantieteessä kaupungit ovat yksi tyypillinen tilallinen mittakaava, jossa erilaisia sosiaalisia ilmiöitä tarkastellaan. Kaupungin julkisten tilojen saavutettavuus ja oikeus käyttää tilaa ovat jo pitkään olleet yksiä kaupunkitutkijoiden ja maantieteilijöiden keskeisistä tutkimuskohteista (Aquino ym. 2022: 486). Myös Lefebvre teki töitä kaupunkien ja arkielämän tutkimuksen parissa ja käsitteli ulkopuolisuutta tilassa. Esimerkiksi tunnettu käsite ”the right to the city”, joka kuvaa sitä, että kaupunkitilojen tulee olla oikeudenmukaisia, inklusiivisia, demokraattisia ja kaikkien asukkaiden saavutettavia on alun perin Lefebvren kehittämä (Lefebvre 1996). Myös muut tunnetut maantieteilijät kuten David Harvey (mm. 2008) ja Don Mitchell (2003a) ovat myöhemmin kehittäneet töissään the right to the city – käsitettä.

Siihen, että joku ulossuljetaan jostain tilasta tai tilanteesta vaikuttavat monet tekijät, kuten lait, normit, kulttuurit, tilan fyysiset ominaisuudet sekä eri ihmisten eri sosiaaliset asemat (Valentine 2007: 19; Delaney 2010; Neuvonen 2017: 200; Hall & Bates 2019).

Kaupunkitilassa erilaiset liikunnalliset aktiviteetit voivat saada monenlaisia muotoja organisoiduista harjoituksista virallisilla liikuntapaikoilla omaehtoiseen toimimiseen sellaisissa tiloissa, joita ei lähtökohtaisesti ole suunniteltu liikkumista varten (Aquino ym. 2022: 472). Kaupungissa liikkumiseen ja tilojen käyttöön vaikuttaa erityisesti se ovatko tilat julkisia, puolijulkisia vai yksityisiä sekä se keiden käyttöön tilat on suunniteltu (mm. Ameen & Tani 2007: 9). Esimerkiksi kaupungin liikuntapuisto, koulun liikuntasali ja yksityinen kuntosali ovat kaikki eri asteisesti julkisia tiloja, jonka takia niiden käytössä ja niihin pääsyssä on eroja. Julkinen tila on määritelmänsä mukaan avointa ja vapaasti kaikkien käytettävissä olevaa tilaa (Ridell ym. 2009: 8). Julkisten tilojen lisäksi on olemassa myös puolijulkisia tiloja, jotka voivat olla esimerkiksi kauppakeskuksia tai julkishallinnon tiloja. Kaupungeissa on myös paljon yksityisiä tiloja, ja ne voivat olla eri asteisesti yksityisiä (Neuvonen 2017: 201). Esimerkiksi talonyhtiön piha voi olla yksityisempi tila kuin saman talon yhtiön asukkaan koti. Oikeusmaantieteellisestä näkökulmasta kaupunkilaisten toimintaan kaupunkitilassa vaikuttavat useat oikeudet, jotka sääntelevät ihmisten erilaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan ja arkiseen elämään julkisessa tilassa (Neuvonen 2017: 200). Oikeudellisessa ja virallisessa yhteydessä tila käsitetään tyypillisesti absoluuttisena, eli sitä tarkastellaan fyysisen ja mitattavan ulottuvuuden kautta, ja sille voidaan osoittaa sijainti kartalla (Kylmäläinen 2009: 94; Neuvonen 2017: 201).

Nämä määritelmät vaikuttavat keskeisesti siihen kenellä on oikeus olla julkisessa tilassa, ja ketkä tulevat siitä ulossuljetuiksi. Ulossulkeminen konkretisoituu kuitenkin lopulta aina arkielämän tasolla (Mitchell 2003b: 4). Abstraktit ulkoapäin kaikille määritellyt oikeudet käyttää julkista tilaa eivät vielä itsessään takaa sitä, etteikö joiltakin tilan ei-toivotuilta käyttäjiltä käytännössä evättäisi näitä oikeuksia ja suljettaisi heitä ulos. Tutkielmani kannalta keskeisestä liikkumisen näkökulmasta erilaiset liikunnalliset aktiviteetit kaupunkitilassa mielletään tyypillisesti positiivisina asioina ja monien normien mukaisena toimintana, jota julkisessa tilassa voi tehdä. Kuitenkin joskus esimerkiksi isot nuorisoporukat, pelaamisesta aiheutuva melu tai tilan liikkumisen normeja haastavat lajit, joihin ei olla totuttu kuten skeittaus tai parkour voivat aiheuttaa negatiivisia ennakkoluuloja (Ameen & Tani 2007: 6) tai konflikteja tilan käytöstä.

Sosiaalista ulossulkemista tapahtuu kaupunkien julkisissa tiloissa jatkuvasti. Ulossulkeminen ei aina tapahdu vain hetkellisesti tilan käyttäjien välisessä vuorovaikutuksessa, vaan siihen

usein liittyy myös tilojen normit ja valtasuhteet. Nuoret ovat yksi tunnistettu ryhmä, jonka läsnäoloa julkisissa tiloissa on pyritty rajoittamaan esimerkiksi suunnittelun keinoin, kuten kameravalvonnalla, skeittaamisen estävillä blokeilla ja erilaisilla äänillä (Skelton & Gough, 2013; Pyyry & Tani 2019: 7). Maantieteilijän Steve Herbertin (2008) huomion mukaan erilaiset rajoittamis- ja ulossulkemis toimet julkisessa tilassa paljastavat vallalla olevia tilan normeja, jotka näkyvät päättäjien asenteissa ja kaupunkipoliittisissa strategioissa (Herbert 2008: 660). Strategiat, joilla ei toivottuja ihmisiä pyritään siirtämään pois silmistä ovat kautta aikojen olleet yleisiä eri puolilla maailmaa. Syrjivät käytännöt perustuvat usein olettamuksiin tietyistä sosiaalisista kategorioista, joihin yksilöt kuuluvat. Tällaiset stereotypiat ja ihmisten lokeroiminen saattavat periaatteessa toimia järjestyksen luomiseksi, mutta niiden käyttö on haitallista stereotypioiden kohteina oleville (Herbert 2008: 663). Erilaisten stereotypioiden tarkempi tarkastelu osoittaa, etteivät ryhmiin perustuvat olettamukset koskaan pidä täysin paikkaansa (Herbert 2008: 662), joten käytäntöjen perusteleminen ryhmiin liittyvillä olettamuksilla on haitallista. Yksi keino vähentää sosiaalista ulossulkemista on julkisten tilojen kehittäminen inklusiivisemmiksi ja edistää niissä tapahtuvaa eri ryhmien välistä vuorovaikutusta (mm. Madanipour 2020: 170).

Ulossulkemisen voidaan katsoa olevan tapa tehdä rajanvetoja ihmisten välillä ja määritellä ketkä ovat toivottuja tai epätoivottuja (Herbert 2008; Kaakinen 2013). Syitä ulossulkemiselle kaupunkitilasta voi olla monia. Esimerkiksi etninen tausta tai fyysinen rajoite voivat olla tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, kuinka tervetulleeksi yksilö kokee olonsa kaupungin julkisessa tilassa. Yksilöt, jotka käyttäytyvät epätyypillisesti tai näyttävät jollain tavalla erilaisilta, rikkovat jaettuja normeja, jotka tuottavat ennakoitavaa käyttäytymistä. Normien rikkominen saattaa lisätä sosiaalisen ulossulkemisen riskiä. Herbertin (2008: 662) mukaan kaupunkitilassa tapahtuvassa ulossulkemisessa kyse on lopulta siitä, mitä julkisen tilan koetaan olevan ja mihin tarkoituksiin ajatellaan, että sitä kuuluisi käyttää.

On myös hyvä huomioida, että joidenkin saapuminen tilaan havaitaan herkemmin kuin toisten (mm. Ahmed 2007: 149), ja se voi johtaa sosiaaliseen ulossulkemiseen. Ostrakismin näkökulmasta on kiinnostavaa, että sen kohteeksi voi paradoksaalisesti joutua myös silloin, kun henkilö on erityisen huomiota herättävä muiden tilassa olijoiden silmissä esimerkiksi erilaisen ulkonäön tai normeista poikkeavan käytöksen takia. Toisaalta ostrakismia voi myös olla vaikeaa tunnistaa kaupunkitilassa, sillä sen kohteeksi joutuneet eivät usein ole siellä, vaan loistavat poissaolollaan.

Herbertin (2008: 663) mukaan kulttuurisista väärinkäsityksistä johtuvaa syrjintää näyttää tehokkaimmin vähentävän pitkäaikainen altistuminen kulttuurieroille, joka mahdollistaa myös

sosiaalisen ulossulkemisen vähentämisen. Maantieteellisen tutkimuksen näkökulmasta Herbert (2008: 663, 664) nostaa esiin sen, että tarvitaan syvällistä laadullista tutkimusta, jotta pystytään ymmärtämään sosiospatiaalisia realiteetteja. Erityisesti paikallisen tason ulossulkemisen mikrokulttuurien ymmärtäminen on yhtä lailla oleellista, kuin isommissa mittakaavoissa tapahtuvien segregaaation ja gentrifikaation ymmärtäminen.

3 Turun Varissuo tutkimusalueena

3.1 Varissuolaiset

Varissuo on itä-Turussa sijaitseva Turun suurin lähiö (Aalto & Laaksonen 2021: 254), joka tunnetaan erityisesti monikulttuurisuudestaan (mm. Laakkonen 2022: 101). Vuonna 2019 Varissuolla asui tilastokeskuksen mukaan 9008 asukasta, joista 44 % oli maahanmuuttajataustaisia (Turun väestörakenne...18.5.2023). Yhtenä Varissuon erityispiirteinä voidaan pitää sen melko nopeaa muutosta suomalaisväestön asuttamasta työläislähiöstä Suomen monikulttuurisimmaksi lähiöksi. Varissuota käytetään usein esimerkkinä julkisissa keskusteluissa, jossa se symboloi uudenlaista monikulttuurisuutta Suomessa (Huttunen & Juntunen 2020: 4128). Ensimmäiset asukkaat muuttivat Varissuolle 1970-luvun lopulla. Saapujat olivat pääosin kaupungistumisen myötä maaseudulta töiden perässä muuttaneita suomalaisia (Huttunen & Juntunen 2020: 4128).

Puolestaan ensimmäiset siirtolaiset ulkomailta muuttivat Varissuolle 1980-luvun lopulla Vietnamista sodan seurauksena (Juntunen 2020: 27). Noin kymmenen vuotta myöhemmin alueelle saapui inkeriläisiä paluumuuttajia Virosta ja Venäjältä, sekä venäläisiä Neuvostoliiton hajoamisen myötä (Juntunen & Laakkonen 2019: 75). Merkittävä kasvu maahanmuuttajien määrässä alkoi 1990-luvulla ensimmäisten irakilaisien ja somalialaisten muutettua Varissuolle (Laakkonen 2022: 102). Tämän jälkeen 1990-luvulla Jugoslavian hajoamissotien seurauksena alueelle muutti myös paljon bosnialaisia ja kosovolaisia (Huttunen & Juntunen 2020: 4128). Lisäksi osa Varissuolaisista on muuttanut alueelle uudempien siirtolais- ja pakolaisryhmien mukana esimerkiksi vuoden 2015 pakolaiskriisin seurauksena (Juntunen 2020: 11). 1980- ja 1990-lukujen muuttoliikkeessä saapuneiden Varissuolaisten jälkeläiset eli niin kutsuttu toinen maahanmuuttaja sukupolvi muodostaa myös merkittävän osan Varissuon väkiluvusta.

Varissuo sijaitsee noin kuuden kilometrin matkan päässä Turun keskustasta (mm. Laakkonen 2022: 104). Varissuon asukkaat ovat pääosin matalasti koulutettuja, ja alueella asuu myös jonkin verran opiskelijoita (Laakkonen 2022: 104), sekä iso osa Turun korkeakoulujen vaihto-opiskelijoista (Iltakajo 24.4.2023). Yli puolet Varissuon asunnoista on vuokra-asuntoja (Turun asuntokanta pienalueittain 24.4.2023), joista suuri osa sijaitsee Varissuon keskustassa. Alueen laidoilla on myös jonkin verran pääosin keskiluokkaisten perheiden asuttamia omakoti- ja rivitaloja (Laakkonen 2022: 104).

3.2 Varissuon liikuntapaikat

Varissuolla on paljon erilaisia liikkumisen ja vapaa-ajanvieron mahdollisuuksia. Tilojen käyttöön ja omaehtoiseen liikkumiseen vaikuttaa se, ovatko tilat sisä- vai ulkotiloja ja se ovatko ne yksityisiä, puolijulkisia vai julkisia (Neuvonen 2017: 201). Turun kaupunki pitää yllä suurinta osaa julkisissa tiloissa olevista liikuntapaikoista. Kaupungin lisäksi yksityisillä toimijoilla kuten järjestöillä, taloyhtiöillä ja yrityksillä kuten yksityisillä kuntosaleilla on omia liikuntatiloja Varissuolla.

Erityisesti ulkona liikkumisen mahdollisuudet ovat Varissuolla melko hyvät ja monipuoliset. Varissuon keskuspuisto on keskeinen ulkoliikuntapaikka Varissuolla. Keskuspuiston alueella on viime vuosien aikana tehty isoja uudistuksia, jotka liittyvät vuonna 2017 käynnistyneeseen Turun kaupungin Varissuon Unelmien keskuspuisto -hankkeeseen (Varissuon unelmien keskuspuisto 4.7.2023). Uudistusten myötä alueelle on tullut lisää erityisesti lapsille ja perheille sopivia leikkipaikkoja ja liikuntamahdollisuuksia. Kentällä on tekonurmikenttä, jossa voi pelata esimerkiksi jalkapalloa, koripallon peluuta varten oma alue, erilaisia ulkokuntosalilaitteita sekä leikkipuisto lapsille (kuva 3).

Kuva 3. Varissuon keskuspuisto (Kuva: Smolander 2022)

Keskuspuiston alueelle kuuluvat myös kalliot, joissa on frisbeegolfrata. Kallioiden toisella puolella on Turun normaalikoulu ja sen piha-alueet, joissa on monipuolisesti erilaisia liikunnallisia aktiviteetteja pingispöydistä koripallokoreihin ja kiipeilytelineisiin sekä hiekkakenttä (kuva 4). Lähempänä Varissuon liikekeskusta on Varissuon koulu, jonka pihalla on erilaisia keinoja ja kiipeilytelineitä sekä koulun edustalla hiekkakenttä, joka talviaikaan jäädytetään luistinradaksi. Liikekeskuksen toisella puolella on niin ikään erilaisia ulkoliikunta mahdollisuuksia. Esimerkiksi puupolku ”laituri” sekä sen istuskeluloosit ovat nuorten

keskuudessa suosittu ulkoilu paikka kesäisin. Varissuota kiertää myös lenkkeilijöille suunnattu pururata.

Kuva 4. Normaalikoulun piha ja hiekkakenttä (Kuva: Smolander 2022)

Sisäliikuntatilojen osalta koulujen salit ovat keskeisiä liikuntapaikkoja ohjattujen harrastusten näkökulmasta. Varissuolla on kolme koulua: Varissuon koulu, Turun normaalikoulu sekä Turun kansainvälinen koulu. Varissuon koulu on Turun kaupungin ylläpitämä ja sen liikuntasaliin voi anoa ilta- ja viikonloppuvuoroja Turun kaupungin liikuntapalveluiden kautta (Liikuntasalit ja palloiluhallit...4.7.2023). Turun normaalikoulu on puolestaan Turun yliopiston alaisuudessa toimiva koulu, jonka kanssa osittain samoissa tiloissa toimii Turun kansainvälinen koulu (Turun normaalikoulu 4.7.2023). Koska näiden koulujen tilat ovat yksityisiä Turun kaupunki ei hallinnoi salien ilta- ja viikonloppukäyttöä. Turun normaalikoulun salivuorojen jakamisesta arki-iltoina vastaa Campussport (Vuokrattavat tilat 6.9.2022).

Varissuolla on myös jäähalli, joka sijaitsee kallioluolassa 40 m maanpinnan alla. Tiloihin pääsee Suurpäänkadulta parkkihallin kautta, sekä esteettömästi hissillä Kraatarinkadulta läheltä Varissuon nuorisotaloa. Jäähallissa on kaupungin kuntosali sekä jää, jossa on kaksi rataa, mikä mahdollistaa kahden varauksen harjoitukset yhtä aikaa (Varissuon jäähalli 4.7.2023). Turun kaupunki jakaa jäähalli vuorot vuoroja hakeneiden urheiluseurojen kesken. Vuoroja haetaan lähinnä jääkiekon, taitoluistelun ja ringetten harjoitteluun (suullinen tiedoksianto jäähallin vuorojaon edustaja 7.10.2021).

4 Aineistot ja menetelmät

4.1 Aineistot

4.1.1 Haastatteluaineisto

Tutkielman aineisto on itse tuotettu ja se koostuu asiantuntijahaastatteluista, nuorten ja nuorten aikuisten kanssa keskusteluista, havainnoinnista Varissuolla sekä internetlähteistä, lakiteksteistä ja muutamista sähköpostikeskusteluista. Haastatteluaineistoon kuuluu yhteensä 11 asiantuntijan haastattelut (taulukko 1), jotka toteutettiin kevään ja syksyn 2021 aikana. Haastateltavat olivat aikuisia, jotka eri tavoin työnsä puolesta liittyivät Varissuohon ja siellä asuviin 13–29-vuotiaisiin. Haastateltavista kolme työskenteli Turun kaupungin liikuntapalveluissa erilaisissa tehtävissä, yksi vastasi jäähallivuorojen jakamisesta, kaksi oli töissä Turun kaupungin nuorisopalveluissa, kaksi valmensi tai ohjasi harrastustoimintaa Varissuolla, yksi toimi Turun alueella monikulttuurisessa järjestössä, jonka toiminta liittyi myös Varissuohon ja kaksi haastateltavaa edustivat Varissuolla toimivia järjestöjä, jotka työskentelivät nuorten ja nuorten aikuisten parissa.

Taulukko 1. Haastateltavat

Haastateltavat
Liikuntapalveluiden työntekijä 1
Liikuntapalveluiden työntekijä 2
Liikuntapalveluiden työntekijä 3
Jäähallin vuorojen jakaja
Nuorisopalveluiden työntekijä 1
Nuorisopalveluiden työntekijä 2
Harrastusohjaaja 1
Harrastusohjaaja 2
Varissuolla toimivan järjestön edustaja 1
Varissuolla toimivan järjestön edustaja 2
Turun alueella toimivan järjestön edustaja

Tavoitin haastateltavista viisi etsimällä netistä ihmisiä, joiden työ liittyy jollain tavalla tutkimuskohteeseen, ja joiden yhteystiedot olivat saatavilla heidän edustamansa tahon verkkosivuilla. Loput viisi haastateltavaa tavoitin näiden ensimmäisten viiden välityksellä, jotka suosittelivat sopivia henkilöitä haastateltaviksi ja jakoivat heidän yhteystietonsa. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastatteluaineiston yhteenlaskettu kesto on 12 h 14min. Haastattelut olivat kestoiltaan 52min–1h 58min mittaisia. Haastatteluista kolme on toteutettu

etäyhteydellä ja 7 läsnä. Haastatteluista 9 toteutettiin kahdenvälisinä keskusteluina ja yhteen haastatteluista osallistui työpari yhdessä. Kaksi haastatteluista oli englanniksi, yksi suomen ja englannin yhdistelmällä ja loput suomeksi. Käänsin aineiston englannin kieliset osat suomeksi analyysin lopussa niin, että tulokappaleissa kaikki suorat lainaukset on esitetty suomen kielellä.

Haastattelut olivat muodoltaan avoimia teemahaastatteluja (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a). Teemat olivat kaikissa haastatteluissa samat. Kysymyksissä ja keskustelunaiheissa oli eroja haastateltavien työstä ja keskustelun kulusta riippuen. Haastatteluiden teemat olivat: 1. Haastateltava ja hänen työnsä 2. Varissuo 3. Arvot, toiminnan kehittäminen ja tulevaisuus. Pyrin toteuttamaan haastattelut joustavasti, niin että haastateltavat saivat ilmaista itseään vapaasti ja keskustelut saattoivat toisinaan rönsyillä teemojen ulkopuolelle. Jokaiselle haastateltavalle lähetettiin lista alustavista kysymyksistä ja heitä informoitiin tutkimuksesta sekä heidän oikeuksistaan siihen osallistujina (liite 2).

4.1.2 Havainnointi ja keskustelut nuorten kanssa

Havainnointiaineisto on kerätty Varissuolta toukokuun 2021 ja elokuun 2022 välillä, sekä helmikuussa 2023. Havainnointi kohdistui sekä nuoriin ja nuoriin aikuisiin, että heidän suosiimiinsa paikkoihin. Havainnointimenetelmänä käytin ei-systemaattista havainnointia, jonka avulla pystyin keräämään paljon ja monipuolista ennakkotietoa tutkimuskohteesta. Ei-systemaattista havainnointia ohjasi tutkittavan ilmiön teoria (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Ensimmäisten havainnointikertojen tavoitteena oli tunnistaa niitä paikkoja, joissa nuoret ja nuoret aikuiset liikkuvat. Myöhemmillä havainnointikerroilla huomio oli näissä paikoissa tapahtuvan toiminnan tarkkailussa ja dokumentoimisessa. Dokumentointivälineenä käytin ensisijaisesti muistiinpanoja ja valokuvausta (Havainnointi...27.8.2023). Kuvatessani otin huomioon, etteivät havainnoitavat tulleet tietämättään kuvatuiksi. Toteutin havainnoinnin ei-osallistuvana havainnointina, jossa seurasin toimintaa ulkopuolisena tarkkailijana (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Ei-osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä sopi hyvin sosiaalisen ulossulkemisen tarkkailuun, sillä se on ilmiö, josta oli haastavaa saada suoraa tietoa esimerkiksi lyhyiden kaduilla nuorten ja nuorten aikuisten kanssa käymieni keskusteluiden kautta (Hirsjärvi ym. 2004: 201, 203; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b).

Havainnoinnin avulla pystyin tarkkailemaan ja dokumentoimaan liikkumista, sosiaalista ulossulkemista ja nuorten ja nuorten aikuisten toimintaa luonnollisessa ympäristössä Varissuolla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Havainnoinnin tarkoituksena oli luoda pohjaa ja saada kontekstuaalista ymmärrystä muussa aineistossa esiintyville ilmiöille.

Tunnistin oman subjektiivisen roolini havainnoijana ja pyrin huomioimaan sen analyysivaiheessa avoimuutena ja kriittisenä suhtautumisena tuottamaani aineistoon (Havainnointi...27.8.2023).

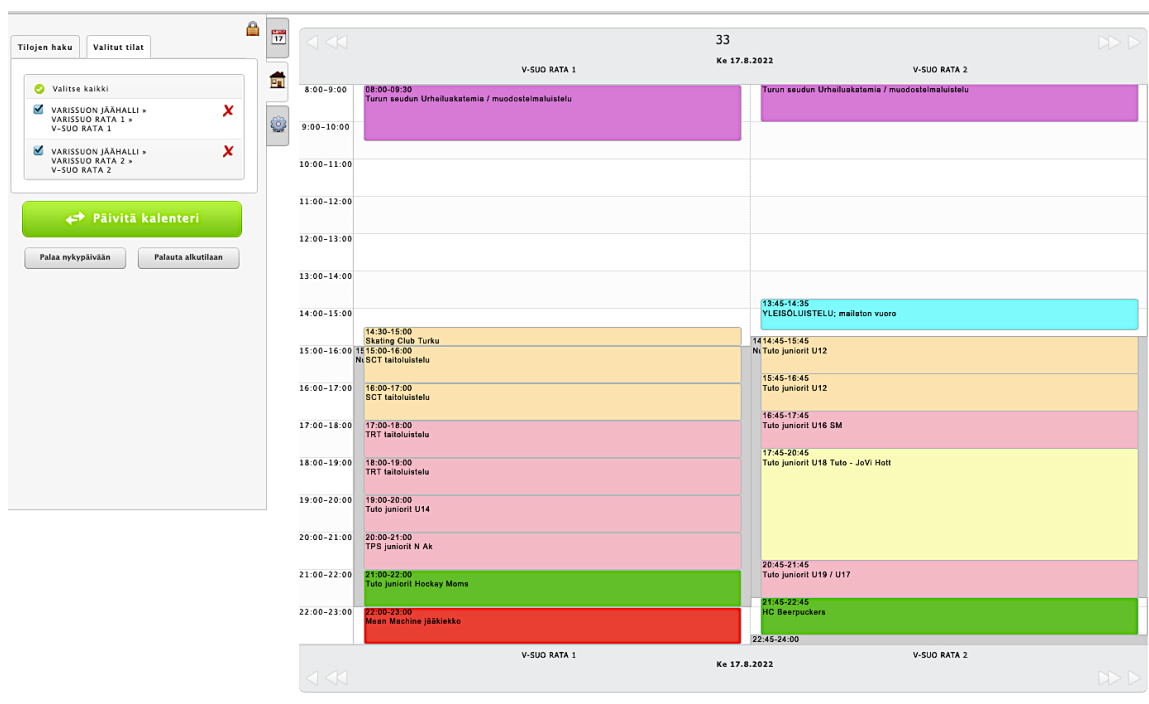
Osana havainnointiretkiä Varissuolle kävin myös keskusteluita nuorten kanssa. Tavatessani nuoria, kerroin kuka olen ja millaista tutkimusta olen tekemässä. Kerroin heille myös, mistä haluaisin keskustella heidän kanssaan ja kysyin heidän suostumustaan osallistua. Tarjosin myös mahdollisuuden kieltäytyä. Kysyin nuorilta heidän ikäänsä. Nimiä tai muita henkilötietoja, joista nuoren olisi voinut tunnistaa en kysynyt. Tutkimuseettisistä syistä (liite 1) kävin kaduilla keskusteluita vain yli 15-vuotiaiden nuorten kanssa. Toisinaan saatoin pysähtyä juttelemaan myös alle 15-vuotiaiden kanssa, sillä pysäyttäessäni nuoren kadulla en voinut arvioida heidän ikäänsä tarkasti. Jos selvisi, että nuori oli liian nuori osallistumaan tutkimukseeni saatoin jäädä hetkeksi keskustelemaan tämän kanssa, mutta niitä keskusteluita ei ole huomioitu osana aineistoa. Yhteensä keskustelin noin 15–20 nuoren ja nuoren aikuisen kanssa Varissuolla.

Kaduilla tapasin pääosin alle 18-vuotiaita nuoria. Nuorten aikuisten kanssa keskustelut olivat harvinaisempia, sillä kerätessäni aineistoa heitä ei näkynyt kaduilla kovin usein. Keskustelut nuorten kanssa olivat melko lyhyitä, yleensä noin muutaman minuutin mittaisia. Kirjasin niistä itselleni muistiinpanoja joko keskusteluiden aikana tai heti niiden jälkeen. En äänittänyt keskusteluita. Keskustelin nuorten kanssa siitä, mistä paikoista he Varissuolla pitävät ja eivät pidä, mitä he harrastavat ja millaisia liikkumismahdollisuuksia he toivoisivat Varissuolle. Huomasin, että alueella on tyypillisesti melko hiljaista, eikä kaduilla ollut päivisin suuria määriä nuoria tai nuoria aikuisia viettämässä aikaa. Havaitsin kuitenkin koulupäivän päättymisen parhaaksi ajankohdaksi tavoittaa nuoria ja etenkin tyttöjä. Tällöin koulujen edustoilla oli paljon nuoria, ja pystyin juttelemaan myös sellaisten nuorten kanssa, jotka eivät koulumatkojen lisäksi juuri vietä vapaa-aikaansa Varissuolla julkisissa tiloissa kuten liikuntapaikoilla.

4.1.3 Muu aineisto

Tutkielmani muu aineisto koostuu sähköposti keskusteluista, lakiteksteistä ja internetlähteistä, joiden avulla selvitin muun muassa Varissuon liikuntasalien vuorojen käyttäjiä. Sähköpostikeskusteluiden avulla selvitin muun aineistonkeruun yhteydessä esiinnousseita kysymyksiä. Aineistoon kuuluu yhteensä kolme erillistä sähköpostiketjua. Sähköpostitse käydyt keskustelut koskivat enimmäkseen eri yksityisten toimijoiden hallinnoimien tilojen käyttöä Varissuolla. Keskustelut avasivat sitä, ketkä tiloja voivat käyttää, millaista toimintaa niissä järjestetään ja ketkä niiden käytöstä päättävät. Kerroin sähköpostikeskusteluissa vastaanottajille kerääväni aineistoa pro gradu -tutkielmaani varten. Tutkielmani aineistoihin kuuluvat myös kuvakaappaukset Turun kaupungin käyttämästä Timmi-varauskalenterista.

Varauskalenterista voi nähdä kaikki kaupungin myöntämät liikuntavuorot kaupungin liikuntatiloihin. Varauskalenterista selviää esimerkiksi, mitkä urheiluseurat käyttävät kaupungin hallinnoimia liikuntatiloja ja mihin aikaan (kuva 5).

Kuva 5. Esimerkkikuva Timmi-varauskalenterista. Varissuon jäähallin varaukset 17.8.2022

Varissuolle kaupungin liikuntapalveluiden kautta voi anoa vuoroja Varissuon koululle ja Varissuon jäähalliin. Aiemmin vuoroja on ollut mahdollista anoa myös Pelttarin kentälle ja ennen sen uudistusta Varissuolla olleille tennis- ja beach volley kentille. Varauskalenterin avulla pystyin selvittämään, ketkä kaupungin myöntämiä liikuntavuoroja käyttävät ja mitä liikuntamuotoja tiloissa harrastetaan. Turun kaupungin verkkosivuilta selvitin myös liikuntavuorojen jakoperusteet kaupungin saleihin ja jäähalleihin.

Haastatteluaineistossa nousi esille lakeja, joihin haastateltavat viittasivat. Nämä lait ja niihin liittyvät jatkoselvittelyt kuuluvat myös osaksi aineistoa. Lait, joita hyödynsin osana aineistoani olivat, Nuorisolaki (1285/2016), Liikuntalaki (390/2015) ja Tartuntatautilaki (20.12.2022/2016). Myös Turun kaupungin strategia (Kaupungin strategia...23.9.2023) kuului osaksi tausta-aineistoa. Tutkielman aineistonkeruun aikaan Turun kaupungissa oli käytössä vuonna 2014 hyväksytty ja vuonna 2018 päivitetty kaupungin strategia, johon myös haastateltavat viittasivat. Uusin päivitys kaupungin strategiaan tehtiin vuonna 2022.

4.1.4 Aineiston luotettavuus

Tutkielman luotettavuuden eli validiteetin kannalta keskeinen lähtökohta on tutkimusstrategian valinta ja sen suhde tutkimuksen tavoitteisiin, eli siihen, millaista tietoa pyritään tuottamaan (Anttila 2014). Tutkielmani päätavoite on havainnollistaa aineistosta löytyvien esimerkkien avulla, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, jotta niitä voitaisiin paremmin tunnistaa ja ymmärtää. Tämän tavoitteen lähtökohdista pyrin löytämään eri aineistotyyppieni näkökulmista havaintoja eri ulossulkemisen muodoista. Tutkimustavoitteen puitteissa nämä havainnot voivat olla sekä ulkoapäin kuvailtuja tilanteita että tutkittavien henkilöiden subjektiivisia ulossulkemiskokemuksia.

Aineiston luotettavuuden kannalta on keskeistä huomioida, kenen totuutta tutkimuksen aineisto edustaa, eli kenen näkökulmasta aineisto on tuotettu ja kuka siinä puhuu (Anttila 2014). Se puhuuko ulossulkemisesta tilastojen ja päättäjien näkökulmasta ilmiötä tarkasteleva henkilö, ulkopuolelta havaintoja tekevä tutkija vai ulossulkemisen kohteeksi joutunut nuori on paljon merkitystä sekä analyysin lähestymistavan valinnan, että sen tulosten kannalta.

Tuottamani laadullinen aineisto antaa mahdollisuuden tarkastella sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja erityisesti ryhmätasolla ja ulkoapäin, mutta yksilöiden kokemusten kuvaamisen suhteen se on rajallinen, sillä aineistoon kuuluvat nuorten ja nuorten aikuisten kanssa kaduilla käydyt melko lyhyet keskustelut eivät juurikaan tuottaneet aineistoa nuorten ja nuorten aikuisten kokemasta sosiaalisesta ulossulkemisesta. Sen sijaan toteuttamissani pitkissä asiantuntijahaastatteluissa yksityiskohtaiset havainnot ja näkemykset nuorten ja nuorten aikuisten ulossulkemisesta tulivat paremmin esille, vaikkakin ne kuvailtiin ulkoapäin ennemmin kuin yksilön kokemusten kautta.

4.2 Analyysi

4.2.1 Analyysin lähtökohdat

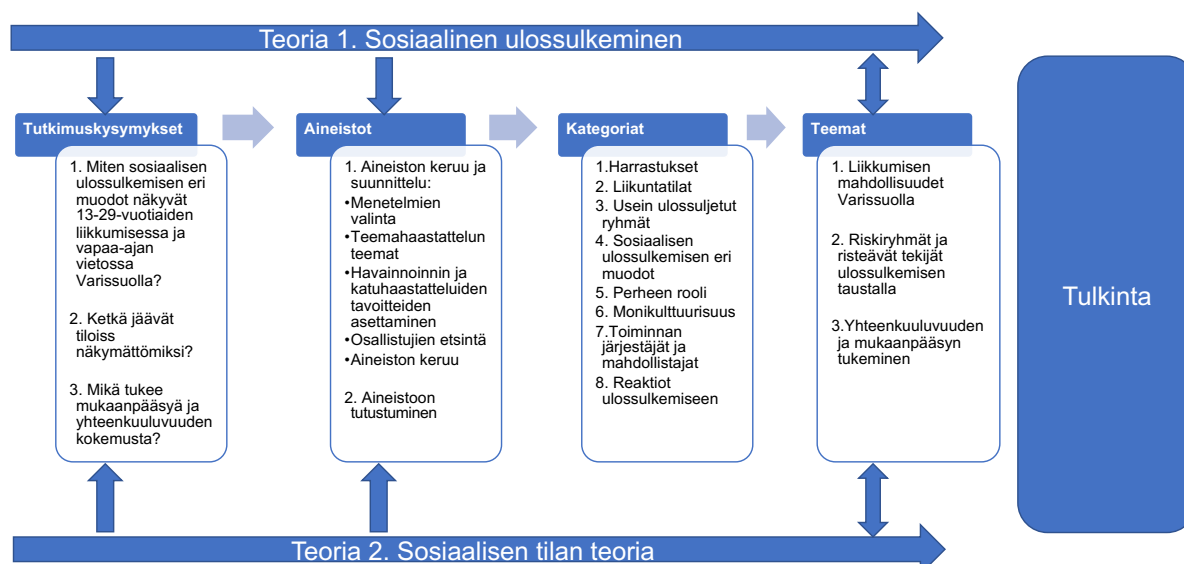
Analyysimenetelmien valintaa ohjaavat tutkielman tieteenfilosofiset lähtökohdat, joiden pohjalta muodostuvat tutkimuksen ontologia ja epistemologia eli käsitys siitä, mitä tieto ja todellisuus ovat (Ontologia 10.9.2023) sekä miten tieto muodostetaan ja perustellaan (Aitken & Valentine 2006: 4, 5; Jokinen 2023). Sosiaalista ulossulkemista voi tarkastella useiden eri tieteenfilosofisten traditioiden ja tieteenalojen lähtökohdista. Sosiaalipsykologiassa ulossulkemista on tyypillisesti tutkittu kokeellisin positivistisin menetelmin laboratorio-olosuhteissa (mm. Williams 2007; Syrjämäki ym. 2017). Analysoin omassa tutkielmassani ostrakismia ja muita sosiaalisen ulossulkemisen muotoja laboratorio-olosuhteiden sijaan

kaupunkitilassa, joten huomioin, että ulossulkeminen ei koskaan synny tyhjästä tai tapahdu vain ulossulkevan ja ulossuljettavan osapuolen välillä. Koska tutkimusaineistoni on laadullinen ja hyödyntämäni teoriapohja ohjaa tarkastelemaan tiloissa tapahtuvaa sosiaalista ulossulkemista relationaalisina ja dialektisina prosesseina, edustaa tutkielmani tieteenfilosofisilta lähtökohdiltaan sosiaalista ontologiaa ja relationaalista epistemologiaa.

Tutkimusaineistoni analyysillä pyrin löytämään ja tiivistämään aineistoni kiinnostavimmat sisällöt käsitteelliseen muotoon (Günther ym. 2022). Analyysin avulla voin tuoda esille havainnollisia esimerkkejä siitä, miten sosiaalinen ulossulkeminen näkyy nuorten liikkumisessa Varisuon lähiötilassa ja tekemieni tulkintojen perusteella esittää erilaisia näkökulmia tutkimuskysymyksiini (Juuti & Puusa 2020). Koska tutkimusaineistoni koostuu erilaisin laadullisin menetelmin kerätystä aineistosta, toteutan sille myös laadullisen analyysin. Analyysimenetelmän valinnassa huomioin tutkielmani tavoitteet, teoreettiset viitekehykseni tiloista ja sosiaalisesta ulossulkemisesta, sekä keräämäni aineiston mahdollisuudet (Günther ym. 2022).

4.2.2 Temaattisen analyysin toteutus

Aiemmin käsiteltyjen lähtökohtien perusteella toteutin aineistolleni abduktiivisen temaattisen analyysin (kuva 5), jossa jäsensin teorian ja aineistoni temaattisiksi kokonaisuuksiksi. Analyysin avulla pyrin ymmärtämään, miksi joku ryhmä tai yksilö tulee ulossuljetuksi tietyissä tiloissa tiettyinä hetkinä, ja miten sitä voisi ehkäistä. Abduktiivisella päättelyllä tarkoitetaan luovaa päättelyprosessia, jossa teoria ja aineisto käyvät koko analyysin ajan vuoropuhelua (Timmermans & Tavory 2012: 171), ja jonka tavoitteena on tuottaa käytettävissä olevan tiedon perusteella paras mahdollinen selitys tutkimusongelmaan (Walton 2004: 8; Anttila 2014), sekä mahdollisesti tuottaa uusia hypoteeseja ja teorioita tutkimusnäytön pohjalta (Timmermans & Tavory 2012: 167). Päättely lähtee joukosta havaintoja ja etenee yhdistäen havaintoja todennäköisimmän selittävän tekijän perusteella.

Kuva 5. Analyysin eteneminen (Kuva: Smolander 2023)

Temaattisen analyysin ensimmäinen vaihe on tyypillisesti aineistoon tutustuminen (mm. Nowell ym. 2017: 4). Aloitin analyysini kokoamalla yhteen kaiken hankkimani aineiston ja pyrin perehtymään siihen huolellisesti. Tarkoituksena oli muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä aineisto sisältää (Günther ym. 2022). Käytin NVivo 12-ohjelmaa analyysin teknisen toteuttamisen työkaluna. Aloitin työskentelyn NVivossa lataamalla kaiken aineistoni ohjelmaan, jonka jälkeen luokittelin nämä tiedostot aineistotyyppin mukaan neljään luokkaan: haastattelut, keskustelut nuorten kanssa, havainnointi ja muu aineisto. Muu aineisto sisälsi käymiäni sähköposti keskusteluita, kuvia ja kuvakaappauksia esimerkiksi kaupungin liikuntatilojen varauskalentereista.

Aineistoon tutustumisen jälkeen temaattinen analyysi etenee kategorioiden muodostamiseen (Nowell ym. 2017: 4). Aloitin tämän vaiheen luomalla NVivon code-toiminnolla aineistooni alustavia kategorioita, jotka muodostuivat niitä yhdistävistä merkityksistä ja jotka eri tavoin liittyivät tutkimusaiheeseen. Tämän vaiheen tarkoituksena oli erotella aineistoni osia niiden eri ominaisuuksien perusteella (Juhila 2022). Alustavien kategorioiden jälkeen kävin niihin koodaamani sisällöt uudestaan läpi. Karsin sisältöjä ja yhdistelin kategorioita, niin että niiden sisällöt muodostivat merkityksiltään yhtenäisiä kokonaisuuksia. Näiden kategorioiden avulla pystyin hahmottamaan tutkimukseni kannalta tärkeitä osatekijöitä. Lopulta päädyin kahdeksaan aineiston sisältöä yhdistävään kategoriaan, jotka olivat: 1. Harrastukset, 2. Liikuntatilat, 3. Usein ulossuljetut ryhmät, 4. Sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot, 5. Perheen rooli, 6. Monikulttuurisuus, 7. Toiminnan järjestäjät ja mahdollistajat ja 8. Reaktiot ulossulkemiseen.

Muodostettuani aineistostani laajoja kategorioita, jotka kuvasivat tutkielmani keskeisiä osatekijöitä, siirryin teemojen muodostamiseen, joka oli temaattisen analyysin kolmas vaihe (Nowell ym. 2017: 4). Teemojen muodostaminen on temaattisen analyysin keskeinen työvaihe. Teemat muodostuvat kategorioiden pohjalta, mutta niiden keskeinen tarkoitus on olla sisällöltään laajempia kuin aineiston pohjalta muodostetut kategoriat. Teemoihin sisältyy myös tutkijan omaa ajattelua ja aineiston yhdistämistä tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Teemoja muodostaessa on myös keskeistä pitää mielessä tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset (Nowell ym. 2017: 8, 9).

Aloitin teemojen muodostamisen käymällä läpi jokaisen kategorian ja etsin sosiaalista ulossulkemista koskevat sisällöt. Erottelin ja analysoin näitä sisältöjä suhteessa hyödyntämäni teoriaan sosiaalisen ulossulkemisen eri muodoista. Muodostettuani jokaisen kategorian sisällä esimerkkejä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodoista, siirryin tarkastelemaan tapauksia suhteessa hyödyntämäni tilan teoreettiseen viitekehykseen. Analyysin edetessä yhdistelin ja poistin kategorioita sen mukaan, kun niistä alkoi muodostua selkeitä temaattisia kokonaisuuksia. Tekemäni tarkastelun avulla etenin sekä sisällön, että teorian avulla kohti ilmiön hahmottamista ja kokonaiskuvaa (Nowell ym. 2017: 8, 9). Huomioin koko analyysin ajan myös sen, mistä lähteestä esimerkit ja niiden näkökulmat esitettiin. Tämä oli merkityksellistä tilan eri tasojen hahmottamisen ja ulossulkemisen kontekstin ymmärtämisen kannalta. Analyysini päätteeksi muodostin seuraavat kolme temaattista kokonaisuutta, jotka käsittelen erikseen tulokset-osiossa: 1. Liikkumisen mahdollisuudet Varissuolla, 2. Riskiryhmät ja risteävät tekijät ulossulkemisen taustalla, 3. Yhteenkuuluvuuden ja mukaanpääsyn tukeminen

Ensimmäisessä teemassa, eli ”liikkumisen mahdollisuudet Varissuolla” pyrin luomaan ulkoiset raamit liikkumiselle. Tämän jälkeen siirryn toisessa teemassa eli ”riskiryhmät ja risteävät tekijät ulossulkemisen taustalla” tarkastelemaan sitä, keille tilan käyttäjille niiden saavuttaminen voi tuottaa haasteita ja miksi. Ensimmäisessä ja toisessa teemassa kuvaan kaikkia kolmea sosiaalisen ulossulkemisen muotoa aineistossa esiin nousseiden ulossulkemistilanteiden pohjalta muodostamieni case-esimerkkien avulla. Case-esimerkkien avulla pyrin havainnollistamaan, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, jotta niitä osattaisiin paremmin tunnistaa. Kolmannessa teemassa ”Yhteenkuuluvuuden ja mukaanpääsyn tukeminen” pyrin aineistoa ja teoriaa yhdistäen muodostamaan kokonaiskuvan, jonka avulla voin vastata kysymykseen millaiselle toiminnalle ja toimenpiteille voisi olla tarvetta, sekä pohtimaan sitä, mihin asioihin voi ja kannattaa vaikuttaa, jotta liikkumisen mahdollisuudet olisivat saavutettavampia laajemmalle joukolle nuoria ja nuoria aikuisia.

5 Tulokset

5.1 TEEMA 1: Liikkumisen mahdollisuudet Varissuolla

Varissuolla on paljon erilaisia liikkumisen ja vapaa-ajanvieron mahdollisuuksia. Tilojen käyttöön ja omaehtoiseen liikkumiseen vaikuttaa se, ovatko tilat sisä- vai ulkotiloja ja se ovatko ne yksityisiä, puolijulkisia vai julkisia. Varissuolla ohjattua harrastustoimintaa järjestää kaupunki, erilaiset järjestöt sekä yritykset kuten yksityiset kuntosalit. Osallistumismaksut vaihtelevat paljon sen mukaan, mikä taho toimintaa järjestää. Esimerkiksi Turun kaupungin järjestämä harrastustoiminta on nuorille tyypillisesti maksutonta. Painotan tulosten ensimmäisen temaattisen kokonaisuuden kohdalla tilan havaittua ja käsitettyä ulottuvuutta eli Lefebvren kolminaisuuden dialektiikan tilallisia käytäntöjä ja tilojen representaatioita, jotka määrittävät yksilöille ulkoiset raamit liikkumiselle. Tilojen representaatioita määräävät myös lait, josta ensimmäisen teeman kannalta keskeisiä ovat Liikuntalaki, Nuorisolaki ja Tartuntatautilaki.

5.1.1 Kaupungin ja yhdistysten tarjoama harrastustoiminta

Kaupungin liikuntapalveluiden järjestämistä ohjaa liikuntalaki. Valtiolla ja kunnilla on Liikuntalaissa (390/2015) osoitetut roolit liikuntapalveluiden mahdollistamisessa ja toteuttamisessa eri alueilla ja eri väestöryhmille. Valtion vastuulla on Opetus- ja kulttuuriministeriön kautta johtaa yleistä liikuntapolitiikkaa (Liikuntalaki 390/2015, 4§). Puolestaan liikunnan aluehallinnon tehtävistä vastaavat aluehallintovirastot (Liikuntalaki 390/2015, 4§), jotka muun muassa korona pandemian aikaan tekivät linjauksia harrastustoiminnan rajoituksista (Tartuntatautilaki 20.12.2022/2016, 8§). Liikuntalain mukaan kuntien vastuulla on luoda yleiset edellytykset liikuntatoiminnalle paikallistasolla. Kuntien tehtäviin kuuluu järjestää liikuntapalveluita eri kohderyhmille, tukea kansalaistoimintaa kuten seuratoimintaa, sekä rakentaa ja ylläpitää liikuntapaikkoja (Liikuntalaki 390/2015, 5§).

Näin ollen myös Turun kaupungilla on velvollisuus tarjota liikuntapalveluita kaikille kaupunkilaisille ja järjestää sopivia tiloja toiminnalle. Jotkut kaupungin liikuntapalveluista on kohdistettu tietyille kohderyhmille kuten nuorille tai maahanmuuttajille. Nuorten kohdalla palveluiden tuottamista ohjaa myös Nuorisolaki (1285/2016), jossa nuoret on määritelty alle 29-vuotiaiksi. Lait vaikuttavat keskeisesti myös kaupungin strategiaan, joka on merkittävässä asemassa alueellisten liikkumisen mahdollisuuksien ja asukkaiden arkielämän suhteen. Haastateltavien mukaan kulloisessakin kaupungin strategiassa painotetaan tiettyjä kohderyhmiä kuten nuoria, joka suoraan vaikuttaa liikunnan strategiaan ja palveluiden toteuttamiseen.

”Meidän toiminta pohjautuu strategiaan. On kaupungin strategia ja meidän liikunnan strategia. Se ohjaa meidän toimintaa ja sen mittareiden kautta tarkastellaan vahvasti sitä meidän toimintaa.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Tutkielman aineistonkeruun aikaan Turun kaupungilla oli käytössä vuonna 2014 hyväksytty ja vuonna 2018 päivitetty kaupungin strategia, johon myös haastateltavat viittasivat. Uusin päivitys kaupungin strategiaan tehtiin vuonna 2022. Näissä kaupungin strategioissa ei juurikaan viitata nuoriin mihinkään tiettyyn ikärajaan perustuen, mutta suurin osa nuoriin liittyvistä tavoitteista ja niiden mittareista kohdistuu selvästi vain alle 20-vuotiaisiin. Sosiaalisen ulossulkemisen tunnistamisen näkökulmasta aineistosta ja kaupungin strategioista voi huomata, että yhteiskunnan tasolla määrättyssä nuorisolaissa nuoret lasketaan alle 29-vuotiaiksi, mutta kaupungin tasolla nuorilla kuitenkin tarkoitetaan usein vain esimerkiksi alle 20 tai alle 18-vuotiaita, jolloin nuoret aikuiset jäävät vähemmälle huomiolle, joka voi johtaa ostrakismiin erilaisten palveluiden tarjoamisessa ja tilojen suunnittelussa.

”Kaupungin strategiassa, niin siellähän korostetaan lapsia ja nuoria. -- Kaupungissahan on erilaisia toimenpiteitä nuorten kohdalla, että on MIHI- toiminta on sitä ja tätä ja tuota. MIHI toiminta on maksutonta lapsille ja nuorille niin se on aika suuri kädenojennus, että kun seuroissa ei pystytä saamaan maksutonta toimintaa. Kaupungissa on tällainen otettu erittäin vahvasti huomioon, että olisi mahdollisimman samanarvoisesti.” (Liikuntapalveluiden työntekijä3)

Turun kaupungin nuorille kohdistettuja liikuntapalveluita ovat muun muassa MIHI-konsepti, joka on suunnattu 12–19-vuotiaille nuorille. Kaupunki järjestää ympäri Turkua viikoittaisia MIHI-liikuntavuoroja, joissa nuoret pääsevät maksuttomasti osallistumaan eri lajien harjoituksiin. Varissuon koululla järjestetään MIHI-toimintaan kuuluvia koripallo-, lentopallo- ja futsalvuoroja. Koripallovuoroja järjestetään Varissuolla myös erikseen tytöille ja pojille, sekä kaikille 16–19-vuotiaille yhteisesti. Koripallovuoron ohjaamisesta vastaa Turun YMCA. Erään liikuntapalveluiden työntekijän mukaan MIHI-toiminta on ollut suosittua Varissuolla, ja toiminta on tavoittanut hyvin myös maahanmuuttajataustaisia nuoria:

”Et jos vaikka tuota Varissuota miettii ja tuota MIHI-tuotetta. Niin varmaan se 40 % ainakin käyttäjistä on maahanmuuttajataustaisia. Et ne tosi hyvin käyttää näitä palveluita. -- niissä on tosihyvin porukkaa.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Lisäksi Turun kaupungin peruskouluikäisille nuorille suunnatuissa liikuntapalveluissa

toteutetaan Harrastamisen Turun mallia, joka on osa opetus- ja kulttuuriministeriön Harrastamisen Suomen mallia (Harrastamisen Turun malli 19.6.2023). Harrastamisen Turun malliin kuuluu muun muassa harrasteaikaikkuna, joka tarkoittaa sitä, että tiistaisin yläkouluikäisillä nuorilla loppuu koulu klo 14, ja klo 14–16 yläkoululaiset pääsevät harrastamaan liikuntaa joko urheiluseuroissa, Turun seudun urheiluakatemiaan vuoroilla tai osallistumaan maksuttomaan matalan kynnyksen liikuntatoimintaan esimerkiksi koulujen saleissa. Kaupunki tarjoaa yläkouluikäisille nuorille myös nuorisopasseja, jotka toimivat mobiilisovelluksen avulla, joista voi saada erilaisia harrastamiseen kannustavia etuuksia.

Kaupungin järjestämän harrastustoiminnan lisäksi yhdistyksillä on keskeinen rooli harrastustoiminnan järjestämisessä. Varissuolla toimii useita monikulttuurisia yhdistyksiä, jotka järjestävät monipuolisesti harrastustoimintaa eri kielillä. Esimerkiksi Varissuolla toimiva monikulttuurinen Yhdessä-yhdistys sekä venäläinen urheilu- ja kulttuurikeskus SFERA järjestävät tiloissaan kymmeniä erilaisia harrastuksia kuten, eri liikuntalajeja, kädentaitoja, soittotunteja ja kielikerhoja kaiken ikäisille osallistujille. Tunnit pidetään yleensä sillä kielellä, mitä niiden ohjaaja osaa ja niihin voi osallistua ilman yhteistä kieltä. Alueellisten yhdistysten vahvuutena on se, että niillä on omat verkostonsa ja ne tavoittavat erilaisen kohderyhmän kuin esimerkiksi kaupungin järjestämät liikuntapalvelut. Varissuo on monikulttuurinen alue ja siellä asuu ihmisiä, joilla on erityistaitoja ja osaamista myös sellaisista lajeista ja harrastuksista, jotka eivät ole Suomessa laajasti suosittuja. Hyvät verkostot mahdollistavat myös osaavien ohjaajien rekrytoinnin, joilla on erityistaitoja harvinaisemmista liikuntalajeista. Monikulttuuriset yhdistykset tekevät alueesta erityisen ja voivat tarjota jotain sellaista harrastustoimintaa, mitä muualla Turussa ei ole. Kaupungin järjestämät liikuntapalvelut ovat puolestaan usein lajivalikoimaltaan melko yleisiä ja ne on suunnattu laajalle joukolle osallistujia, jotta tunnit saadaan toteutumaan.

Alueiden eriarvoisuus ja kaupungin sisäinen segregatio ovat myös liikuntapalveluiden näkökulmasta olennaisia kysymyksiä, joita useat haastateltavat pohtivat. Eri kaupunginosissa on eri määrä liikuntapaikkoja ja liikuntapalveluita, ja liikunnan harrastamisen olosuhteet vaihtelevat eri kaupungin osien välillä. Haastatteluissa käy ilmi, että toisaalta on tarpeellista järjestää palveluita eri kaupungin osissa, mutta erityisesti keskustan aluetta pidettiin olennaisimpana liikuntapalveluiden järjestämisen suhteen, sillä sinne on parhaat kulkuyhteydet eri puolilta kaupunkia.

”Jos nuorten toimintaa mietin niin mun pitäisi enemmän keskittää niitä palveluita keskustan alueelle, koska sinne pääsee kaikki kumminkin bussilla. Mutta jos me puhutaan vaikka Maaria-Paattinen, jotka on tuolla pohjoisessa niin sieltä on aika pitkä

matka tänne, että tarvitsee myös niillä alueilla olla palveluita, koska siellä on lapsia ja nuoria aika paljon.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Erityisesti kulkuyhteyksiä Varissuolta Turun keskustaan pidettiin usean haastateltavan mielestä hyvinä verrattuna moneen muuhun kaupungin osaan. Esiin nousi myös näkemys siitä, että Varissuo on toisinaan liian eristyksissä muusta kaupungista ikään kuin omana maailmanaan. Näkemyksellä viitattiin siihen, että osa varissuolaisista ei juuri poistu Varissuolta esimerkiksi keskustaan ja toisaalta siihen, että moni muualla Turussa asuva ei koskaan ole käynyt Varissuolla ja omaa alueesta mahdollisesti negatiivisia ja vääristyneitä mielikuvia. Myöskään liikuntapalveluiden siirtämistä Varissuolta keskustaan ratkaisuna ongelmaan ei haastatteluissa pidetty täysin toimivana ratkaisuna. Useammassa haastattelussa korostui näkemys jonkinlaisen kompromissin löytämisestä palveluiden sijoittamisessa keskustan ja muiden kaupunginosien välille.

”Kaikennäköistä on yritetty. Varissuo on tavallaan heille vähän niin kuin oma maailma. Eli sitäkin, että mitä määrättyjä palveluita tuotaisiin sieltä sitten keskustaan, että olisi pakko lähteä, mutta ei sekään aina toimi. Se mikä on järkevin ja kultainen keskitie on se, mitä sitten mennään.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

5.1.2 Ulko- ja sisäliikuntatilojen käyttö Varissuolla

Varissuolla on melko hyvät ja monipuoliset ulkona liikkumisen mahdollisuudet. Verrattuna moniin muihin Turun kaupungin osiin puitteet omaehtoiseen liikkumiseen Varissuolla olivat monien haastateltavien mielestä erittäin hyvät. Erityisesti Varissuon keskuspuisto koettiin keskeiseksi ulkoliikuntapaikaksi Varissuolla. Havainnointiaineiston perusteella Varissuolla on päiväsaikaan yleisesti melko hiljaista ja rauhallista. Myöskään liikuntapaikoilla ei yleensä näy paljoa ihmisiä. Varsinkin ulkokuntosalilaitteet ovat lähes aina vapaita. Eniten liikuntapaikoilla näkyy pieniä lapsia. Iltaisin ja vapaa-päivisin Pelttarin kentällä näkyy jonkin verran nuoria poikia pelaamassa esimerkiksi jalkapalloa. Yksityisillä pihilla on tyypillisesti erilaisia kiipeilytelineitä lapsille. Puolestaan sisäliikuntatilojen osalta koulujen salit nousivat aineistossa esille keskeisinä liikuntatiloina ohjattujen harrastusten näkökulmasta.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että koko Turun alueella on pulaa koulujen liikuntasaleista, joissa eri urheiluseurat voivat järjestää toimintaa iltaisin ja viikonloppuisin. Ongelma johtuu osin sisäilmaongelmista, joiden takia useamman koulun salit ovat poissa käytöstä. Aineistosta nousee esiin se, että varissuolaiset eivät pääse käyttämään Varissuolla olevista koulujen saleista kuin vain Varissuon koulun salia, sillä Normaalikoulun kaksi salia ovat yksityisen tahon

hallinnassa. Varissuolla yksityisten salien vuokrahinnat ovat merkittävästi kalliimpia kuin kaupungin hallinnoiman Varissuon koulun salin vuokraaminen, mikä aiheuttaa paljon haasteita harrastustoiminnan järjestämisessä. Monet kaduilla tapaamani nuoret kertoivat pitävänsä erityisesti Norssin liikuntasaleista. Myös useat Varissuolla harrastustoimintaa ohjaavat haastateltavat toivoivat voivansa järjestää harjoituksia Norssin saleissa, sillä Varissuolla ei Varissuon koulun lisäksi ole sopivia liikuntatiloja, missä järjestää sellaista harrastustoimintaa kuten pallopelejä, johon tarvitaan iso sali tai riittävän korkea katto.

“Jos pääsisimme Norssin saleihin, meillä olisi mahdollisuus pelata yhdessä salissa koripalloa ja toisessa futsalia. Ja silloin siellä olisi paljon nuoria ihmisiä pitämässä hauskaa ja voisimme viettää hyvän illan yhdessä. Se olisi enemmän kuin vain urheilua. Se olisi hieno mahdollisuus nuorille, jotka asuvat tällä alueella, koska täällä ei ole sopivia tiloja pelata futsalia” (Harrastusohjaaja 1).

Käytännössä Varissuolla toimivien yhdistysten, jotka järjestävät esimerkiksi nuorille harrastustoimintaa on erittäin kallista vuokrata Norssin saleja käyttöönsä arki-iltaisin, sillä salien iltakäyttöä hallinnoiva Campussport vuokraa tilojaan ensisijaisesti ryhmille, joista vähintään 50 % on jonkun Turun korkeakoulun opiskelijoita tai henkilökuntaa (Vuokrattavat tilat 6.9.2022). Nämä ryhmät hakevat vuoroja ensin, jonka jälkeen vapaaksi jääneitä vuoroja voivat hakea myös muut kuin korkeakoululaiset. Muille ryhmille saleja vuokrataan tuplahintaan. Syksyllä 2022 Norssin alakoulun salin vakiovuoro maksaa kaudessa näille ulkopuolisille käyttäjille 480 € (1 h/vko), ja yläkoulun salin vakiovuoro on 600 € (1 h/vko). (Vuokrattavat tilat 6.9.2022). Puolestaan Turun kaupunki hinnoittelee salien vuokrauksen eri maksuryhmien mukaan. Alle 20-vuotiaille järjestettävä toiminta kuuluu maksuryhmään, jonka harjoitteluvuorot ovat kaupungin saleissa maksuttomia (Liikuntatilojen hinnat 7.9.2022). Muut käyttäjät kuten yli 20-vuotiaat muodostavat omat maksuryhmänsä, joissa vuorojen tuntihinnat määräytyvät tilojen ominaisuuksien perusteella. Esimerkiksi yli 20-vuotiaille salin vuokrahinta Varissuon koulun saliin oli syksyllä 2022 ja keväällä 2023 19 € (1 h/vko) (Liikuntasalit ja palloiluhallit...4.7.2023). Varissuon koulun salivuokrat ovat siis huomattavasti edullisempia kuin Norssin koulun salivuokrat.

Aineiston perusteella Varissuolla on erityisesti kysyntää sellaiselle harrastustoiminnalle, joka on osallistujille maksutonta tai harrastusmaksut ovat matalia. Korkea harjoitustilojen vuokra nostaa harjoitusmaksuja, mikä vaikuttaa mahdollisuuksiin osallistua harrastukseen. Varissuon koulun salivuorot ovat kustannusten näkökulmasta yhdistyksille paljon parempi vaihtoehto kuin Norssin salit. On kuitenkin ymmärrettävää, että Varissuolla toimivat yhdistykset toivovat voivansa käyttää kaikkia alueella olevia koulujen saleja varsinkin, kun sopivista

sisäliikuntatiloista on pulaa koko Turun alueella. Etenkin talviaikaan harjoitusten järjestäminen on haastavaa, sillä yhdistykset eivät voi pitää harjoituksiaan ulkona, mikä on kesällä mahdollista esimerkiksi koripallon tai jalkapallon osalta.

5.1.2.1 Case Torjuminen & julkiseksi tilaksi mielletyn tilan varaaminen

Kaupunki jakaa jonkin verran vuoroja myös ulkona oleviin liikuntatiloihin. Tyypillisesti esimerkiksi urheiluseurojen koulujen saleihin varaat vuorot sujuvat melko hyvin niin, että salit ovat vapaana niitä varanneille tahoille harjoitusten aikana. Ulkotilojen suhteen on kuitenkin toisinaan hankalampaa päästä muiden tilan käyttäjien kanssa yhteisymmärrykseen siitä kuka tilaa saa käyttää silloin kun se on varattu esimerkiksi urheiluharjoituksia varten. Kaupungin ulkoliikuntatilat saatetaan mieltää julkisimmiksi tiloiksi kuin sisäliikuntatilat, mikä saattaa hankaloittaa sen hahmottamista, että joku voi varata niitä omaan käyttöön. Toisinaan tilojen käytöstä saattaa syntyä erilaisia konflikteja.

“Kun kunnostettiin Varissuon ulkokenttä niin sieltä tuli sellainen ongelma, että kun seura oli saanut vuoroa sieltä niin he ei pääse sinne omalle vuorolle, koska siellä oli varissuolaisia, jotka oli valloittaneet kentän, eikä suostu ymmärtämään, että on myönnettyjä vuoroja ja sitten niitä vuoroja käytetään sen mukaan siellä. Jos se on vapaana, niin toki voi käyttää. Yks kerta meni niin pahaksi, että olivat kutsuneet poliisit paikalle.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 3)

Kyseisessä tilanteessa sosiaalisen ulossulkemisen muodoista kyse on torjumisesta. Tilanteessa, jossa tila on varattu jollekin taholle ja joku ulkopuolinen haluaisi tulla sinne, mutta häntä ei haluta mukaan ja häntä pyydetään poistumaan, voidaan puhua suorasta ulossulkemisesta. Henkilön olemassaolo huomioidaan, ja koska torjunta tapahtuu suoraan, on myös torjutulla osapuolella mahdollisuus puolustautua ja argumentoida vastaan. Kyseisessä tilanteessa riita äityi niin pahaksi, että kentälle jouduttiin kutsumaan poliisit selvittämään asiaa.

5.1.2.2 Case tahaton ostrakismi & Varissuon jäähalli

Varissuolla on myös jäähalli, jossa järjestetään kaikille avoimia ja maksuttomia yleisöluisteluvuoroja. Yleisöluistelut ovat jäähallien vuorojen jaosta vastaavan haastateltavan mukaan Varissuolla suosittuja, ja niihin osallistuu myös paljon maahanmuuttajataustaisia ihmisiä, joiden osuus seurojen varaamilla jääurheiluvuoroilla ei ole niin suuri. Myös yksi kadulla tapaamistani nuorista kertoi käyvänsä yleisöluisteluissa ja pitävänsä niistä. Vuorojaosta vastaavan haastateltavan mukaan maksuttomat ja avoimet luisteluvuorot tarjoavat matalan kynnyksen mahdollisuuden jääurheilun harrastamiseen:

”Varissuolla siellä tulee ihan niin kuin sopulilauma, joka valuu sisälle ja on jäällä sen tunnin ja lähtee pois. Ja se on yleensäkin tosi suosittua tuommoinen yleisöluistelu. Kun kukaan ei oikein yksin kehtaa mennä, mutta kun siellä on se iso massa niin mä meen sinne.” (Jäähallin vuorojen jakaja)

Yleisöluisteluiden ongelmana on kuitenkin se, että niitä varten ei ole mahdollista vuokrata luistimia. Haastateltavan mukaan luistinten vuokraustoiminta aiheuttaa paljon kustannuksia, koska luistimia pitää olla kaikissa eri koissa useita pareja ja niiden huoltaminen vaatii resursseja. Ideana maksuttomat yleisöluisteluvuorot ovat hieno mahdollisuus monelle päästä kokeilemaan jääurheilua, mutta käytännössä osallistumismahdollisuus rajautuu vain niihin, joilla on omat luistimet. Varissuolla on paljon eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä, joille jääurheilu ei ole tuttua ja jotka eivät omista luistimia.

Sosiaalisen ulossulkemisen näkökulmasta yleisöluistelun tapauksessa kaikki ne, joilla ei ole omia luistimia suljetaan ulos jättämällä heidät huomiotta, eli kolmesta ulossulkemisen muodosta kyseessä on ostrakismi. Todennäköisesti ulossulkeminen kyseisessä tilanteessa on tahatonta, mutta se vaikuttaa monien alueen asukkaiden mahdollisuuteen hyödyntää kaupungin tarjoamaa maksutonta palvelua.

5.1.3 Koronanpandemian vaikutukset harrastusyhteisöihin ja harrastusten lopettamiseen

Tutkielman aineistosta käy ilmi, miten koronapandemia vaikutti harrastustoimintaan ja osallistumisen mahdollisuuksiin kevään 2020 ja syksyn 2021 välillä. Vuoden 2020 keväällä kaikki fyysistä kontaktia vaativa harrastustoiminta oli koko maassa koronarajoitusten takia tauolla. Pandemian myöhemmissä vaiheissa koronarajoituksia asetettiin alueellisesti tautitilanteesta riippuen. Rajoitusten takia erityisesti sisätiloissa järjestettävien harrastusten osallistujamääriä rajoitettiin ajoittain merkittävästi. Pandemia ja rajoitukset vaikuttivat ihmisten arkeen, ja niistä luonnollisesti aiheutui paljon sosiaalisen ulossulkemisen kokemuksia. Eräs kaupungin työntekijä kuvaa koronapandemian vaikutuksia harrastustoimintaan:

”Korona sotki kyllä ihan kaiken. Ihmisiltä kiellettiin liikkuminen. Turussahan oli sillä tavalla, että lapset sai edelleenkin jatkaa ja huippu-urheilijat. Ja sitten oli näitä ryhmäkoko rajoituksia ja kaikkia tommoisia -- Toivottavasti ei ikinä enää palata siihen” (Liikuntapalveluiden työntekijä 3)

Haastatellut harrastusten ohjaajat myös kertoivat huomanneensa, että moni nuori päätti tai joutui lopettamaan harrastuksensa kokonaan pandemian seurauksena, eivätkä he enää palanneet mukaan toimintaan rajoitusten purkamisen jälkeen. Jotkut harrastusten ohjaajat kertoivat koittaneensa pitää harrastusyhteisöä yllä etätapaamisissa tai sosiaalisessa mediassa esimerkiksi Instagram live -lähetysten avulla. Monille nuorille harrastuksissa tärkeää on se, että pääsee viettämään aikaa kavereiden kanssa ja olemaan osa porukkaa. Ilman jaettua fyysistä tilaa ja mahdollisuutta harjoitella yhdessä kavereiden kanssa harrastus voi menettää mielekkyytensä. Kun ennen pandemiaa kehittyneestä harrastusyhteisöstä iso osa tutuista ihmisistä lopettaa, saattaa se vaikuttaa myös muiden osallistujien motivaatioon palata harrastuksen pariin, kun tuttu yhteisö ei enää ole ennallaan. Kaupungin työntekijä kuvailee pandemian vaikutusten harrastajamääriin olleen osittain myös lajikohtaista:

”Mitä on keskustellut seuran edustajien kanssa niin se on vähän lajikohtainen, että joku salibandy esimerkiksi on sellainen, että siellä on aika huomattavaakin pudotusta harrastajamäärissä. Sitten taas lentopallossa se on vaikuttanut täysin päinvastaisesti, että on niin paljon halukkaita, että ei edes pystytty ottamaan kaikkia mukaan, koska tilat ei anna myöten.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 3)

5.1.3.1 Case Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen & Yökoris ja koronarajoitukset

Koronan aikana tiheään muuttuvat rajoitukset ja erityisjärjestelyt harrastustoiminnan toteuttamisessa aiheuttivat sekaannuksia ja harmittavia tilanteita. Eräs haastateltava kuvailee tilannetta, jossa Varissuon koululla järjestettäviin koripalloharjoituksiin oli mahdollista ottaa mukaan vain 20 osallistujaa. Harjoitukset olivat suosittuja ja halukkaita osallistujia oli usein enemmän kuin harjoituksiin voitiin ottaa. Rajoitusten aikana halukkaiden tuli ennen harjoituksia ilmoittautua mukaan puhelinaapplikaation kautta, ja ensimmäiset 20 ilmoittautunutta pääsivät harjoituksiin. Välillä kuitenkin sattui tilanteita, kun nuoria, jotka eivät olleet ilmoittautuneet etukäteen tuli paikalle ja heidät jouduttiin käännättämään pois. Tilanteet olivat ikäviä sekä nuorille, jotka eivät päässeet mukaan, että ohjaajalle, joka joutui määräysten takia käännättämään heidät pois, vaikka olisi toivonut voivansa ottaa nuoret harjoituksiin.

Tulkitsen yllä kuvatun korona pandemiasta johtuvan harrastusten peruuntumisen sekä osallistujamäärän rajoittamisen kolmesta tarkastelemastani sosiaalisen ulossulkemisen muodosta sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämiseksi, sillä näissä tilanteissa ulossulkemisessa ei ollut kysymys kenenkään yksilön persoonasta tai siitä, että häntä ei jostain syystä olisi haluttu mukaan. Ulossulkeminen johtui siitä, että aluehallintovirasto oli rajoittanut harjoitusten osallistujamäärän 20 henkilöön ja mukaan pääsivät ne, ensimmäiset 20, jotka

olivat ennen harjoituksia ilmoittaneet ohjaajalle halukkuudestaan osallistua. Näin ollen kyse ei ole ostrakismista, sillä paikalle tulleiden nuorten olemassaolo kyllä huomioitiin, mutta heidät jouduttiin käännättämään pois, koska he eivät mahtuneet mukaan. Ulossulkeminen ei tässä tapauksessa ollut myöskään suoraa torjumista, sillä tilanteeseen ei liittynyt mitään henkilökohtaista syytä, miksi nimenomaan kyseiset nuoret olisi haluttu sulkea ulos.

Vaikka ulossulkeminen ei haastateltavan kuvailemassa tapauksessa johdu yksilöiden persoonasta tai ominaisuuksista, voivat sen kohteeksi joutuneet kokea epämiellyttäviä tunteita kuten pettymystä ja ärtymystä. Kuitenkin tämän tyyppisestä ulossulkemisesta yksilöt toipuvat tyypillisesti nopeammin kuin esimerkiksi suoraan persoonaan tai ominaisuuksiin kohdistuvasta ulossulkemisesta (Leary 2005; Leary 2017).

5.2 TEEMA 2: Riskiryhmät ja risteävät tekijät ulossulkemisen taustalla

Tutkielmani tulosten toisessa teemassa tarkastelun näkökulma on ulossuljetuissa. Tarkastelen aineistosta löytyvien esimerkkien avulla sitä, mitkä ryhmät tulevat tyypillisesti ulossuljetuiksi ja mitä mahdollisia tekijöitä ulossulkemisen taustalla voi olla, ja miltä eri ryhmien ulossulkeminen voi näyttää Varissuon lähiötilassa. Tilallisesta näkökulmasta keskityn erityisesti Lefebvren triadin elettyyn tilaan ja representaatioiden tiloihin, eli kokemusmaailman ja merkitysten tasoon huomioiden myös muut tilan tasot. Kokemukset kuvautuvat erityisesti haastateltavien näkökulmista.

”Mun työntekijät on laittanut tänne ja oon ehkä ihan samaa mieltä, että ketkä jäävät ulkopuolelle niin yksinäiset maahamuuttotaukaiset tytöt.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja1)

Analyysin perusteella aineistosta nousi esille neljä erillistä ryhmää, jotka muita useammin jäävät näkymättömiksi 13–29-vuotiaiden liikkumisessa ja vapaa-ajan vietossa Varissuolla. Nämä ryhmät olivat: 1. tytöt ja nuoret äidit, 2. kulttuurierot ja kielitaidon haasteet, 3. nuoret aikuiset, 4. erilaisten sosiaalisten- ja taloudellisten haasteiden kanssa kamppailevat nuoret ja nuoret aikuiset. Ennen kaikkea ulossuljetuksi joutumisen riskiä lisäsi aineistossa useampaan näistä ryhmistä kuuluminen, eli risteävät tekijät ulossulkemisen taustalla. Yhteen tai useampaan ryhmään kuuluminen lisäsi selkeästi suoraan torjutuksi tulemisen tai ostrakismin kohteeksi joutumisen riskiä. Puolestaan kolmanteen ulossulkemisen muotoon, eli sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämiseen, johon ei termin määritelmän mukaan liity suoraa henkilön persoonaan tai taustaan yhdistyvää syytä, ei aineiston perusteella löytynyt myöskään välillistä yhteyttä yhteen tai useampaan riskiryhmään kuulumisen kanssa.

Maahanmuuttajuus ja maahanmuuttajataustaisuus olivat aineistoa läpileikkaavia teemoja ja moneen ulossulkemistapaukseen liittyvä osatekijä. Ne eivät kuitenkaan aineiston perusteella nousseet itsenäisiksi tekijöiksi ostrakismin tai muiden sosiaalisen ulossulkemisen muotojen taustalla vaan kietoutuivat aina yhteen muiden tekijöiden kanssa. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset tytöt olivat selvästi aineistosta erottuva ryhmä, mutta pelkästään maahanmuuttajataustansa perusteella pojat eivät erottuneet aineistosta.

5.2.1 Tytöt ja nuoret äidit

Keskeinen aineistosta esille noussut teema oli tyttöjen puutteelliset mahdollisuudet päästä osallistumaan vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin. Tyttöjen heikot mahdollisuudet päästä liikkumaan ja viettämään aikaa julkisissa tiloissa on tunnistettu niin alueella toimivissa järjestöissä, kaupungin liikuntapalveluissa kuin aiemmin Varissuolla tehdyissä tutkimuksissa (mm. Mäkilähde 2017; Juntunen & Laakkonen 2019). Haastatteluiden perusteella selkein syy näille heikommille osallistumismahdollisuuksille oli se, että osalla varissuolaisista tytöistä on uskonnollisia tai kulttuurisia rajoitteita, joiden takia he eivät voi vapaasti osallistua harrastuksiin tai liikkua ulkona. Siinä, miten tyttöjen liikkumiseen suhtaudutaan, on paljon eroja eri perheiden ja kulttuurien välillä. Joillekin vanhemmille on tärkeää, että liikuntaharrastus on sellainen, jossa opitaan hyödyllisiä taitoja ja tehdään järkeväksi miellettyjä asioita. Liikuntapalveluiden järjestämisen näkökulmasta on huomattu, että ajankohtana heti koulun jälkeen tapahtuva toiminta tavoittaa parhaiten sellaisia tyttöjä, joiden on muuten hankala päästä lähtemään kotoa harrastamaan koulupäivän jälkeen esimerkiksi kotona olevien velvollisuuksien takia.

”Se on se ongelma ollut, että koulun jälkeen, kun tytöt tulee kotiin niin he ei oikein pääse lähtemään. Sen takia me ollaan usein järjestetty heti koulun jälkeen olevaa toimintaa.”
(Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

Keskeistä siinä, miten liikunnallisiin harrastuksiin saadaan tavoitettua mahdollisimman paljon siitä kiinnostuneita tyttöjä, on luottamuksen rakentaminen. Alaikäisten kohdalla erityisen tärkeää on luoda luottamus vanhempiin, jotka usein päättävät millaiseen toimintaan heidän lapsensa voivat osallistua. Vanhemmille on tärkeää pyrkiä olemaan mahdollisimman avoimia ja läpinäkyviä siitä, mitä toiminta on. Eräs haastateltavista kuvailee, myös vapaa-ajan käsityksellä olevan isoja eroja eri kulttuurien ja perheiden välillä.

”Että se vapaa-ajan käsityskin on tietysti semmoinen mitä voidaan tässä keskustella ja määritellä, että mitä se tarkoittaa ja miksi se olisi tarpeellista tai sitten se tytön ja nuoren naisen oma tila.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja 1)

Haastatteluissa nousi esille myös valtakunnallisesti järjestettävien MOVE-mittausten tulokset, joissa varissuolaiset tytöt olivat menestyneet erityisen heikosti, jonka takia koulut ovat olleet yhteyksissä alueen järjestöihin ja toivoneet lisää liikunnallista toimintaa tytöille. Yksi keskeinen alueella tyttöjen vapaa-ajanvieton kysymysten parissa toimiva taho on Varissuon Tyttöjen talo. Sekä haastatteluaineistosta, että nuorten kanssa keskusteluista käy ilmi, että Tyttöjen talo on erityisen merkittävä paikka monille niistä tytöistä, joilla ei muuten ole mahdollisuutta osallistua liikuntaharrastuksiin ja muuhun vapaa-ajan toimintaan. Tyttöjen talon keskeisenä päämääränä on paikallisen toiminnan tarjoaminen ja paikallisiin tarpeisiin vastaaminen Varissuolla. Tyttöjen talon toiminta on sosiaalista nuorisotyötä, jossa sitoudutaan kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen. Myös liikunnallisten aktiviteettien järjestäminen on osa Varissuon tyttöjen talon toimintaa. Esimerkiksi pyörällä ajo on taito, jonka opettelulle Tyttöjen talolla on ollut paljon kysyntää, ja mitä myös aikuiset naiset ovat toivoneet.

Myös riittävä määrä harrastusvuoroja sisätiloissa pelkästään tytöille on yksi varissuolaisille nuorille järjestettävän liikunnan erityistarve. Sukupuolieriytetty toiminta on liikunnan osalta keskeinen kysymys sen suhteen pääsevätkö kaikki tytöt osallistumaan toimintaan. Joillekin perheille myös se, että harjoitukset järjestetään sisätiloissa, on keskeistä. Jos harjoitukset järjestetään ulkona, eivät kaikki tytöt saa lupaa osallistua. Tähän tarpeeseen vastatakseen Tyttöjen talo, Turun kaupunki ja Turun YMCA ovat tehneet Varissuolla yhteistyötä muun muassa järjestämällä tytöille omia koripallovuoroja Varissuon koululla. Toiminta on ollut suosittua ja alueella olisi toiveita järjestää lisää vastaavaa toimintaa tytöille. Myös isommille saleille olisi tarvetta:

“Varissuon koulun sali on niin pieni. Haluaisin, myös että tytöille olisi enemmän vuoroja. Tällä hetkellä voimme järjestää vain yhden vuoron viikossa. Norssin salissa myös tytöille voisi olla toinen vuoro. Se auttaisi meitä hyvin paljon, voisimme auttaa monia nuoria heidän tilanteissaan.” (Harrastusohjaaja 1)

Muslimitaustaisten tyttöjen mahdollisuus osallistua uimaopetukseen oli aihe, joka nousi esille useammassa haastattelussa, sillä uiminen on liikuntamuoto, joka vaatii monesti erityisjärjestelyitä. Yksi esimerkki tästä on tyttöjen uimakouluryhmät. Kaikki tytöt eivät voi osallistua koulun liikuntatunneilla uimaopetukseen, minkä takia he eivät välttämättä opi kunnolla uimaan. Sekä Tyttöjen talo että kaupunki ovat pystyneet osittain vastaamaan sukupuolieriytetyn uimaopetuksen tarpeeseen. Turun kaupunki ja Tyttöjen talo ovat järjestäneet uimaopetusta, jossa ei samanaikaisesti ole tilassa miehiä. Uimakouluista on tullut hyvää palautetta ja monet ovat oppineet uimaan niissä. Turun kaupunki on järjestänyt naisille uimakouluryhmiä yli kymmenen vuoden ajan, mutta koska Turun kaupungilla on vain kaksi uimahallia, on sukupuolieriytettyjen vuorojen järjestäminen niissä haastavaa.

”Tämmöisiä sensitiivisiä ryhmiä yritetään järjestää, jos vaan puitteet antaa myöten. Meillä on kaupungilla tuo Pertteliuksen uimahalli, joka on pieni uimahalli, niin siellä pystytään toteuttamaan tätä, mutta, kun meillä täällä kaupungilla uimahalleja ei ole kuin kaksi niin rata-ajat on ihan kortilla.” (Liikuntapalveluiden työntekijä1)

Aineistosta käy ilmi, että yhtenä alueen haasteena on tavoittaa etenkin vanhempia tyttöjä mukaan liikunnallisiin harrastuksiin. Eräs haastateltava kertoo huomanneensa, että selvästi osa tytöistä tippuu pois toiminnasta murrosiässä, mutta mitään yksiselitteistä vastausta siihen, että johtuuko lopettaminen siitä, että toiminta ei ole enää riittävän kiinnostavaa tai vastaa enää tyttöjen tarpeisiin vai onko taustalla jotain muita syitä, ei ole löydetty.

”Yksi syy, miksi osa tytöistä jää toiminnasta pois voi myös olla se, että iän myötä heillä alkaa olemaan niin paljon asioita, mistä huolehtia, ettei heillä ole enää aikaa osallistua toimintaan. Esimerkiksi sekä läksyjen, että kotona tehtävien töiden määrä voi kasvaa iän myötä. Varissuolla on paljon isoja perheitä, joissa vanhempien sisarusten tulee vahtia nuorempiaan tai tehdä jotain muuta työtä kotona koulupäivän jälkeen.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja 1).

Tyttöjen lisäksi tutkielman ikäryhmään kuuluvat nuoret äidit nousivat aineistosta esille ryhmänä, joka helposti jää vapaa-ajan ja liikkumisen mahdollisuuksien ulkopuolelle. Varissuolla Tyttöjen talo järjestää jonkin verran toimintaa myös äideille. Tyttöjen talon pääasiallinen kohderyhmä on 10–16-vuotiaat, mutta myös äidit ja muut naiset ovat päässeet mukaan. Tarve äideille kohdennetusta toiminnasta huomattiin, kun Varissuolla järjestettiin äiti-tytärtöimintää, jonka kautta äitien keskuudessa nousi kiinnostusta ja toiveita siitä, että heillekin järjestettäisiin omaa toimintaa. Tutkielmani kannalta on olennaista huomioida myös nuoret äidit, sillä he kuuluvat tarkastelemaani 13–29-vuotiaiden ikäkattegoriaan ja he edustavat siitä näkökulmasta nuoria aikuisia. Äidit ovat olleet halukkaita esimerkiksi oppimaan paremmin suomen kieltä ja tekemään mukavia asioita yhdessä. Äideillä on ollut myös toiveena saada oma tila, sillä Tyttöjen talon nykyiset tilat eivät aina sovellu äitien toimintaan, sillä he tuovat usein myös pienimmät lapsensa mukanaan. Tällöin äideille suunnatussa toiminnassa pitäisi olla sellaiset tilat, jotka ovat turvalliset myös lapsille ja niihin mahtuisi riittävästi ihmisiä.

Tyttöjen ja nuorten äitien puutteelliset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa ja osallistua vapaa-ajan toimintaan on monitahoinen ongelma, jota ei voi sijoittaa yhteen ulossulkemisen kattegoriaan, vaan siinä limittyvät useat ulossulkemisen muodot. Tilan teoreettisesta näkökulmasta tyttöjen liikkumista rajoittavat ennen kaikkea erilaiset ulkoapäin määritellyt säännöt ja normit, eli tilojen representaatioiden ulottuvuus.

5.2.2 Kulttuurierot ja kielitaidon haasteet

Kielitaidon puute on monissa yhteyksissä tyypillinen tekijä ulossulkemisen taustalla. Aineiston perusteella se vaikutti joidenkin maahanmuuttajataustaisten nuorten ja nuorten aikuisten osallistumiseen vapaa-ajan toimintaan. Nuorempien kohdalla vanhempien puutteellisesta kielitaidosta johtuva tiedon puute saattoi vaikuttaa siihen, että nuori ei saanut lupaa osallistua johonkin vapaa-ajan harrastustoimintaan.

Aineiston perusteella mihinkään harrastukseen osallistumista ei ollut suoraan rajattu kielen osaamisen perusteella, vaan kaikkeen toimintaan oli mahdollista osallistua ilman yhteistä kieltä ohjaajan tai muiden osallistujien kanssa. Kuitenkin tällaisissa tilanteissa ostrakismin kokemusten syntyminen voi olla yleistä, jos ohjeet annetaan vain yhdellä kielellä tai, jos toiminnassa ei aina varmisteta, että eri kieliset osallistujat saavat riittävän informaation siitä, mitä ollaan tekemässä. Toisinaan harrastusten ohjaajat kertoivat myös nuorten välisistä riidoista, joihin eri kieliä osaamattomien ohjaajien on ollut haasteellista puuttua, jos riitä on käyty nuorten omalla äidinkielellä. On myös ollut tilanteita, joissa harrastusporukan sisällä joku osallistuja jätetään ulkopuolelle puhumalla tälle vierasta kieltä. Moni haastateltava kertoi, että he kokevat erityisen hyödylliseksi sen, jos nuoriso-ohjaajat ja harrastusten vetäjät, pystyvät kommunikoimaan nuorten omilla kielillä ja ymmärtävät eri kulttuureiden eroja.

Liikkuminen on hyvä esimerkki yhteisestä toiminnasta, johon voi osallistua ilman yhteistä kieltä, ja joka voi olla hyvä mahdollisuus olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin esimerkiksi maahanmuuttajien kotoutuessa uuteen maahan. Eräs maahanmuuttajille liikuntaa ohjaava haastateltava kertoo, että usein samaa kieltä keskenään osaavat osallistujat auttavat toisiaan tunneilla:

”Yleensä näissä ryhmissä on aina semmoisia henkilöitä, joiden kielitaito on jo vähän petraantunut, että suomen kieli on jo tullut tutuksi ja osaavat sen verran hyvin, että pystyvät sitten tulkkamaan sille omalle kieliryhmälle siellä paikan päällä. Parhaiten sitä oppii, jos puhutaan ja näytetään. Konkretia opettaa kyllä.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

Toisaalta puutteellisen kielitaidon takia kaikki toiminta ei myöskään ole saavutettavaa, jos toiminnasta viestitään esimerkiksi vain suomen kielellä ja suomenkielisten kanavien kautta. Puutteellinen kielitaito voi olla este myös silloin, kun joku suomea tai englantia osaamaton haluaisi varata kaupungilta liikuntatiloja tai järjestää itse jotain harrastustoimintaa.

”Meillä on nettisivut pääsääntöisesti suomeksi tai englanniksi. Tänne yhteydenottoja tulee englanniksi ja ruotsiksi ja välillä tiskillä myös sitten on näitä muun kielisiä. Silloin ei välttämättä yhteistä kieltä löydy, mut sit vaan yritetään selvitä” (Liikuntapalveluiden työntekijä 3)

5.2.3 Näkymättömät nuoret aikuiset

Aineiston perusteelle näyttää siltä, että kaupungin liikuntapalveluissa huomioidaan usein nuoret alle 20-vuotiaat melko hyvin, mutta nuoret aikuiset jäävät helpommin näkymättömiksi. Nuorisolaki koskee 13–29-vuotiaita nuoria, mutta painotus palveluiden järjestämisessä on selkeästi alle 20-vuotiaissa. Esimerkiksi MIHI-tuote on suunnattu 13–19-vuotiaille nuorille. Myös kaupungin liikuntatilojen vuokrauksessa salivuorot ovat maksuttomia alle 20-vuotiaille järjestettävälle toiminnalle, mutta sitä vanhemmille vuorot ovat maksullisia. Turun kaupunki tarjoaa opiskelijoille edullisia opiskelijarannekkeita, joita monet nuoret aikuiset hyödyntävät. Kuitenkaan kaikki nuoret aikuiset eivät ole opiskelijoita, joten etu ei koske heitä.

Nuorten aikuisten unohtaminen saattaa olla eräänlainen sisäänrakennettu ongelma. Esimerkiksi monet nuorisotalot tarjoavat palveluita vain 18-vuotiaaksi asti. Myös monissa muissa yhteyksissä kuin liikunta- ja nuorisopalveluissa lapset ja alle 18-vuotiaat nuoret, sekä vanhukset ja työikäinen väestö muistetaan huomioida, mutta noin kaksikymppiset jäävät helposti palveluiden ulkopuolelle. Eräs haastateltava kertoo, että on työnsä kautta ymmärtänyt 19–25-vuotiaiden olevan haavoittuvaisessa iässä ja sille ikäryhmälle puuttuu paljon palveluita. Moni nuorten palveluista päättyy 18–19-vuoteen ja siitä siirtyminen aikuisten puolelle saattaa olla yllättävän iso kynnyks, jolloin syntyy tilanteita, kun 18-vuotta täyttäessä nuori jää monien muutosten seurauksena tyhjän päälle.

”Kun nuori täyttää 18 niin ei siinä yhdessä yössä tapahdu mitään ihmeellistä muutosta, että nyt musta tuli aikuinen ja iso.” (Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

Liikuntapalveluita järjestävät haastateltavat myös korostivat, että kaupungin strategia määrittää keskeisesti heidän työtään, sillä sitä noudattaen laaditaan myös liikuntapalveluiden strategia. Erään haastateltavan mukaan kaupungin strategiassa ja liikuntapalveluiden järjestämisessä painotetaan lapsia ja nuoria, ja nuoret aikuiset puolestaan katsotaan usein kuuluvan aikuisten kohderyhmään.

”Kaupungissahan on erilaisia toimenpiteitä nuorten kohdalla, että on MIHI- toiminta ja on sitä ja tätä ja tuota, että siellä on myös otettu huomioon se, että MIHI toiminta on

maksutonta lapsille ja nuorille. Niin se on aika suuri kädenojennus. -- Kaupungissa on tällainen otettu erittäin vahvasti huomioon, että olisi mahdollisimman samanarvoista. Meillä on lasten liikunnan ihmemaa, joka on lapsille suunnattu, mikä on myös maksutonta. Lapset ja nuoret on hyvinkin vahvasti otettu huomioon. -- Nuoret aikuiset kuuluu sitten aikuisiin. Eli sitä ei voi silleen hirveen helpolla eritellä, että ei ole mitään erikseen 20–25-vuotiaat aikuiset tai semmoista. Ja meillä on sinänsä työikäisille aikuisille sekä naisille, että miehille toimintaa -- niihin sitten saa tulla. Ne on toki maksullisia sitten taas.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 3)

5.2.3.1 Case Ostrakismi & Varissuon keskuspuisto ja koripallokorit

Varissuon keskuspuiston alueella on viime vuosien aikana tehty isoja uudistuksia, jotka liittyvät vuonna 2017 käynnistyneeseen Turun kaupungin Varissuon Unelmien keskuspuisto -hankkeeseen. Suunnitteluvaiheessa alueen asukkaat ja muut toimijat haluttiin osallistaa projektiin aktiivisesti. Uudistusten suunnitteluvaiheessa kuultiin esimerkiksi koululaisten, päiväkotilaisten, seniorien ja nuorten toiveita alueen uudistamisesta. Aineiston perusteella kuitenkin nuorten aikuisten ääni ei jostain syystä päässyt kuuluviin suunnitteluprosessissa.

”Jos puhutaan osallisuudesta Varissuolla niin Pelttarin kentän kunnostuksessa valitettavasti siinä kyllä nuoret aikuiset jäivät jalkoihin ihan 6000–0.”
(Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

Erityisesti keskuspuiston alueeseen kuuluva Pelttarin kenttä on ollut nuorille ja nuorille aikuisille keskeinen vapaa-ajanviettopaikka. Pelttarin kenttä nousi esille lähes kaikissa asiantuntijahaastatteluissa. Myös iso osa nuorista, joita tapasin, mainitsivat Pelttarin kentän olevan yksi Varissuon parhaista paikoista viettää aikaa ulkona. Uudistusten myötä alueelle on tullut lisää erityisesti lapsille ja perheille sopivia leikkipaikkoja ja liikuntamahdollisuuksia. Varissuolla työskentelevien kaupungin työntekijöiden mukaan uudistusten myötä myös Pelttarin kentän käyttäjäprofiili näyttää muuttuneen nuoremmaksi. Esimerkiksi koripallokentällä ei enää käy vanhempia nuoria, jotka aiemmin käyttivät kenttää paljon. Haastateltava ei kuitenkaan koe, etteivätkö eri käyttäjäryhmät voisi toimia samassa tilassa, mutta pohti kuitenkin sitä, miten se käytännössä järjestyisi:

”Kun uudistuksia suunniteltiin me sanottiin, että se oli loistava idea hommata sinne koriskentälle niitä pienempiä koreja niille lapsille. Mutta sitten sen miettiminen, että miten ne mahtuu sinne yhtä aikaa ne vaahtosammuttimet ja kaksikymppiset pelaamaan koripalloa samalle kentälle. Niin se jäi niin kuin unholaan siinä kohtaa. Sillee se kolliisio

tulee todennäköisesti siinä jossain vaiheessa olemaan. Tosin nyt se on ratkennut sillein, että ne kaksikymppiset loistaa poissaolollaan.” (Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

Haastateltavien mukaan noin kaksikymppiset nuoret tykkäsivät aiemmin pelata koripalloa kentällä yötä myöten. Yksi haastateltavista antaa esimerkin kesällä 2021 sattuneesta tapauksesta, jolloin nuoret pyysivät nuorisotyöntekijöiden välityksellä kaupungilta, että kentälle maalattaisiin viivat ja korit laitettaisiin kuntoon. Kaupunki ei kuitenkaan reagoinut heidän pyyntöönsä, mikä aiheutti nuorissa turhautumista ja lopulta he itse maalasivat kentälle viivat. Tilanne oli nuorille hyvin epämieluisen ja turhauttava, sillä kesällä 2021 Pelttarin kentältä poistettiin kaikki koripallokorit kentän kunnostuksen takia jo heti alkukesästä, vaikka koripallokenttää koskevat kunnostustyöt aloitettiin vasta loppukesällä, mikä myös ihmetytti koripallon pelaajia.

”Meidän sankarit tuli meille oikein sanomaan, että ”pitääkö täällä oikein alkaa riehumaan, että meitä kuunnellaan, että onks se kaupungin tahtotila?” Onks se niin vaikeeta saada yksi koripalloteline?” (Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

Toinen paikka, missä nuoret ovat voineet pelata koripalloa on ollut Norssin takapiha, missä ei ole varsinaista koripallokenttää, mutta jonkin verran koreja. Kuitenkin samana kesänä myös Norssin pihalta poistettiin kaikki sukkaosuudet koripallokoreista, jolloin nuorilla ei ollut enää paikkaa pelata koripalloa koko Varissuon alueella (kuva 6). Syy koripallotelineiden sukkaosuuksien poistamiseen oli se, että nuorista lähti liian kova ääni, kun he pelasivat koripalloa ja siitä tuli valituksia alueen asukailta.

Kuva 6. Koripallokorit Norssin takapihalla kesällä 2021 (Kuva: Smolander 2021)

Tilanteessa, jossa nuoret tulivat kysymään nuorisotyöntekijöiltä, että pitääkö heidän alkaa riehumaan, ennen kuin jotain tapahtuu, on sosiaalisen ulossulkemisen muodoista kyse ostrakismista. Nuoret esittivät toiveensa kaupungille, mutta siihen ei reagoitu ja heidät sivuutettiin. Kokemus siitä, että nuoret olivat jääneet näkymättömiksi, johti Williamsin (mm. 2009) ostrakismin mallin mukaan antisosiaaliseen reagointimalliin, eli nuoret kokivat, että heidän on tehtävä itsestään näkyviä ja muiden silmissä olemassa olevia sillä, että he alkavat riehumaan, jotta se aiheuttaisi reaktion vastapuolella.

5.2.3.2 Case torjuminen & vaihto-opiskelijat ja beach volley kenttä

Oman ryhmänsä alueen nuorista aikuisista muodostavat vaihto-opiskelijat, sillä iso osa Turun korkeakoulujen vaihto-opiskelijoista majoittuu Varissuolla. Turun Ylioppilaskyläsäätiö TYS ylläpitää Iltakajo-nimistä kohdetta Krööppilän katu 4:ssä, joka on kokonaan vaihto-opiskelijoille varattu kortteli tavallisen kerrostalo alueen keskellä lähellä Varissuon koulua. Liikkumisen näkökulmasta korttelista tekee erityisen sen pihalla oleva hiekka-alue, jossa oli vuoteen 2021 asti korttelin asukkaiden käyttöön varattu yksityinen beach volley kenttä (kuvat 7 ja 8). Beach volley kenttä perustettiin Krööpilänkatu 4:n sisäpihalle piha-alueen perusparannuksen yhteydessä 2010-luvulla.

Kentästä jouduttiin kuitenkin luopumaan, sillä pelaamisesta aiheutuva melu hiljaisuuden aikana aiheutti häiriötä naapuritalojen asukkaille, sillä naapuritaloissa alkaa hiljaisuus klo 22.00, kun taas TYS:n kohteissa hiljaisuus alkaa klo 23.00. Erityisesti 2020–2021 koronavirus

pandemian aikaan naapurusto häiriytyi kohteesta öiseen aikaan kantautuvasta häiriöstä. Varsinkin kevätlukukausi 2020 oli monelle vaihto-opiskelijalle haastavaa aikaa tiukkojen koronarajoitusten takia. Etäopiskelu vieraassa maassa ja eristyisyys muista ihmisistä saattoivat herättää monissa yksinäisyyden kokemuksia ja ulkopuolisuutta. Tiukimpien rajoitusten aikaan opiskelija-asunto ja sen yksityinen piha-alue olivat lähes ainoita paikkoja, joissa vaihto-opiskelijat pystyivät viettämään aikaa.

Sosiaalisen ulossulkemisen muodoista case-esimerkissä on kyse torjumisesta. Ulossulkeminen tapahtui niin, että alueen muut asukkaat häiriintyivät kovaäänisen pelaamisen melusta ja reagoivat siihen tekemällä valituksen, joka johti kentän sulkemiseen ja siihen, että pihaa muokattiin niin, että siellä ei voinut enää pelata beach volleytä, eivätkä vaihto-opiskelijat voineet enää viettää siellä aikaa samalla lailla kuin aiemmin. Kyse on nimenomaan torjumisesta, sillä toisin kuin esimerkiksi ostrakismissa vaihto-opiskelijoiden olemassaolo huomioitiin ja siihen reagoitiin kielteisesti.

Tilallisesta näkökulmasta esimerkistä tekee kiinnostavan myös se, että kyseessä oli yksityinen piha-alue, eikä julkinen tila, sillä eri asteisesti julkisiin tiloihin pätevät eri säännöt ja normit. Tyypillisesti niillä, joilla on oikeus tiettyjen yksityisten tilojen käyttöön, on myös enemmän vapauksia määritellä niissä toimimista kuin niillä, jotka eivät ole oikeutettuja niihin. Kuitenkin esimerkin tapauksessa tilanne oli päinvastainen. Erityisesti melu, joka pelaamisesta kantautui piha-alueen ulkopuolelle ja koko naapuruston alueelle vaikutti siihen, että myös niillä, joilla ei varsinaisesti ollut oikeutta tähän yksityiseen tilaan pystyivät vaikuttamaan sen käyttöön.

Kuvat 7 ja 8. Kenttä kesäkuussa 2021 ja 2022 (Kuvat: Smolander 2021& 2022)

5.2.4 Sosiaaliset – ja taloudelliset haasteet

”Täällä asuu ihmisiä, jotka on selkeesti niin kuin jollakin tapaa eristäytyneet koko maailmasta ja myös perheissä on sellaista, että siellä on kasautunut ongelmia ja ehkä mielenterveys- tai päihdetaustaa. Sitten ollaan hyvin siellä kotipiirissä vaan, ettei käytetä niitä julkisia tiloja ja harrastusmahdollisuuksia, mitä siellä Varissuolla kuitenkin olis.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja1)

Nuorilla ja nuorilla aikuisilla voi olla paljon erityyppisiä ja eri asteisia sosiaalisia- terveydellisiä ja taloudellisia haasteita, jotka vaikuttavat osallistumisen mahdollisuuksiin. Haasteet elämän muilla osa-alueilla kuten koulupudokkuus tai elämänpiirin rajautuminen kotiympäristöön heijastuvat tyypillisesti myös mahdollisuuksiin harrastaa liikuntaa. Liikunta ei ymmärrettävästi ole ensimmäinen asia, jota aletaan ratkomaan, jos esimerkiksi nuorella tai nuorella aikuisella on monenlaista haastetta elämässä ja arkiseen elämään osallistumisessa. Toisaalta liikunta voi myös olla monelle hankalassa tilanteessa olevalle hyvä keino purkaa pahaa oloa ja tavata ihmisiä kodin ulkopuolella, kunhan osallistumiseen on riittävästi voimavaroja ja toiminta on saavutettavaa. Usein myös perheiden haasteet voivat heijastua nuorten harrastamisen mahdollisuuksiin eri tavoilla.

”Varissuolla on tosi paljon perheitä. Alle 15-vuotiaiden luku on aika suuri. Sit siellä on maahanmuuttajataustaisia perheitä, jotka on aika isoja ja sit siellä on paljon äitejä, joiden kielitaito ja se kotoutumisprosessi on jäänyt vähän kesken ja he ei oo päässeet koulutukseen tai työelämään kiinni. Tää on sellainen valtakunnallisestikin statistinen juttu.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja1)

Viimevuosina lähiöihin ja myös Varissuohon liittyvässä keskustelussa on noussut esiin kysymys jengiytymisestä. 2020–2022 kerätyn aineiston perusteella jengiytymistä sellaisena ilmiönä kuin se esimerkiksi Ruotsin tunnetuissa lähiöissä näkyy ei ole havaittu Varissuolla. Varissuolla kuitenkin on nuorisoporukoita, joissa on jengimäisiä piirteitä, mutta varsinaisesta Varissuon jengistä ei kuitenkaan aineiston perusteella ole kyse.

”Jos mä mietin noita meidänkin sankareita, niin he pitää itseänsä varmaan Varissuon jenginä osa. Joo siis kyllä siitä voi löytää jengimäisiä piirteitä, mutta kyllä se on kovin kaukana siitä.” (Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

Ostrakismiin liittyy tarve olla olemassa muiden silmissä ja kuulua edes johonkin ryhmään. Vaikka ryhmä olisikin ongelmallinen, eikä siihen kuulumisen välttämättä olisi pelkästään miellyttävää, voi siihen kuulumisen kokemus olla muutoin ulkopuolelle ja täysin huomiotta

jäävän kannalta houkuttelevampi kuin täysin yksin jääminen. Myös Varissuolla on tunnustettu nuorten joukossa epäterveellistä ryhmäytymistä ja näennäistä yhteisöllisyyttä ryhmien sisällä.

”Mutta siis mä en nyt vähättele, siellä ihan oikeasti on huumeongelmaa ja siis ihan oikeasti heillä on vähän epäterveitä kuvioita ja pystyssä jonkun näköistä jengiä, mistä voi pitää tai mä sanoisin ehkä tälleen kun vertaa tonne isompiin kaupunkeihin, että puhuisin pikemminkin tämmöisestä voisiko sanoa ei kauhean terveellistä ryhmäytymistä. Se voisi olla myöhemminkin oikea termi.” (Nuorisopalveluiden työntekijä 1)

5.2.4.1 Case heikot mahdollisuudet edistyä harrastuksessa

Aineiston perusteella Varissuolla on monipuolisesti erilaisia mahdollisuuksia ja fyysisiä puitteita harrastaa liikuntaa. Puolestaan mahdollisuuksia edetä jossain lajissa pitemmälle ja harrastaa urheilua tavoitteellisemmin ei Varissuolla juurikaan ole. Osa haastateltavista kuvailee Varissuolla olevan vaikeaa järjestää mitään tavoitteellisempaa urheilutoimintaa. Yksi syy tähän on se, että monilla alueen asukkailla ei välttämättä ole taloudellisia mahdollisuuksia tukea lastensa harrastustoimintaa, etenkin jos perheessä on useampia sisarusia. Haastateltavat kuvailevat, että ollakseen kannattavaa Varissuolla harrastusten, tulisi olla melko avoimen tason toimintaa, joihin osallistuminen ei vaadi pitkää harrastuneisuutta. Osallistumismaksujen olisi myös hyvä olla mahdollisimman alhaisia tai toimita kokonaan maksutonta osallistujille.

”Kun kysyn nuorilta, miksi et pelaa joukkueessa, osaat pelata tosi hyvin, he vastaavat, että ei ole rahaa. Mietin sitä paljon. Haluaisin tehdä jotain niiden ihmisten hyväksi, joilla ei ole rahaa. Haluaisin perustaa oikean joukkueen, missä he voisivat pelata Turussa, se olisi tosi tärkeää heille. Tämä on minun ideani, jos me saamme rahoituksen, sitten voin ehkä tehdä sen, auttaa ihmisiä, joilla ei ole rahaa.” (Harrastusohjaaja 1)

Harrastusten järjestäjien mahdollisuuksiin tarjota edullisia tai maksuttomia liikuntaharrastuksia vaikuttaa tyypillisesti toiminnan kustannukset, eli esimerkiksi salien vuokrahinnat ja ryhmän ohjaajan palkkaaminen. Useassa haastattelussa nousee esille ulkopuolisen rahoituksen merkitys toiminnan järjestämisessä. Esimerkiksi STEA-rahoitus on mahdollistanut monen tärkeäksi koetun hankkeen toteutumisen Varissuolla. Rahoitus toiminnalle myönnetään tyypillisesti määräajaksi, ja toiminnan jatkuminen on usein kiinni siitä, saadaanko sille jatkorahoitusta. Ilman ulkopuolista rahoitusta harrastusmaksut saattaisivat nousta sen verran korkeiksi, että monilla ei olisi mahdollisuutta osallistua toimintaan.

”Minulla on paljon ideoita mielessä, mutta meillä ei ole rahaa. Se on vaikeaa. Odotamme STEA-rahoituksen päätöstä. Viimevuonna saimme negatiivisen päätöksen, mutta tänä vuonna saamme tietää pian, toivomme, että se on positiivinen. Minulla on paljon ideoita, mitä tehdä nuorten kanssa.” (Harrastusohjaaja 1)

Mikäli varissuolaiset haluavat harjoitella jotain lajia ryhmässä tai joukkueessa, joka tähtää esimerkiksi kilpailuihin, on heidän liikuttava keskustaan tai muihin kaupungin osiin osallistuakseen harjoituksiin. Toisaalta Varissuo on hyvien bussiyhteyksien päässä Turun keskustasta ja liikkuminen keskustaan ei vie paljon aikaa. Muutamissa haastatteluissa nousi esiin myös näkemys siitä, että on hyvä, ettei Varissuolla ole kaikkea, koska on hyvä, että asukkaat poistuvat lähiöstään ja tulevat sieltä esimerkiksi keskustaan joidenkin palveluiden perässä, jotta vältettäisiin alueellista segregatiota, eli eriytymistä tiettyjen maantieteellisten alueiden välillä kaupungissa.

Sosiaalisella taustalla ja perheen varallisuudella on iso merkitys maksullisiin harrastuksiin osallistumisen suhteen. Se, että ei ole varaa osallistua harrastuksiin on yksi syy sosiaalisen ulossulkemisen taustalla, joka rajaa monilta motivoituneilta ja taitavilta urheilijoilta mahdollisuuden edetä lajissaan tavoitteellisemmalle tasolle kuten kilpaurheiluun. Avoimen tason toiminnassa on mahdollisuus eriyttää opetusta niin, että eri tasoiset osallistujat harjoittelevat oman kiinnostuksensa ja taitotasonsa mukaisia asioita. Kuitenkin mahdollisuus harjoituskertojen lisäämiseen ja joukkueen perustamiseen sellaisesta toiminnasta kiinnostuneille osallistujille koettiin haastatteluiden perusteella olevan haastavaa Varissuolla. Ulossulkemistilanteet, joihin se, että ei ole rahaa osallistua harrastuksiin johtaa voivat olla tilanteesta riippuen suoraa ulossulkemista, eli torjumista tai epäsuoraa ulossulkemista, eli ostrakismia.

5.3 TEEMA 3: Yhteenkuuluvuuden ja mukaanpääsyn tukeminen

Sosiaalinen ulossulkeminen estää mukaanpääsyn ja uhkaa yksilön keskeisten psyykkisten perustarpeiden kuten yhteenkuuluvuuden toteutumista (Williams 2009: 308; Syrjämäki ym. 2017: 379). Jotta nuorten ja nuorten aikuisten yhteenkuuluvuuden kokemuksia ja mukaanpääsyä esimerkiksi liikunnallisiin harrastuksiin voidaan tukea, on tärkeää osata tunnistaa osallisuuteen vaikuttava sosiaalinen ulossulkeminen ja ymmärtää, miten siihen voidaan puuttua oikea-aikaisesti tehokkailla keinoilla. Teemassa kaksi huomio oli ulossuljetuissa ryhmissä ja niiden tunnistamisessa. Teemassa kolme siirryn tarkastelemaan ulossulkevan toiminnan tunnistamista ja siihen puuttumista luvussa 2.5.1 esittelemieni preventioiden avulla. Teeman kolme lopussa tarkastelen aineistossa esille nousseita toimintatapoja ja ajatuksia siitä, millaiselle toiminnalle ja toimenpiteille voisi olla tarvetta.

Havainnollistan sosiaaliseen ulossulkemiseen vaikuttavia tekijöitä luvussa 2.1.2 esittelemääni Williamsin ostrakismin mallia hyödyntäen analysoidessani ostrakismin ajallisia vaikutuksia ja siihen puuttumista yhteenkuuluvuuden tunteen näkökulmasta. Tilallisesta näkökulmasta huomioin Lefebvren triadin kaikki kolme tasoa ja niiden vuorovaikutukset.

5.3.1 Sosiaalisen ulossulkemisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen

Koska sosiaalinen ulossulkeminen on yleinen ja kaikissa yhteiskunnissa tapahtuva ilmiö, siitä ei koskaan voida täysin päästä eroon (Williams & Nida 2022: 4). Tärkeää on kuitenkin tunnistaa ulossulkevat rakenteet ja tilanteet sekä ulossulkemisen mittakaava, jotta siihen voidaan puuttua oikea-aikaisesti ja tehokkaasti. Oikean kohdentamisen lisäksi keskeistä on myös huomioida intervention ajoitus. Käsitteellistän tässä osiossa sosiaalisen ulossulkemisen ehkäisemistä kolmen luvussa 2.1.5 esittelemäni puuttumisajankohtaa kuvaavan preventio - käsitteen avulla.

Tarkastelussani ensimmäinen vaihe mukaanpääsyn ja yhteenkuuluvuuden tukemisessa on sosiaalisen ulossulkemisen ja sille altistavien riskitekijöiden tunnistaminen. Kun tarkastellaan aineistoa arkielämän mittakaavassa kuten yksilön, ryhmien ja alueen näkökulmista, voidaan tunnistaa erilaista yksilön arjessa esimerkiksi harrastuksissa tapahtuvaa sosiaalista ulossulkemista. Tällaisen ulossulkemisen voi havaita Lefebvren triadin tilallisten käytöntöjen tasolla. Harrastuksissa sosiaalista ulossulkemista voi tapahtua sekä osallistujien kesken että valmentajan ja osallistujan välillä. Ohjaajan tai valmentajan ostrakismia voi esimerkiksi olla se, että hän huomioi vain jonkun esimerkiksi taitavimman osallistujan ja muut paikalla olijat jätetään täysin huomiotta.

Arjen tasolla konkretisoituvan ulossulkemisen lisäksi sosiaalinen ulossulkeminen voi tapahtua myös toiminnan ylemmillä tasoilla, jolloin sitä voi hyvin havainnollistaa Lefebvren triadin tilojen representaatioiden näkökulmasta. Kuten aineistosta käy ilmi myös kaupungin, kunnan ja yhteiskunnan tasoilla on oma roolinsa siinä, miten erilaiset toiminnot organisoituvat arkielämän tiloissa ja yksilön kokemusten tasolla, sillä esimerkiksi kaupunki järjestää merkittävän osan alueella olevista liikuntapalveluista ja pitää yllä useita liikuntapaikkoja. Sosiaalisen ulossulkemisen eri muotojen, varsinkin näkymättömän ja passiivisen ulossulkemisen, eli ostrakismin tunnistaminen päätöksenteon ja vallankäytön tasolla on tärkeää, jotta sitä voidaan paremmin ymmärtää ja siihen pystytään tehokkaasti puuttumaan.

5.3.1.1 Primääripreventio

Primääriprevention näkökulmasta hyvin toimivien liikuntapalveluiden järjestämistä itsessään voidaan pitää sosiaalista ulossulkemista ennaltaehkäisevänä toimintana, sillä ne ovat lähtökohtaisesti terveyttä edistävää ja usein myös yhteisöllistä toimintaa, joka tukee fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueita. Sosiaalisen ulossulkemisen ennaltaehkäisemisen näkökulmasta on hyvä huomioida valmentajien ja ohjaajien keskeinen rooli sosiaalisen ulossulkemisen tunnistamisessa, ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa nuorten ja nuorten aikuisten harrastuksissa. Halu auttaa nuoria korostui keskeisenä arvona harrastusohjaajien haastatteluissa. Valmentajat ja ohjaajat ovat usein tärkeitä ihmisiä etenkin nuorten elämässä (mm. Dandurand & Heidt 2020: 112), ja heillä on keskeinen rooli myös sen suhteen, miten hyvin osallistujat kokevat kuuluvansa ryhmään ja ovat motivoituneita osallistumaan toimintaan. Useampi haastattelemani harrastusohjaajista korosti, että heidän työssään erityisen tärkeää on se, että harrastusten avulla nuoret pääsevät purkamaan energiaansa ja olemaan vapaa-ajalla luotettavien aikuisten seurassa mieluummin kuin esimerkiksi kaduilla tappelemassa ja käyttämässä päihteitä. Koska valmentajilla ja ohjaajilla on osallistujiin tärkeä kontakti arjessa, on heidän kouluttamisensa yhteenkuuluvuuden tukemisen ja ulossulkemisen ennaltaehkäisemisen suhteen tärkeää.

”Pyrin aina motivoimaan heitä tulemaan yhdestä syystä. Nimittäin, heillä on niin paljon energiaa, ja jos heillä ei ole mitään tekemistä he viettäisivät aikaansa kaduilla, voisivat ajautua huonoihin ryhmiin ja tehdä huonoja asioita. On parempi, että he tulevat harjoituksiin ja pitävät täällä hauskaa, ja löytävät täältä hyviä ystäviä. Painiharjoituksissa he voivat purkaa negatiivisen energiansa. -- Kun he ovat käyttäneet aikansa ja energiansa täällä, he ovat väsyneitä eivätkä esimerkiksi mene kaduille tappelemaan.” (Harrastusohjaaja 2)

Aineiston perusteella kaikki liikuntapalvelut ja yhdistysten tarjoama toiminta ei kuitenkaan ole yhtä saavutettavaa kaikille osallistujille, joten primääriprevention näkökulmasta voisi olla tarpeellista kiinnittää huomio erityisesti eri käyttäjäryhmien tavoittamiseen ja osallistamiseen. Osallisuus on myös kaupungin- ja liikunnan strategioissa tunnistettu arvo (kaupungin strategia...23.9.2023), jota pyritään toteuttamaan esimerkiksi nuoria- ja heitä edustavia ryhmiä kuunnellen.

”Kylhän meidän strategiasta löytyy sana osallisuus. Siinä pyritään tekemään nuorisotoimen kanssa yhteistyötä. NUVA eli nuorisovaltuusto on tärkeä yhteistyökumppani. -- Mä oon kyselly vuosien saatossa kaiken näköistä mitä he haluaa

harrastaa. Ja nuorisopalveluthan pitää tällaisia nuoriso/asiakasraateja, missä niin kuin haetaan sitä osallisuutta.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Osallistujien tavoittamisen suhteen kaupungilla ollaan kokeiltu erilaisia keinoja kuten nuorisopassiagentteja ja etsivää harrastustyötä, joiden avulla pyritään löytämään toiminnasta kiinnostuneita osallistujia mukaan toimintaan ja madaltamaan kynnystä osallistumiseen.

”Me haettiin tällaisia nuorisopassiagentteja, jotka levittäisi tätä ilosanomaa. Hommaan niille sitten jotain elokuvalippuja tms. Tää nuorille viestintä on kaiken a ja o näissä. On ikäluokka mikä tahansa. Ja nuoret on vaikein ikäluokka viestinnän kannalta. Tärkeää on, että toinen nuori kertoo toiselle ennemmin kuin et joku virkamies tullee. -- Nyt ton suomen harrastamisen mallin kautta meillä oli myös etsiväharrastetyö, vähän samaan tapaan kuin on etsivänuorisotyö. -- Sen tarkoitus on myös etsiä sellaisia vähän passiivisempia nuoria. Se voi olla yks ratkaisu tulevaisuudessa.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Myös puskaradio mainittiin useassa haastattelussa keskeisenä keinona levittää tietoa palveluista eri käyttäjäryhmille varsinkin vieraskielisten ja eri kulttuuritaustoista tulevien osallistujien kohdalla, sillä puutteellinen kielitaito vaikuttaa usein myös osallistujien tavoittamiseen ja voi johtaa sosiaaliseen ulossulkemiseen. Kaupungilla ja yksityisillä vapaa-ajan toiminnan järjestäjillä on omat verkostonsa ja kanavansa, joiden kautta he välittävät tietoa toiminnastaan. Esimerkiksi Turun kaupunki pyrkii tiedottamaan monikulttuurisista liikuntapalveluistaan kohdennetusti muun muassa eri yhdistyksille, oppilaitoksille ja Valmo - luokille. Myös kaupungin liikuntapalveluissa on huomattu, että ihmisiä, joilla ei ole vahvaa suomen kielen taitoa on haasteellista tavoittaa, ja silloin tiettyihin kieliryhmiin tai yhteisöihin kuuluvien aktiivisten ja kielitaitoisten henkilöiden rooli korostuu.

”Hankalaahan yleensäkin on tavoittaa varsinkin semmoisia, joiden kielitaito on heikko. -- Että kyllä tällaiselle henkilöille puskaradio on se paras tapa. -- Monikulttuuriselle tytöille, niin niitä me yritämme tavoittaa ja tietenkin kaikista parhaiten, jos löytyy sieltä joukosta sellaisia aktiivisia henkilöitä, niin laittaa sitten sen puskaradion käyntiin.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

5.3.1.2 Sekundääripreventio

Sekundääriprevention näkökulmasta sosiaaliseen ulossulkemiseen puuttuminen tapahtuu silloin kun ulossulkemistilanne on käynnissä. Tällöin puuttuminen voi olla esimerkiksi riitatilanteen selvittämistä tai jonkun käyttäjäryhmän erityistarpeen huomioimista esimerkiksi

silloin, kun puutteet tilojen esteettömyydessä huomataan. Yksi aineistosta esille noussut esimerkki ulossulkemisesta oli se, että jäähallissa ei vuokrattu luistimia, mikä esti monien osallistumisen maksuttomille yleisöluisteluvuoroille. Sekundääriprevention näkökulmasta vuokrattavien luistinten järjestäminen voisi olla ratkaisu kyseiseen ulossulkemistilanteeseen. Kuitenkin, koska kyse oli passiivisesta ulossulkemisesta, eli ostrakismista, jota ei välttämättä tunnisteta ulossulkemiseksi, on tärkeää ensin ymmärtää, että kyseessä on ulossulkeminen, jotta siihen osataan puuttua.

Toinen mahdollisen sekundääriprevention kannalta kiinnostava esimerkki aineistossa oli nuorten ostrakismin kokemus, kun kesällä 2021 koko Varissuon alueelta poistettiin kaikki koripallokorit, ja nuoret kokivat, että heidän toiveitaan koripallokoreista ei kaupungin taholta kuunneltu. Tällöin nuoret reagoivat kokemaansa ostrakismiin Williamsin ostrakismin mallin (2009) näkökulmasta antisosiaalisella tavalla, eli aggressiivisesti kysyen nuorisotyöntekijöiltä, että pitääkö heidän alkaa riehumaan, jotta heitä kuunneltaisiin. Puuttumisen näkökulmasta olisi hyvä ymmärtää heidän reaktionsa johtuvan ostrakismin kokemuksesta ja puuttua siihen huomioimalla heidän olemassaolonsa ja tarpeensa esimerkiksi antamalla vastaus siihen, miksi koripallokoreja ei voitu pitää Varissuolla ennemmin kuin kokonaan jättää vastaamatta heidän kysymykseensä.

5.3.1.3 Tertiääripreventio

Tertiääriprevention näkökulmasta puuttuminen sosiaaliseen ulossulkemiseen tapahtuu silloin, kun ulossulkeminen on jo tapahtunut tai se on jatkunut pitkään ja sen aiheuttamia ongelmia pyritään hoitamaan. Aineistosta nousi esille, että Varissuolla asuu nuoria, joilla on erilaisia ongelmia kuten syrjäytymistä, mielenterveyden haasteita ja voimakasta yksinäisyyttä, jonka seurauksena he eivät juuri osallistu vapaa-ajan toimintaan tai liiku vapaa-ajalla, vaan viettävät paljon aikaa kotona eristyksissä muista ihmisistä. Toisinaan vaikeissa tilanteissa olevat nuoret ja nuoret aikuiset saattavat myös ajautua ryhmiin, joissa on jengimäisiä piirteitä tai eriasteista epätervettä ryhmäytymistä. Erityisesti pitkäaikainen ostrakismi voi olla altistava tekijä erilaisiin radikaaleihin ryhmiin ajautumiselle (mm. Hales & Williams 2019; Wesselman ym. 2023: 6, 7). Psyykkisten perustarpeiden kuten yhteenkuuluvuuden toteuttamiseksi ihmiset tarvitsevat sosiaalisia kontakteja ja ryhmiä, joihin kuulua. Mikäli yksilö tulee ulossuljetuksi muista sosiaalisista ryhmistä, voivat epäterveitä piirteitä omaavat ryhmät tarjota mahdollisuuden kokea edes jonkinlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tuoda mahdollisuuden toteuttaa myös muita psyykkisiä perustarpeita kuten tarvetta olla merkityksellinen muiden silmissä.

Pitkäaikaiseen ulossulkemiseen on tarpeellista puuttua toisenlaisilla keinoilla kuin lyhyemmän ajan jakson kestäneeseen ulossulkemiseen. Williamsin ostrakismin mallin (2009) mukaan, kun yksilö altistuu pitkäaikaiselle ostrakismille, hän passivoituu, eikä hänellä enää ole samalla tavalla voimavaroja pyrkiä mukaan ryhmiin ja korjaamaan tilannetta, mikä voi johtaa esimerkiksi syrjäytymiseen ja eristäytymiseen muista ihmisistä. Myös eräs haastateltava on työssään huomannut, että passiivisten nuorten tavoittaminen mukaan toimintaan on erityisen haasteellista.

”Ehkä noi passiiviset nuoret on vaikeinta tavoittaa. Että tietty nuorisopalveluilla on etsivää nuorisotyötä, että ne hakee esimerkiksi koulupudokkaita, jotka eivät edes mene sinne kouluun. Ne on tietyllä tavalla myös meidän kohderyhmää, mutta tietty et siinä vaiheessa kun nuoren elämä on ihan sekaisin niin se liikunta ei oo se ihan ensimmäinen.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 2)

Tästä johtuen pitkäaikaiselle ulossulkemiselle altistuneet nuoret ja nuoret aikuiset tarvitsevat tukea, jotta heidät saadaan mukaan erilaisiin ryhmiin ja jotta he kokevat olonsa niissä tervetulleiksi. Haasteellisissa asemissa olevien nuorten ja nuorten aikuisten suhteen aineistossa nousi esille tarve eri tahojen toteuttamasta moniammatillisesta yhteistyöstä ja esimerkiksi kotinuorisotyöstä, jossa nuoren kiinnittymistä harrastuksiin pyritään tukemaan yksilöllisesti kotikäyntien ja erilaisten harrastuskokeiluiden kautta.

5.3.2 Erityistarpeiden huomioiminen ja mukaanpääsyä tukevat käytännöt Varissuolla

Interventoiden ajoituksen lisäksi erilaiset keinot ja toimintatavat, joilla erityistarpeet huomioidaan ovat keskeisessä roolissa yhteenkuuluvuuden ja mukaanpääsyn tukemisessa. Haastatteluaineistosta nousi esille erilaisia toimintatapoja, joilla Varissuolla havaittuihin nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisen mahdollisuuksiin vaikuttaviin erityistarpeisiin on pyritty vastaamaan tai haluttaisiin vastata. Mainittuja toimintatapoja olivat muun muassa kielitietoisuus harrastustoiminnassa, sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote, maksuttomien harrastusten mahdollistaminen, nuorisotyön eri muodot, yli 18-vuotiaiden huomioiminen suunnittelussa ja palveluiden tarjoamisessa sekä toive riittävästä ja erilaisista tarpeista huomioivista tiloista.

Tutkielmani aineiston kontekstissa kielitietoisuudella viitattiin erityisesti monikielitetietoisuuteen (eng. multilingual language awareness), joka tarkoittaa monikielisyyden huomioimista eri konteksteissa (Lilja 2017: 14). Tällainen monikielisyyden huomioiminen on tarpeellista Varissuolla, jossa merkittävän osan asukkaista äidinkieli on joku muu kuin suomi. Harrastuksissa yksikielisyysnormi on melko tyypillinen, mutta aineistosta löytyi myös

esimerkkejä siitä, että toimintaan voi osallistua ilman yhteistä kieltä ohjaajan tai muiden osallistujien kanssa. Tällöin kuitenkin ulossulkemisen ja erityisesti ostrakismin riski on osattava ottaa huomioon sekä toiminnan saavuttamisessa että harjoitusten aikana.

”Varissuolla täytyy todella kuunnella nuoria ja ymmärtää heidän kulttuuriaan. -- meillä on todella hyviä ohjaajia, jotka tulevat erilaisista taustoista kuten ihmisiä, jotka puhuvat arabiaa, farsia, kurdia, englantia, suomea tai somalia. Meillä on myös yksi, joka on Thaimaasta ja toinen Vietnamista. Se auttaa meitä todella paljon, jos tuntee lapsen tai nuoren kulttuurin, koska kun tulee uusia osallistujia ja tutustuu heihin, ensimmäinen asia, joka pitää ymmärtää on heidän kulttuurinsa, koska monet asiat, joita he ovat oppineet tulevat kotoa.” (Harrastusohjaaja 1)

Toinen aineistosta esille noussut keino vastata erityistarpeisiin oli sukupuoli – ja kulttuuri sensitiivinen työote, jota esimerkiksi Varissuon Tyttöjen talolla toteutetaan. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työote näkyy Tyttöjen talon toiminnassa monin tavoin, joista yhtenä esimerkkinä on sukupuolieriytetty toiminta. Tyypillisesti sukupuolien eriyttämistä pidetään vanhanaikaisena, mutta toisinaan sille on myös perusteet, varsinkin silloin, jos sukupuolien eriyttäminen on esimerkiksi uskonnollisista tai kulttuurisista syistä kynnyskysymys toimintaan osallistumiselle.

Myös nuorisotyön merkitys oli yksi aineistossa korostunut tekijä nuorten ja nuorten aikuisten yhteenkuuluvuuden kokemusten ja mukaan pääsyn tukemisen taustalla. Nuorisotyön avulla voidaan tavoittaa niitä nuoria, joilla voi olla muuten vaikeuksia päästä osallistumaan liikuntaharrastuksiin ja muuhun vapaa-ajan toimintaan. Alueellisesti on tarpeellista toteuttaa erilaisia nuorisotyön muotoja, jotka vastaavat nuorten erilaisiin tarpeisiin. Aineistossa esille nousseita nuorisotyön muotoja, joita Varissuolla toteutetaan olivat muun muassa, nuorisotalon toiminta, etsivä nuorisotyö, kotinuorisotyö sekä monikulttuurinen nuorisotyö liikuntaharrastuksissa.

Kotinuorisotyö on yksi nuorisotyön muoto, mitä Varissuolla on kokeiltu ja havaittu tarpeelliseksi. Kokeilu lähti käyntiin, kun eräässä alueella toimivassa järjestössä todettiin, etteivät he vielä tavoita kaikkia niitä nuoria, jotka voisivat innostua heidän toiminnastaan. Kotinuorisotyö-hankkeessa työntekijät menevät kotikäynneille perheisiin, joissa on nuoria, jotka eivät syystä tai toisesta ole löytäneet harrastusta tai vapaa-ajan toimintaa. Yhdessä työntekijöiden kanssa nuori pääsee kokeilemaan ja etsimään erilaisia harrastuksia. Kotiin meneminen tukee luottamuksen rakentamista koko perheeseen, joka voi mahdollistaa liikuntaharrastukseen osallistumisen.

”Että selkeästi se auttaa, että siellä perheessä käydään, tutustutaan ja syödään ja jutellaan asioista. Ja meistä se on todella inhimillistä, että eihän se kotoutuminen todellakaan etene niin, että me lykätään pinkka lappuja kouraan ja sanotaan, että tosta vaan eteenpäin. Että juttelemalla ja tutustumalla se luottamus rakentuu.” (Varissuolla toimivan järjestön edustaja 1)

Varissuolla etsivä nuorisotyö on puolestaan nuorisotyön muoto, jossa kaupungin nuorisotyöntekijät jalkautuvat nuorten keskuuteen sekä tapaavat heitä ja yrittävät löytää ratkaisuja niihin nuorten haasteisiin, joita nuori itse pitää tärkeänä. Etsivän nuorisotyön kohderyhmänä ovat alle 29-vuotiaat nuoret ja nuoret aikuiset. Varissuolla on myös nuorisotalo, joka on kiinteä tila, jossa nuoret pääsevät viettämään aikaa esimerkiksi koulun jälkeen. Nuorisotalon toiminta loppuu kuitenkin jo 18-vuotiaisiin, mikä aineiston perusteella on koettu nuorten aikuisten näkökulmasta ongelmallisena, sillä heille ei Varissuolla ole nuorisotalon kaltaisia tiloja, joissa he voisivat viettää vapaa-aikaa. Nuorisotaloa pidetään Varissuolla tärkeänä paikkana, mutta aineistosta kävi myös ilmi, että osalle tytöistä sinne pääsy on voinut estyä sen takia, että siellä ei ole ollut mahdollisuutta järjestää sukupuolieriytettyä toimintaa.

Ulossulkevien tilojen muokkaaminen oli yksi aineistosta esille noussut keino vähentää sosiaalista ulossulkemista. Oikeanlaiset tilat tukevat osallisuutta. Näin ollen tilojen käyttöä suunniteltaessa olisi tärkeää ymmärtää, millaisilla konkreettisilla keinoilla osallisuutta voidaan edistää. Joskus jo pienillä muutoksilla tiloissa kuten liikkumisrajoitteisille esteettömän vaihtoehdon tarjoamisella tai muiden erityistarpeiden huomioimisella voidaan mahdollistaa sellaisten ihmisten mukaan pääsy, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta päästä tiloihin. Esimerkiksi joillakin liikuntapaikoilla kuten kuntosaleilla on järjestetty tilat niin, että niissä on erikseen vain naisille tarkoitettu alue, mikä on ollut tärkeää osalle naisista. Myös kaupungin kuntosaleilla, kuten Varissuon jäähallin kuntosalilla on joitakin kuntosalivuoroja, jotka ovat suunnattu vain naisille.

”Sitten on kuntosalivuorot, että niitä on pari kaupungin kautta vai naisille. Meillä on naisten kuntosalivuoro Varissuon jäähallin yhteydessä olevassa kuntosalissa. Myös se on tosi kiva, että siihen liikekeskukseen on tullut yksityinen kuntosali, että siellä on erikseen naisten puoli ja se on hyvin tavoittanut, että munkin ryhmästä muutamat somalinaiset ovat lähteneet sitten oikein niin kuin me toivotaankin, eli sen kaupungin toiminnan kautta sinne yksityiselle puolelle.” (Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

Tilojen muokkaamisen lisäksi myös tilojen suunnitteluvaiheessa eri käyttäjäryhmien kuuleminen edistää tiloihin pääsyä ja osallisuutta. Uusia liikuntatiloja suunniteltaessa olisi siis tärkeää kuunnella eri käyttäjäryhmien edustajia, jotta jonkun ryhmän tarpeet eivät jää

näkymättömiksi. Kuten teemassa kaksi nousi esille, uimahalli on esimerkki liikuntapaikasta, jossa ihmisillä voi olla erilaisia tarpeita, joita tulisi ottaa huomioon, jotta heidän on mahdollista käyttää tilaa. Erilaiset pienet muokkaukset tilassa kuten yksityisten pukukoppien rakentaminen tai suihkuverhojen lisääminen voivat vastata tiettyjen ryhmien erityistarpeisiin ja voivat olla myös muille tilan käyttäjille tärkeitä. Suunnitteluvaiheessa esimerkiksi esteettömyysasiamiehellä on tärkeä rooli sen suhteen, että tilat rakennetaan mahdollisimman monille saavutettaviksi.

"Kyllähän eri tahot aina antaa toiveita ja näkemyksiä kun tämmöisiä isompia laitoksia rakennetaan: tietenkin eri lajiryhmät ja esteettömyys asiamiehet ja kaikki. Niitä niin kuin paljon eri kannoilta mietitään ja yritetään rakentaa kaikille sopiviksi. -- Ja kyllähän me nyt jo ollaan tehty niin, että Impivaarassa tämä on mahdollista, että on erikseen semmoiset kopit, missä voi riisuutua, eihän se tarkoita sitä, että ne ois maahanmuuttajataustaisille niitähän voi käyttää kuka tahansa: murrosikäinen tyttö tai sairauden takia oleva, ihan kuka vaan oman rauhan tarvitseva, että eihän ne silleen mene, että ne olisivat tietylle ryhmälle vain." (Liikuntapalveluiden työntekijä 1)

6 Keskustelu

6.1 Sosiaalisen ulossulkemisen eri muotojen vaikutus liikkumisen mahdollisuuksiin

Tutkielman sosiaalisen ulossulkemisen teoreettinen tarkastelu pohjautui sosiaalipsykologian tutkimuksiin ja erityisesti sosiaalipsykologi Kipling D. Williamsin (mm. 2007) tekemään erotteluun sosiaalisen ulossulkemisen eri muodoista. Tutkielmassa tarkastellut sosiaalisen ulossulkemisen muodot eli ostrakismi, torjuminen ja sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jääminen ovat sosiaalisia ilmiöitä, jotka rakentuvat ja näyttäytyvät tiloissa eri tavoin. Aineistosta löytyi kaikkia kolmea sosiaalisen ulossulkemisen muotoa. Lisäksi esille nousi ulossulkemisen tapauksia, joita oli hankala määritellä yksiselitteisesti mihinkään näistä kolmesta kategoriasta. Varsinkin moniulotteisiin ja pitkäkestoisiin ilmiöihin, kuten tyttöjen puutteellisiin mahdollisuuksiin osallistua vapaa-ajan toimintaan liittyvä ulossulkeminen ei yksiselitteisesti mahtunut minkään tietyn Williamsin määrittelemän ulossulkemisen kategorian alle.

Vaikka Williamsin (2007) tekemä erottelu on tunnettu, on se myös jo osittain vanhentunut ja sitä on viety eteenpäin. Sosiaalipsykologian kentällä viimeaikainen tutkimus painottuu erityisesti ostrakismi- ja torjumistyyppisen ulossulkemisen tarkasteluun (mm. Pfundmair ym. 2022; Wesselman ym. 2023). Sosiaalisen tilanteen ulkopuolelle jäämisestä on kirjoitettu vähemmän, mutta tutkielmani aineiston näkökulmasta sen tarkastelu torjumisesta erillisenä ulossulkemisen muotona osoittautui hyödylliseksi, sillä esimerkiksi aineistossa koronapandemiaan liittyviin rajoituksiin liittyvä case-esimerkki havainnollistui hyvin käsitteen avulla ja oli selvästi erilainen ulossulkemistilanne kuin suoraan torjutuksi tuleminen. Huolimatta siitä, että Williamsin (2007) artikkelin kirjoittamisesta on jo aikaa, se on yhä hyödyllinen ja siihen viitataan usein alan kirjallisuudessa.

Useissa viimeaikaisissa ostrakismitutkimuksissa on alettu kiinnittämään enemmän huomiota pitkäaikaisen sekä arkielämässä tapahtuvan sosiaalisen ulossulkemisen tutkimukselle (mm. Rudert 2021; Williams & Nida 2022: 3), sillä toistaiseksi sosiaalista ulossulkemista on tutkittu paljon erityisesti kokeellisin menetelmin laboratorio-olosuhteissa, ja tutkimuksissa on tyypillisesti keskitytty lyhytkestoisen ulossulkemisen tutkimiseen (Syrjämäki ym. 2017). Oma tutkielmani keskittyi nimenomaan arkielämässä tapahtuvaan sosiaaliseen ulossulkemiseen. Toisin kuin psykologian tai sosiaalipsykologian tutkimuksissa, omassa maantieteellisessä tutkielmassani en syvällisellä tasolla keskittynyt yksilötasolla tapahtuviin reaktioihin ja kokemuksiin, vaan huomioni oli ennemmin ilmiön ymmärtämisessä tilallisessa kontekstissa. Tämä lähestymistapa toi ostrakismin ja muiden ulossulkemisen muotojen tarkastelun

arkielämän tasolle ja auttoi havainnollistamaan ja tunnistamaan, miltä ne voivat näyttää kaupunkitilassa.

Williamsin (2009) esittelemä yksilön reaktioita ostrakismiin kuvaava malli osoittautui myös hyödylliseksi, vaikka tutkielmani aineisto tarjosi vain rajalliset mahdollisuudet ulossuljettujen yksilöiden kokemusten tarkasteluun. Mallin keskiössä olevat psyykkiset perustarpeet ja niihin kohdistuva uhka on kaikkien ulossulkemisen muotojen ytimessä (mm. Williams 2009: 308, Syrjämäki ym. 2017: 379). Malli toi lisä ymmärrystä erilaisiin reaktioihin, joita aineistossa kuvautuneisiin ulossulkemistilanteisiin liittyi. Varsinkin pitkäaikaisen ostrakismin näkökulmasta, malli auttaa ymmärtämään sitä, miksi yksilö passivoituu, jos hänet toistuvasti suljetaan ulos ja hän ei pysty täyttämään psyykkisiä perustarpeitaan (Williams 2009: 302; Rudert ym. 2021: 2), ja miksi epäterveitä piirteitä omaavat ryhmät saattavat olla houkuttelevia niille yksilöille, jotka ovat joutuneet ulossuljetuiksi muista ryhmistä, joissa voisivat kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta ja täyttää muita psyykkisiä perustarpeitaan (mm. Hales & Williams 2019; Wesselman ym. 2023: 6, 7).

Williamsin malli sopii hyvin yhteen myös hyödyntämäni preventio-käsitteiden kanssa, sillä sen avulla havainnollistuvat erilaiset reaktiot ostrakismiin. Williamsin mallin perusteella psyykkisten perustarpeiden vahvistamista voidaan pitää yhtenä avaintekijänä sosiaalisen ulossulkemisen ennaltaehkäisemisessä ja ulossulkemisen aiheuttamien haittojen lieventämisessä. Primääriprevention, eli ennaltaehkäisemisen keinot sopivat yhteen Williamsin mallin alkuvaiheen kanssa. Primääriprevention keinoilla pyritään vähentämään ostrakismia ja sen signaaleita yksilölle. Esimerkiksi liikunnan- ja harrastamisen kontekstissa ostrakismin ennaltaehkäisemiseksi harrastustilanteessa kaikkien osallistujien huomioiminen ja se, että jos joku on pois, se huomataan, on olennaista, sillä se antaa osallistujalle kokemuksen, että hän on näkyvä ja olemassa muiden silmissä, mikä vahvistaa hänen yhteenkuuluvuuden tunnettaan. Puolestaan lyhyen ja hetkellisen ostrakismin suhteen sekundääriprevention keinot, eli ulossulkemiseen varhainen puuttuminen ovat tehokkaita, ja ne sopivat yhteen Williamsin mallin reagointivaiheen kanssa. Williamsin mallin kolmannessa vaiheessa, eli silloin kun ostrakismi on jatkunut pitkään ja yksilö passivoituu, on usein tarpeellista hyödyntää tertiääriprevention keinoja, eli hoitaa ulossulkemisen seurauksia.

6.2 Sosiaalisen ulossulkemisen tarkastelu Sosiaalisen tilan teorian avulla

Tässä osiossa arvioin, miten tutkielmani sosiaalipsykologiaan pohjautuva teoreettinen viitekehys sosiaalisesta ulossulkemisesta sopi yhteen valitsemani maantieteellisen tilateorian kanssa. Tutkielmani keskeinen lähtökohta oli, että sosiaalinen ulossulkeminen tapahtuu suhteessa tilaan, ja tilat ovat aina myös sosiaalisia. Tutkielmani valossa sosiaalisen

ulossulkemisen analysointi hyödyntäen Lefebvren tilan dialektista triadia osoittautui hyödylliseksi (kuva 9). Triadin dialektinen lähestymistapa mahdollisti sosiaalisen ulossulkemisen moniulotteisen tarkastelun samanaikaisesti tilan havaitusta, käsitetystä ja eletystä ulottuvuudesta, jotka muodostavat Lefebvren triadin kolminaisuuden dialektiikan, jonka osat ovat tilalliset käytännöt, tilan representaatiot sekä representaation tilat (Lefebvre 1991: 33, Villanen & Immonen 2002). Puolestaan tuotannon käsite auttoi havainnollistamaan tiloja ja niissä tapahtuvaa ulossulkemista dynaamisina prosesseina, jota kaikki tilan fyysiset elementit, sosiaaliset vuorovaikutukset ja kulttuuriset tekijät muokkaavat jatkuvasti. Triadin eri ulottuvuuksien ja vuorovaikutusten avulla pystyin muodostamaan analyysini avulla kokonaiskuvan aineistossa esiintyneestä sosiaalisesta ulossulkemisesta. Valitsemani tarkastelutapa tuki tutkielmani päätavoitetta, joka oli havainnollistaa aineistosta löytyvien esimerkkien avulla, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, jotta niitä voitaisiin paremmin tunnistaa ja ymmärtää.

Kuva 9. Sosiaalinen ulossulkeminen tilassa Lefebvren triadin pohjalta (Kuva: Smolander 2023)

Lefebvren triadi on monimerkityksellinen ja monitulkintainen kokonaisuus, jonka tulkinnasta ei ole yhtenäistä näkemystä (Lohtaja 2015: 51). Lisäksi Lefebvren 1900-luvun kontekstissa syntyneet filosofiset kirjoitukset ovat huomattavasti moniulotteisempia kuin, mitä niiden pohjalta luodun teoreettisen mallin avulla kykenin tutkielmassani tarkastelemaan. Tästä syystä tutkielmassani korostuivat omat tulkintani ja valintani siitä, mitkä osat Lefebvren sosiaalisen

tilan teoriasta ja sen tilan dialektisesta triadista painottuivat sosiaalisen ulossulkemisen tarkastelussa.

Lefebvren sosiaalisen tilan teorian ja triadin hyödyntäminen tutkielmani aineistoon antoi mahdollisuuden tarkastella sitä, miten ulossulkeminen näyttäytyy nuorten ja nuorten aikuisten vapaa-ajan vietossa ja mitkä tekijät voivat johtaa ulossulkemiseen. Aineiston rajoitteena oli se, että se ei puhu ulossuljettujen äänellä kuin vain vähän tai välillisesti. Näin ollen sosiaalisen tilan teorian näkökulmasta representaatioiden tilan, eli eletyn tilan analysoiminen aineiston perusteella osoittautui kaikkein haastavimmaksi ja nojauduin sen suhteen vahvasti teorian pohjalta tekemiini tulkintoihin. Aineistoni kannalta sosiaalisen tilan teorian hyödyntämisen vahvuutena oli sen tarjoama mahdollisuus erotella eri osatekijöitä, jotka liittyivät ulossulkemistapauksiin, mikä auttoi hahmottamaan jokaista tapausta laajemmassa kontekstissa.

Tieteenfilosofisesta näkökulmasta Lefebvren sosiaalisen tilan teoria antoi mahdollisuuden tarkastella todellisuuden eri ulottuvuuksia samanaikaisesti, sillä eri tilallisten ulottuvuuksien kautta sekä tiedon positivistinen että relativistinen ulottuvuus tulevat huomioiduiksi tilan dialektisessa triadissa (Kumpulainen 2012: 6). Näin ollen tutkielman aineiston näkökulmasta Lefebvren triadi auttoi havainnollistamaan sitä, miten sosiaalisilla konstruktiolla on materiaalisia seurauksia. Rakennetussa ympäristössä ulossulkevat fyysiset tilat, eli Lefebvren havaitut tilat, ovat ihmisten käsitetyn tilan ulottuvuudessa suunnittelemlia ja rakentamia tilan representaatioita, joissa vallitsevat tietyt säännöt ja normit. Tästä näkökulmasta voidaan todeta, että rakennettuun ympäristöön liittyy aina sosiaalisia konstruktiota, joihin tiloissa tapahtuva sosiaalinen ulossulkeminen kytkeytyy. Näin ollen, vaikka ihminen olisi yksin tilassa hän voi tulla sosiaalisesti ulossuljetuksi, jos ympäristö on suunniteltu tavalla, joka ulossulkee joitain ihmisiä. Esimerkiksi tiloissa liikkumisen näkökulmasta esteettömyysrampin rakentaminen tai rakentamatta jättäminen on ihmisten ohjaamaa toimintaa, jolla on materiaalisia seurauksia siihen, ovatko tilat fyysisesti ulossulkevia.

Samat fyysiset tilat voivat myös olla eri ihmisille eri tilanteissa ulossulkevia. Usein muiden tilassa olijoiden läsnäolo tai toiminta vaikuttaa siihen, että jotkut tulevat ulossuljetuiksi. Esimerkiksi kuten aineistosta käy ilmi, uimahalli voi olla paikka, jonne meneminen voi kulttuurillisista- tai uskonnollisista syistä estyä osalta naisista silloin, jos paikalla on samaan aikaan miehiä. Tällöin tilan fyysiset rakenteet eivät itsessään ole ulossulkevia, vaan ulossulkeminen tapahtuu silloin kun fyysisessä tilassa, eli Lefebvren tilallisissa käytännöissä on samanaikaisesti muita ihmisiä. Myös ihmisten toimiminen tiloissa muokkautuu sen mukaan, keitä muita käyttäjiä tilassa on samanaikaisesti, mikä on osa tilojen tuotantoa ja jatkuvaa uudelleen organisoitumista.

Myös case-esimerkeissä kuvatut Pelttarin kentän uudistukset tarjosivat kiinnostavan esimerkin tilan teoreettisen tarkastelun näkökulmasta. Pelttarin kenttä ja sen arkiset toiminnot tapahtuvat havaitussa tilassa. Puolestaan käsitetyn tilan ulottuvuus, eli tilan representaatiot vaikuttivat ennen kaikkea siihen, millaiseksi Pelttarin kenttä uudistusten jälkeen muodostui. Päättäjät hallitsevat tilan representaatioita ja heillä on valtaa luoda tiloista sellaisia kuin ne ovat. Pelttarin kentän uudistuksista vastasi Turun kaupunki, mutta uudistuksissa kuunneltiin myös asukkaiden mielipiteitä. Tästä näkökulmasta käsitetyn tilan ulottuvuuteen pyrittiin päästämään myös ihmisiä, joilla ei tavallisesti ole valtaa vaikuttaa tilojen representaatioihin. Kuitenkin aineistosta kävi ilmi, että etenkin nuoret aikuiset kohderyhmänä unohdettiin tästä osallistavasta suunnitteluprosessista, jonka mahdollisena seurauksena uudistuksissa kentälle ja Varissuon keskuspuiston alueelle tuli paljon uusia liikkumisen mahdollisuuksia lapsille, nuorille ja senioreille, mutta aiemmin kentällä viihtyneitä nuoria aikuisia ei enää juuri näkynyt kentän alueella. Mahdollinen tahaton nuorten aikuisten ostrakismi suunnitteluvaiheessa aiheutti muutoksia havaittuun tilaan, eli tilallisiin käytäntöihin niin, että nuorille aikuisille ei enää ollut tilaa kentällä samalla lailla kuin aiemmin tai he kokivat eletyn tilan, eli representaatioiden tilojen ulottuvuudessa, etteivät he enää olleet kentälle yhtä tervetulleita kuin aiemmin.

Maantieteilijä Steve Herbertin (2008) huomion mukaan sosiaalinen ulossulkeminen kaupunkitilassa on aina tapa tehdä rajanvetoja sen suhteen ketkä ovat toivottuja ja epätoivottuja tilan käyttäjiä, mikä näkyy myös siinä, miten ja kenelle tiloja suunnitellaan. Toisaalta jonkun käyttäjäryhmän huomiotta jättäminen suunnitteluprosessissa saattaa olla myös tahatonta ostrakismia. Maantieteen kentällä ostrakismin käsite ei vielä ole kovin tunnettu. Tietoisuus ostrakismista ja sen mahdollisesta tahattomuudesta esimerkiksi suunnitteluprosesseissa voi olla yksi keino tunnistaa ja vähentää sosiaalista ulossulkemista kaupunkitilassa.

Sosiaaliseen ulossulkemiseen kaupunkitilassa voidaan myös yhdistää alun perin Lefebvren kehittämä "the right to the city", eli oikeus kaupunkitilaan -käsite, joka kuvaa sitä, että kaupunkitilojen tulee olla inklusiivisia, demokraattisia ja kaikkien asukkaiden saavutettavia (mm. Lefebvre 1996). The right to the city -käsite vahvistaa edelleen käsitystä siitä, että rakennettuun ympäristöön ja sen suunnitteluun liittyy aina valtaa, joka helposti johtaa tahattomaan tai tahalliseen sosiaaliseen ulossulkemiseen suoraan fyysisten rakenteiden kautta tai tiloissa tapahtuvan sosiaalisen toiminnan seurauksena.

Ostrakismin havaitsemisen kaupunkitilassa suhteen keskeinen kysymys on: miten tutkia näkymätöntä? Havaitun tilan näkökulmasta näkymättömiä ilmiöitä on haastavaa tarkastella, sillä havaittu tila perustuu aistihavaintoihin ja aistien kautta saatuun tietoon. Näkymättömän

ilmiön tarkastelussa käsitetyllä tilalla, eli tilan representaatioilla on merkitystä, sillä käsitteellistämisen ja määrittelemisen avulla voidaan ymmärtää, että ostrakismi on olemassa oleva asia ja merkityksellinen sosiaalisen ulossulkemisen muoto. Ehkä kaikkein olennaisin tilallinen ulottuvuus näkymättömän ulossulkemisen kannalta on eletty tila, sillä ostrakismi koetaan ja se konkretisoituu eletyn tilan ulottuvuudessa, jossa ihmisen kokemukset ja psyykkiset perustarpeet tapahtuvat.

Kokonaisuudessaan Lefebvren sosiaalisen tilan teoria ja tilan dialektinen triadi voivat auttaa hahmottamaan tilan moniulotteisuutta, ottaen huomioon sen havaitun, käsitetyn ja eletyn ulottuvuuden, sekä tarjota pohjan tarkastella tilaa eri tieteenfilosofisten perinteiden ja tieteenalojen näkökulmista. Parhaimmillaan Lefebvren sosiaalisen tilan teoria voi edistää moniulotteista ja aiempaa syvällisempää ymmärrystä tiloista ja niiden merkityksestä ihmisen kokemukselle ja yhteiskunnalle. Lefebvren sosiaalisen tilan teorian lisäksi on myös paljon muita hyviä maantieteellisiä teorioita ja menetelmiä, joiden kautta sosiaalista ulossulkemista voi tarkastella tilallisesti. Esimerkiksi feministisen maantieteen intersektionaaliset lähestymistavat voivat tarjota paljon mahdollisuuksia ymmärtää tilallisia ja risteäviä tekijöitä sosiaalisen ulossulkemisen taustalla.

7 Johtopäätökset

Tarkastelin tutkielmassani, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää kaupunkitilassa ja miten ne vaikuttavat liikkumisen mahdollisuuksiin Turun Varissuolla. Teoreettisesta näkökulmasta pyrkimykseni oli ymmärtää tutkimusaihettani käsittelemällä sosiaalipsykologiasta lainaamaani sosiaalisen ulossulkemisen teoriaa maantieteellisenä ilmiönä, joka rakentuu tiloissa ihmisten ja ympäristön vuorovaikutuksessa. Keräämäni aineiston ja toteuttamani analyysin perusteella tutkielmassani nousi esille kolme temaattista kokonaisuutta, joiden avulla pystyin vastaamaan tutkimuskysymyksiini siitä, miltä ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, ketkä ovat riskissä joutua ulossuljetuiksi ja miten yhteenkuuluvuutta ja mukaanpääsyä voitaisiin edistää nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa ja vapaa-ajanvietossa Varissuolla. Tässä osiossa kokoan yhteen keskeisimpiä ajatuksia ja johtopäätöksiäni tutkimuksen eri teemojen pohjalta ja palaan alussa asettamiini tutkimustavoitteisiin.

Tutkielman päätavoite oli havainnollistaa aineistosta löytyvien esimerkkien avulla, miltä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodot voivat näyttää, jotta niitä voitaisiin paremmin tunnistaa ja ymmärtää. Tutkielmani perusteella käy ilmi, että Varissuolla on paljon monipuolisia liikkumisen mahdollisuuksia, joita Turun kaupunki ja alueelliset järjestöt tarjoavat. Liikuntapaikkojen suhteen etenkin ulkotiloissa on melko runsaasti kaikille avoimia maksuttomia liikkumisen mahdollisuuksia. Tutkielmani näkökulmasta kaikilla ei kuitenkaan ole yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua liikunnallisiin harrastuksiin tai käyttää olemassa olevia liikuntapaikkoja, vaan osa tulee niistä ulossuljetuiksi. Liikkumisen mahdollisuuksista ulossulkemiselle näyttää olevan tiettyjä riskitekijöitä kuten sukupuoli, kulttuurierot ja kielitaidon puutteet sekä taloudelliset- ja sosiaaliset haasteet. Lisäksi nuoret aikuiset kuvautuvat aineiston perusteella kohderyhmänä, jonka olemassaolo usein sivuutetaan kokonaan, jolloin he joutuvat passiivisen ulossulkemisen eli ostrakismin kohteeksi. Havaintoni perusteella ostrakismin kokemuksista puhutaan paljon, mutta ostrakismin käsitettä ei vielä tunneta.

Tutkielman kannalta keskeisin huomio ulossuljetuksi joutuvien näkökulmasta on se, että on melko helppoa tunnistaa ja huomioida yksittäiset syyt ja ryhmät, jotka tulevat ulossuljetuiksi, mutta kuitenkin käytännössä ulossulkevat tekijät usein risteävät, eli yksilöllä saattaa olla yhtä aikaa useampi syy, jotka kaikki vaikuttavat hänen tilanteeseensa ja asemaansa. Aineistosta nousi esimerkiksi esille, että mukaan pääsyn suhteen erityisen haastavaa voi olla työllillä, jolla on uskonnollisia tai kulttuurisia rajoitteita osallistua liikuntaharrastuksiin, sekä taloudellisia rajoitteita maksaa kalliita harrastusmaksuja. Näiden yhtä aikaa vaikuttavien tekijöiden

tunnistaminen ja niihin vaikuttaminen on haasteellista, mutta sille on tarvetta, jotta ulossulkemista voidaan paremmin ymmärtää ja siihen osataan puuttua tehokkailla keinoilla.

Tutkielmani ensimmäinen osatavoite oli tarkastella, millaiselle toiminnalle ja toimenpiteille voisi olla tarvetta, jotta mahdollisimman monella varissuolaisella nuorella ja nuorella aikuisella olisi mahdollisuus liikkua vapaa-ajalla. Liikkuminen on yksi hyvä keino tuoda ihmisiä yhteen ja ehkäistä sosiaalista ulossulkemista ja syrjäytymistä, mutta se vaatii tiettyjen asioiden huomioimista, kuten sitä, että liikkumisen mahdollisuudet ovat kaikille saavutettavia ja niistä on saatavilla informaatiota, sekä sitä, että palveluiden toteuttamisessa ja liikuntapaikkojen rakentamisessa otetaan huomioon eri käyttäjäryhmien erilaiset tarpeet ja toiveet. Erityisesti teemassa kolme esille nousseet tekijät kuten erityistarpeiden huomioiminen, ulossulkevien tilojen muokkaaminen, tarvittavien palveluiden tarjoaminen sekä eri toiminnan tasoilla sosiaaliseen ulossulkemiseen puuttuminen olivat analyysin perusteella tekijöitä, joita olisi tarpeellista ottaa huomioon. Ensimmäisen osatavoitteen kohdalla koen, että keskeinen kysymys on mihin asioihin voi ja kannattaa vaikuttaa.

Tutkielmani toinen osatavoite oli pohtia millaisista näkökulmista sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja olisi vielä tarpeellista tutkia maantieteessä. Tutkielmanprosessini myötä on vahvistunut ajatus siitä, että maantieteellä on paljon annettavaa ja erilaisia näkökulmia tutkia sosiaalista ulossulkemista. Hyödynsin tutkielmassani sosiaalipsykologian teoriaa tarkastellessani sosiaalisen ulossulkemisen eri muotoja, sillä maantieteessä näitä eri muotoja ei aiemmin juuri olla eroteltu. Erityisesti ostrakismin käsite on maantieteen kentällä vielä melko tuntematon. Maantiede tarjoaa työkaluja tutkia sosiaalisen ulossulkemisen muotoja suhteessa tiloihin ja paikkoihin, mikä on tarpeellinen näkökulma silloin kun ilmiötä halutaan tutkia muilla tavoin kuin kokeellisin menetelmin laboratorio-olosuhteissa. Sosiaalipsykologisissa ostrakismitutkimuksissa on viimevuosina noussut esiin tarve ymmärtää pitkäaikaista ulossulkemista ja sen seurauksia (mm. Rudert 2021; Williams & Nida 2022: 3). Pitkäaikaista ostrakismia ja sen taustalla vaikuttavia tekijöitä ei juuri voida tutkia laboratorio-olosuhteissa, joten sitä on pyritty tutkimaan esimerkiksi päiväkirja menetelmien (mm. Nezlek ym. 2012) ja haastatteluiden avulla (Williams 2009: 279). Koen, että erityisesti tällaiseen tutkimustarpeeseen maantieteellä on paljon annettavaa, sillä tilallisen ajattelun ja eri mittakaavojen kautta voidaan pyrkiä ymmärtämään arkielämän ulossulkemista monet eri vaikuttavat tekijät huomioon ottaen.

Aineistosta nousi esiin myös useita ulossulkemista kuvaavia tilanteita, joita ei voi yksiselitteisesti niputtaa minkään kolmen tarkasteleman sosiaalisen ulossulkemisen muodon alle. Tällaisia olivat varsinkin sellaiset ulossulkemistapaukset, joissa tila on keskeinen tekijä.

Maantieteessä puhutaan usein tilallisesta ulossulkemisesta (spatial exclusion) ja sosiaalisesta ulossulkemisesta (social exclusion) erikseen. Tutkielmani näkökulmasta näitä kahta ei voi kuitenkaan erottaa toisistaan, sillä sosiaalinen ulossulkeminen tapahtuu aina tilassa ja tilat ovat lähtökohtaisesti sosiaalisia. Koen, että maantieteessä voisi olla tarpeellista ymmärtää paremmin sosiaalisen- ja tilallisen ulossulkemisen yhteys sekä käsitteellistä ulossulkemista uusilla tavoilla, jotka kattaisivat myös sellaiset tutkielmassani kuvautuneet ulossulkemistilanteet, jotka eivät kuuluneet yksiselitteisesti minkään kolmesta sosiaalipsykologiasta lainaamani sosiaalisen ulossulkemisen muodon alle. Ennen kaikkea koen, että on tärkeää tunnistaa maantieteen mahdollisuudet ja sen tuoma lisä keskusteluun, mutta pelkän maantieteellisen tutkimuksen sijaan on kuitenkin oleellista tarkastella sosiaalista ulossulkemista monitieteisesti eri näkökulmia yhdistäen.

Kiitokset

Ohjaaja Mia Jaatsi

Turun kaupunki apurahasta

Haastateltavat ja muut osallistujat

8 Kirjallisuus

- Aalto, P. & M. Laaksonen (2021) *Turun lähiöt – aluerakentaminen turun kaupunkiseudulla*. Kustannusosakeyhtiö Sammakko, Tallinna.
- Ahmed, S. (2007) A phenomenology of whiteness. *Feminist Theory* 8(2) 149–168.
<https://doi.org/10.1177/1464700107078139>
- Aitken, S. C. & Valentine, G. (2006a) Ways of knowing and doing. Teoksessa Aitken, S.C. & Valentine, G. (toim.) *Approaches to human geography*, 1-12. SAGE Publications, London.
- Aitken, S. C. & Valentine G. (2006b) Philosophies. Teoksessa Aitken, S.C. & Valentine, G. (toim.) *Approaches to human geography*, 13–19. SAGE Publications, London.
- Ameel, L. & S. Tani (2007) Säröjä kaupunkitilassa: parkour. *Alue ja ympäristö*. 36(1) 3–13.
<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/64306>.
- Anttila, P. (2014) Tutkimisen taito ja tiedon hankinta Metodix - metoditietämystä kaikille 10.9.2023.
<<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/#7.4.1%20Abduktiivinen%20päättely>.>
- Aquino, K., Wise, A., Velayutham, S., Parry, K. D., & Neal, S. (2022) The right to the city: outdoor informal sport and urban belonging in multicultural spaces. *Annals of Leisure Research*. 25(4), 472–490. <https://doi.org/10.1080/11745398.2020.1859391>
- Barry, M.M. (2009) Addressing the determinants of positive mental health: concepts, evidence and practice. *International Journal of Mental Health Promotion* 11(3) 4–17.
<https://doi.org/10.1080/14623730.2009.9721788>
- Barry, M. M (2001) Promoting positive mental health: theoretical frameworks for practice. *International Journal of Mental Health Promotion* 3(1) 25–34.
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995) The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin* 117(3), 497–529.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Bernelius, V. & Vaattovaara, M. (2016) Choice and segregation in the ‘most egalitarian’ schools: Cumulative decline in urban schools and neighbourhoods of Helsinki, Finland. *Urban Studies* 53(15) 3155–3171. <https://doi.org/10.1177/0042098015621441>
- Baumann, L.C., Ylinen, A. (2020) Prevention: Primary, Secondary, Teoksessa (toim.) Gellman, M.D. Springer *Encyclopedia of Behavioral Medicine*, 1532-1534. Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-39903-0_135
- Dandurand, Y. & Heidt, J. (2022) *Youth Crime Prevention and Sports: An Evaluation of Sport-Based Programmes and Their Effectiveness*. Bristol University Press, Bristol.
- Delaney David. (2010) *The spatial, the Legal and the pragmatics of world-making: Nomospheric Investigations*. Routledge, Oxfordshire.
- Elden, S. (2003) History, Time and Space. Teoksessa Lebas, E., Kofman, E., Elden, S. (toim.) *Henri Lefebvre key writings*, 161–214. Continuum, New York.

- Ferris, L. J. (2019) Hurt feelings: Physical pain, social exclusion, and the psychology of pain overlap. Teoksessa Rudert, S. C., Greifeneder, R & Williams K. D. (toim.), *Current directions in ostracism, social exclusion, and rejection research* 100–119. Routledge, London.
- Ford, T. E., Buie, H. S., Mason, S. D., Olah, A. R., Breeden, C. J., & Ferguson, M. A. (2020) Diminished self-concept and social exclusion: Disparagement humor from the target's perspective. *Self and Identity* 19(6), 698–718. <https://doi.org/10.1080/15298868.2019.1653960>
- Günther, K., Hasanen, K. & Juhila, K. (2022) Johdanto: analyysi ja tulkinta. Tietoarkisto 2.8.2022 <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>>
- Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (1997) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Vastapaino, Tampere.
- Hales, A. H., Wood, N. R., & Williams, K. D. (2021) Navigating COVID-19: Insights from research on social ostracism. *Group Processes & Intergroup Relations* 24(2), 306–310. <https://doi.org/10.1177/1368430220981408>
- Hall, E., & Bates, E. (2019) Hatescape? A relational geography of disability hate crime, exclusion and belonging in the city. *Geoforum* 101, 100–110. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2019.02.024>
- Harrastamisen Turun malli. Turun kaupunki 19.6.2023 <<https://www.turku.fi/harrastamisen-turun-malli>>
- Harvey, D. (1996) *Justice, nature and the geography of difference*. Blackwell, Oxford.
- Harvey, D. (2008) The right to the city. *New Left Review* 53, 23–40.
- Havainnointi eli observointi. Jyväskylän yliopisto 27.8.2023 <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/havainnointi-eli-observointi-osallistuminen-ja-kenttaetoye>>
- Henderson, G. & Sheppard, E. 2006, Marx and spirit of Marxism, Teoksessa Aitken, S.C. & Valentine, G. (toim.) *Approaches to human geography*, 57-74. SAGE Publications, London
- Herbert, S. (2008) Contemporary geographies of exclusion I: traversing Skid Road, *Progress in human Geography* 32(5), 659-666. <https://doi.org/10.1177/0309132507088029>
- Herbert, S. (2009) Contemporary geographies of exclusion II: lessons from Iowa, *Progress in human Geography* 33(6), 825–832. <https://doi.org/10.1177/0309132508104999>
- Herbert, S. (2011) Contemporary geographies of exclusion III: To assist or punish?, *Progress in human Geography* 35(2), 256–263. <https://doi.org/10.1177/0309132510364282>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2004) *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki
- Huttunen, L. & Juntunen M. (2020) Suburban encounters: superdiversity, diasporic relationality and everyday practices in the Nordic context, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46(19), 4124-4141. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1531695>
- Hubbard & Kitchin (2011) *Key Thinkers on Space and Place*, 2. Painos, Sage, London.

- Immonen, M & V. Villanen. (2002) Henri Lefebvren keskeisiä käsitteitä. *Yhdyskuntasuunnittelun lehti* 40(3–4), 38–39. <http://www.yss.fi/Lefebvre.pdf>
- Interventio. 21.5.2023 <<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/interventio>>
- Intreventio. 22.9.2023< <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:interventio>>
- Juhila, K. Teemoittelu. Tietoarkisto 2.8.2022
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>>
- Juntunen, M. & Laakkonen, V. (2019) "Mitä te tutkitte? Että mikä meissä mamuissa on vikana?": Musliminuorten yhteiskuntakriittinen ironia Turun Varissuolla. *Nuorisotutkimus*, 37(2) 66–79. https://www.researchgate.net/publication/335234046_Mita_te_tutkitte_Etta_mika_meissa_mamuuissa_on_vikana_Musliminuorten_yhteiskuntakriittinen_ironia_Turun_Varissuolla
- Juntunen, M. (2020) *Matkalla islamilaisessa Suomessa*. Vastapaino, Tampere
- Juuti, A. & Puusa, P. (2020) Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan?. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jyväskylän yliopisto koppa, 23.2.2023
<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/relativismi>>
- Jokinen, A. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullisen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>>. [Viitattu 10.9.2023.]
- Kaakinen, I. (2013) Julkijuominen, julkisten tilojen sääntely ja Karhupuiston käytöskukat. *Alue Ja Ympäristö*, 42(2) 17–29.
- Kaupungin strategia: Turku 2030-luvulla. (2022) Turun kaupunki 23.9.2023.
<<https://www.turku.fi/strategia>>
- Kinkaid, E. (2020) Re-encountering Lefebvre: Toward a critical phenomenology of social space. *Environment and Planning. D, Society & Space*, 38(1) 167–186.
<https://doi.org/10.1177/0263775819854765>
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2015). Segregaation aika. *Yhteiskuntapolitiikka-lehti*, 80(6) 562–574. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121023620>
- Koski, L (2020) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Puusa A. & Juuti P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* 157–172. Gaudeamus, Helsinki.
- Kumpulainen, K. (2012) Kylä sosiaalisena tilana– Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika*. 3 5–13 http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2017/04/MUA_2012_3_a_Kumpulainen.pdf
- Kuula, A. (2006) *Tutkimusetiikka*. Vastapaino, Tampere.

- Kylmäläinen, P. (2009) Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkittäiset käytöt. Ridell, S., Kylmäläinen, P. & Nyyssönen, T. (toim.) *Julkisen tilan poetiikka ja politiikka*, 91–113. Tampere University Press, Tampere
- Laakkonen, V. (2022) The Integration Spectacle: Migration, Politics, and Multiculturalism in a Finnish Suburb. *Focaal* 94 101–14. <https://doi.org/10.3167/fcl.2021.031102>
- Leary, M.R. (2005) Varieties of interpersonal rejection. Teoksessa Williams, K. D., Forgas, J.P. & Von Hippel, W. (2005) *The Social Outcast: Ostracism, Social Exclusion, Rejection, and Bullying* 35–51. Hove: Taylor and Francis, New York
- Leary, M. R. (2017) Motivational and emotional aspects of interpersonal rejection: Twenty-five years of theory and research, Teoksessa Williams, K. D., & Nida, S. A. (toim.) *Ostracism, Exclusion, and Rejection* 46–60. <https://doi.org/10.4324/9781315308470-9>
- Lefebvre, Henri (1991) *The Production of Space*. Kääntänyt D. Nicholson-Smith. Oxford, Blackwell.
- Lefebvre, H. (2004) *Rhythmanalysis: space, time and everyday life*. Continuum, London.
- Lefebvre, H. (1996) The Right to the City. Teoksessa *Writings on Cities*, 63–181. Kääntäneet Kofman, E. & Lebas, E. Blackwell, Oxford.
- Liikuntalaki 390/2015. Finlex 4.7.2023
<<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>>
- Liikuntasalit ja palloiluhallit, yli 400 m2. turun kaupunki 4.7.2023.
<<https://www.turku.fi/palvelut/liikuntasalit-ja-palloiluhallit-yli-400-m2>>
- Lilja, N., Luukka, E. & Latomaa S. (2017) Kielitietoisuus eriarvoistumiskehitystä jarruttamassa. Teoksessa S. Latomaa, E. Luukka & N. Lilja (toim.) *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa – Language awareness in an increasingly unequal society*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, Jyväskylä.
- Lohtaja, A. (2015) Tila, asuminen ja arkkitehtuuri – Henri Lefebvren teoria tilasta ja tilan tuottamisesta. Jyväskylän yliopisto. URN:NBN:fi:ju-201509253263
- Lönnqvist, J & Lehtonen, J. (2017) Psykiatria ja mielenterveys. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M, Partonen, T & Aalberg, V. (toim.) *Psykiatria* 12–31. Duodecim, Tallinna.
- Madanipour, A. (2020) Can the public space be a counterweight to social segregation? Teoksessa Musterd, S. (toim.) *Handbook of urban segregation, 170-184*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Massey, D. (2005) *For Space*. Sage, London
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Vastapaino, Tampere.
- Mitchell, D. (2003a) *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. Guilford Publications, New York
- Mitchell, D. (2003b) The Fight for Public Space What Has Changed?. Teoksessa. *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*, 2-12. Guilford Publications, New York.
- Musterd, S. (2020) *Handbook of urban segregation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Mäkilähde, V. (2017) Miten saadaan tytöt mukaan Turun Tyttöjen Talon® toimintaan? – Maahanmuuttajataustaiset perheet tyttöjen osallistumisen mahdollistajina. Humanistinen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017113019153>
- Neuvonen, R. (2017) Kenelle kaupunkitila kuuluu? Kaupunkien julkiset tilat oikeuksien verkostona. Teoksessa Bäcklund P., Häkli J. & Schulman H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä* 200–217. Tampere University Press, Tampere.
- Nezlek, J., Wesselmann, E., Wheeler, L. & Williams, K. D. (2012) Ostracism in Everyday Life. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice* 16(2) 91–104. DOI:10.1037/a0028029
- Nowell L S, Norris J M, White D E & Moules N J. 2017. Thematic Analysis: Striving to Meet the Trustworthiness Criteria. *International Journal of Qualitative Methods* 16 1–13. DOI:10.1177/1609406917733847
- Nuorisolaki 1258/2016. Finlex 27.9.2023 <<https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>>
- Ontologia. Tieteen termipankki 10.9.2023 < <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:ontologia>>
- Pfundmair, M., Wood, N. R., Hales, A. & Wesselmann, E. D. (2022) How social exclusion makes radicalism flourish: A review of empirical evidence. *Journal of social issues*. 1-19. <https://doi.org/10.1111/josi.12520>
- Positivismi. Jyväskylän yliopisto 27.7.2023. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/positivismi>>
- Pyry, N. & Tani, S. (2019) More-than-human playful politics in young people's practices of dwelling with the city. *Social & Cultural Geography* 20(9) 1218–1232. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1358823>
- Rannila, P. (2017) Lain tulkinnat päätöksenteossa: demokratiaa ja oikeutta päätöksenteon jälkeen?. Teoksessa (toim.) Bäcklund P., Häkli J. & Schulman H. (toim.) *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*, 181–199. Tampere University Press, Tampere.
- Relativismi. Jyväskylän yliopisto 27.7.2023. <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/relativismi>>
- Ridell, S., Kylmäläinen, P. & Nyssönen, T. (2009) Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. Ridell, S., Kylmäläinen, P. & Nyssönen, T. (toim.) *Julkinen tilan poetiikka ja politiikka*, 7–38. Tampere University Press, Tampere.
- Right to Belong: Yksinäisyyden ja ostrakismin vähentäminen lapsuudessa ja nuoruudessa (R-to-B) Tilannekuvaraportti 2022. (2022) *Right to Belong (R-to-B) -konsortio* 23.4.2023. <<https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/tilannekuvaraportit/stn2022-hankkeet/rtob-tilannekuvaraportti-2022.pdf>>
- Rudert, S. C., Janke, S. & Greifeneder, R. (2021) Ostracism breeds depression: Longitudinal associations between ostracism and depression over a three-year-period. *Journal of Affective Disorders Reports* 4(100118). 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2021.100118>

- Ryan, R. M. & Deci E. L. (2000) Self-Determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being, *American Psychologist* 55(1) 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A (2006a) Teemahaastattelu. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 18.09.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006b) Havainnointi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 10.09.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_4.html>
- Seamon, D. (1979) *A geography of the lifeworld*. Croom helm, London.
- Shields, R. (2011) Henri Lefebvre. *Teoksessa* Hubbard & Kitchin (toim.): *Key Thinkers on Space and Place*, 279-285. SAGE publications, Lontoo
- Smith, Neil (2008) *Uneven Development: Nature, Capital, and the Production of Space*. University of Georgia Press Athens, Georgia.
- Skelton, T. & Gough, K. V. (2013) Introduction: Young People's Im/Mobile Urban Geographies. *Urban Studies* 50(3) 455–466. <https://doi.org/10.1177/0042098012468900>
- Soja, E. (1989) *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Verso, London.
- Syrjämäki, A. H., Lyyra, P. & Hietanen, J. K. (2017) Yksin jääminen satuttaa – katsaus kokeelliseen ostrakismitutkimukseen. *Psykologia* 52(05) 376–390.
- Syrjämäki, A. H. & Hietanen, J. K. (2019) The effects of social exclusion on processing of social information – A cognitive psychology perspective. *British journal of social psychology* 58(3) 730–748. DOI: 10.1111/bjso.12299
- Tartuntatautilaki 1227/2016. Finlex 20.12.2022 <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161227>>
- Timmermans, S. & Tavory, I. (2012) Theory Construction in Qualitative Research: From Grounded Theory to Abductive Analysis. *Sociological theory* 30(3) 167–186. DOI:10.1177/0735275112457914
- Tuan, Y. (1977) *Space and Place: The Perspective of Experience*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Liikuntatilojen hinnat. Turun kaupunki 7.9.2022. <[Liikuntatilojen hinnat | Turku.fi](https://www.turku.fi/places/turun-normaalikoulu)>
- Turun asuntokanta pienalueittain (2019) 24.4.2023
<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiMDVhYjYwOGMtNGNhMy00M2MyLTlkMDgtY2U1ZjhjMDUyNmM3liwidCI6IjZjNWUyYzhhLWQzZjAtNGEwYi05NjU4LTQyNTAyYzYzZTE3YiIsImMiOjI9&pageName=ReportSection>
- Turun normaalikoulu. Turun kaupunki 4.7.2023. <<https://www.turku.fi/places/turun-normaalikoulu>>

- Turun väestörakenne tilastollisten suur- ja pienalueiden mukaan (2019). Turun kaupunki 18.5.2023.
<<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMTZlZWY2NTItOGM4Yy00MTIhLTk5YTAhNzRlNWwZDMzNTU2liwidCI6IjZjNWUyYzhhLWQzZjAtNGEwYi05NjU4LTQyNTAyYzczZTE3YiIsImMiOjI9>>
- Iltakajo. Turun ylioppilaskyläsäätiö 24.4.2023.
<<https://tys-markkinointihaku.etampuuri.fi/Kohde/?id=245729>>
- Valentine, G. (2007) Theorising and Researching Intersectionality: A Challenge for Feminist Geography. *The Professional Geographer* 59(1) 10–21. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9272.2007.00587.x>
- VANUPO (2020) Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 - Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, Helsinki*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-697-3>
- Varissuon jäähalli. Turun kaupunki 4.7.2023 <<https://www.turku.fi/toimipaikat/varissuon-jaahalli>>
- Varissuon unelmien keskuspuisto. Turun kaupunki 4.7.2023
<<https://www.turku.fi/unelmienkeskuspuisto>>
- Vuokrattavat tilat. Campusport 6.9.2022 <<https://www.campusport.fi/fi/tilat-2/vuokrattavat-liikuntatilat/>>
- Walton, D. N. (2004) *Abductive Reasoning*, University of Alabama Press. Print, Tuscaloosa.
- Wesselman, E.D, Williams, K.D., Nida, S.A (2017) Ostracism, Exclusion, and Rejection Where do we go from here? Teoksessa Williams, K.D., Nida, S.A. (toim.) *Ostracism, Exclusion, and Rejection*. Routledge, New York
- Wesselman, E.D, C. Michels, & A. Slaughter. (2019) Understanding common and diverse forms of social exclusion. Teoksessa S.C. Rudert & R. Greifenedet, K.D. Williams (toim.): *Current Directions in Ostracism, Social Exclusion and Rejection Research*, 1-17. Routledge, Tylor & Francis Group, Lontoo.
- Wesselmann, E. D., DeSouza, E. L., AuBuchon, S., Bebel, C. & Parris, L. (2022) Investigating Microaggressions Against Transgender Individuals as a Form of Social Exclusion. *Psychology of sexual orientation and gender diversity* 9(4) 454–465. <https://doi.org/10.1037/sgd0000513>
- Wesselmann, E. D., Bradley, E., Taggart, R. & Williams, K.D. (2023) Exploring social exclusion: Where we are and where We're going. *Social and personality psychology compass* 17(1) 1-13p. DOI:10.1111/spc3.12714
- Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology* 58(1) 425–52. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085641>
- Williams, K. D. (2009). Ostracism: A Temporal Need-Threat Model. *Advances in Experimental Social Psychology* 41(1) 275-314. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)00406-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)00406-1)
- Williams, K. D & Nida, S. A (2017) Introduction and Overview. Teoksessa Williams K. D. & Nida S. A. (toim.) *Ostracism, Exclusion, and Rejection* 1–9. Routledge, New York.

- Williams, K. D., Hales, A. H., & Michels, C. (2019) Social ostracism as a factor motivating interest in extreme groups. Teoksessa Rudert, S. C., Greifeneder, R. & Williams K. D. (toim.) *Current directions in ostracism, social exclusion, and rejection research* 18–31. Routledge, New York
- Williams, K. D. & Nida, S. A. (2022) Ostracism and social exclusion: Implications for separation, social isolation, and loss. *Current opinion in psychology* 47(101353) 1–6 DOI: 10.1016/j.copsyc.2022.101353

Liitteet

Liite 1. Eettinen selvitys

Tämä eettinen ennakkoarviointi on laadittu varmistamaan, että tässä tutkielmassa noudatetaan ihmistieteellisen tutkimuksen tutkimuseettisiä standardeja. Tutkimus käsittelee nuorten ja nuorten aikuisten sosiaalista ulossulkemista liikkumisessa ja vapaa-ajanvietossa Turun Varissuolla. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä sosiaalisen ulossulkemisen eri muodoista sekä pohtia, miten tukea yhteenkuuluvuutta ja mukaanpääsyn kokemuksia nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa ja vapaa-ajanvietossa. Tutkimusaihe on valittu sen yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi. Sosiaalinen ulossulkeminen on laajasti tunnettu kaikissa yhteiskunnissa esiintyvä ilmiö, ja sen ymmärtäminen kaupunkitilassa ja nuorten ja nuorten aikuisten arjessa on tärkeää siihen puuttumisen ja ennaltaehkäisemisen kannalta.

Tutkielman aineiston keruu on toteutettu puolistrukturoiduilla asiantuntijahaastatteluilla, havainnoinnilla ja nuorten ja nuorten aikuisten kanssa kaduilla käydyillä keskusteluilla. Koska aineistoon kuuluu keskusteluja alle 18-vuotiaiden kanssa, on erityistä huomiota kiinnitetty osallistujien suostumuksellisuuteen ja yksityisyyden suojaan. Tutkielmassa sitouduttiin kunnioittamaan kenttätyöetiikkaa. Kenttätöitä tehtiin huolellisesti ja kunnioittaen osallistujien yksityisyyttä. Tutkimuseettisistä syistä kaduilla käydyt keskustelut nuorten ja nuorten aikuisten kanssa rajoituivat yli 15-vuotiaisiin.

Ennen asiantuntijahaastatteluiden toteuttamista kaikille haastatteluun osallistuville lähetettiin sähköpostilla tietosuojalomake (liite 2), jossa kerrottiin yleiset tutkimuseettiset standardit (mm. Kuula 2006) ja yksityiskohdat tutkimuksesta, sen toteuttajasta, ja haastattelujen käyttötarkoituksesta. Haastateltaville korostettiin, että osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista, ja osallistujilla on oikeus perua suostumuksensa milloin tahansa ilman seurauksia.

Tämä tutkimus noudattaa yleisiä tutkimuseettisiä normeja, kuten osallistujien kunnioittamista, joka tarkoittaa, että haastatteluun osallistujien itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan, ja heillä on oikeus päättää, mitä he haluavat kertoa tai olla kertomatta. Tutkielman jokaisessa vaiheessa on pyritty vahingoittamattomuuden ja yksityisyyden kunnioittamiseen.

Liite 2. Suostumus osallistua tieteelliseen tutkimukseen

Kuvaus henkilötietojen käsittelystä tieteellisessä tutkimuksessa

Tutkimuksen nimi: *Sosiaalinen ulossulkeminen nuorten ja nuorten aikuisten liikkumisessa Turun Varissuolla, Selma Smolander Pro Gradu tutkielma*

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot:

- Pro Gradu tutkielman aineistona toimiva asiantuntijahaastattelu, joka on mahdollista anonymisoida tarpeen mukaan
- Henkilö tiedot, joita käsitellään ovat haastateltavan nimi, sekä hänen edustamansa taho
- Haastattelut äänitetään ja haastatteluiden aikana voidaan tehdä muistiinpanoja
- Kaikkien henkilötietojen käsittely perustuu asianmukaisesti laadittuun tutkimussuunnitelmaan ja tutkielmalla on vastuuhenkilö
- Henkilötietoja käytetään vain tieteellistä tutkimusta varten niin, etteivät henkilöä koskevat tiedot paljastu ulkopuolisille

Tutkimukseen osallistujaa on informoitu tietosuojakäytänteistä tämän ilmoituksen välityksellä. Ilmoitus on toimitettu osallistujalle sähköpostitse.

Suostumalla tutkimukseen osallistuja antaa luvan yllä kuvattujen henkilötietojen käsittelyyn tutkimuksessa ja arkistoinnissa.

Osallistujan oikeudet (tietosuojailmoitus EU (679/2016))

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (tietosuoja-asetuksen 20 artikla)

Sinulla on oikeus saada toimittamasi henkilötiedot jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koneellisesti luettavassa muodossa, ja oikeus siirtää kyseiset tiedot toiselle rekisterinpitäjälle, jos se on mahdollista ja käsittely suoritetaan automaattisesti.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin yliopisto ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää oikeutesi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.